

419

Ал-Сезим الوعي Ал-Ваби

Кеңири көлөмдүү фикирий-сакафий журнал

Отуз алтынчы жыл чыгышы, зулхижа 1442-х. – июль 2021-м.

ЛИВАН КРИЗИСИ ЖАНА АНДАГЫ КӨЗ ЖАЗДЫМЫНДА КАЛГАН АКЫЙКАТ

Дүйнө элдерин
аракеттендирүүчү күч
жана Исламдагы
аракеттендирүүчү күч

Умавий халифа Умар
ибн Абдулазиздин
өмүр баянынан
үзүндүлөр

Бир гана Халифалык
динди тургузат,
үмөттү бириктирет...

419

Отуз алтынчы жыл чыгышы, эулхижжа 1442х, июль 2021м

Ушул санда

- **Ал-Ваъй сөзү:** Ливан кризиси жана андагы көз жаздымында калган акыйкат 3
- Америка Батыштын кулашына жетекчилик кылууда жана мусулмандар бул мүмкүнчүлүктү колдон чыгарбашы керек (2) 9
- Бир гана Халифалык динди тургузат, үммөттү бириктирет, мусулмандардын намысын жана ыйык жерлерин коргоп, адилеттүүлүктү орнотот (1).....20
- Дүйнө элдеринин аракеттендирүүчү күчү жана Исламдагы аракеттендирүүчү күч32
- Халифалык мамлекети кулатылгандан кийин мусулмандар дүйнөлүк жетекчиликтен артта калышты.38
- **Аалам мусулмандарынын кабарлары**43
- **Куръани Карим сабагында**48
- **Бейиш бактары:** Мусулмандарга буйрулган шарият иштериндеги жеңилдиктер (1)54
- Умавий халифа Умар ибн Абдулазиздин өмүр баянынан үзүндүлөр 58
- Тамим ад-Дарий 65
- **Соңку сөз:** АКШнын улуттук коопсуздук агенттиги Европа жетекчилеринин артынан тыңчылык кылууда Даниядан кантип пайдаланган? 71
- Саудия намаз маалында дүкөндөрдү ачууга уруксат берүүдө72

НУСКА БААСЫ

Ливан 1000 лира
Яман 30 риял
Түркия 1 доллар
Пакистан 1 доллар
Австралия 2,5 доллар
Америка 2,5 доллар
Канада 2,5 доллар
Германия 2,5 евро
Швеция 15 крон
Бельгия 1 евро
Британия 1 евро
Швейцария 2 франк
Австрия 1 евро
Дания 15 крон

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ЛИВАН КРИЗИСИ ЖАНА АНДАГЫ КӨЗ ЖАЗДЫМЫНДА КАЛГАН АКЫЙКАТ

Ливан эли өзүнүн жакынкы тарыхында – жасалма эгемендүүлүк алгандан бери – болуп көрбөгөн, оор кризисти баштан кечирүүдө. Бул кризистин себепчиси ким? Элдин эсебинен байып жаткан жемкор жетекчилерби? Же аларды башкарып жаткан консенсуалдык демократиялык түзүмбү? Же бул кризистин себепчиси көшөгө артында туруп, Ливандагы ички жана тышкы саясатты көзөмөлдөгөн, колонизатор жана капиталист болгон Батышпы? Же жогоруда айтылгандардын бардыгы биригип, аталган кризиске себепчи болуштубу? Андай болсо, алардын арасынан кимиси кризистин келип чыгышына эң чоң салым кошту жана бул кризисти ким көзөмөлдөп жатат?

Ливандагы кризистин чыныгы себепчисин жана анын чечимин табуу үчүн Жакынкы Чыгыш мамлекеттеринин кантип жана ким тарабынан башкарылып жатканын үйрөнүшүбүз зарыл. Анткени, Ливан ушул аймактагы мамлекеттердин бири болуп, алардан дээрлик айырмаланбайт. Жакынкы Чыгыш мамлекеттеринин аталыштары жана чек аралары бири-биринен айырмалуу болгону менен, алар диний, саясий, ижтимаый жана экономикалык жааттарда бири-биринен дээрлик айырмасы жок.

Ливан, Сирия, Ирак, Иордания жана Фалестин мамлекеттери Биринчи Дүйнөлүк Согушта жеңилүүгө дуушар болгон Усманий Халифалыктан ажыратылгандан кийин, ар дайым Ислам мамлекетине жана исламий үмөткө душман болуп келген Франция жана Англия мамлекеттери тарабынан түзүлгөн.

Ливан мамлекеттүүлүктүн бардык устундары жана жашоо үчүн зарыл шарттары толук болгон Исламий мамлекеттин курамынан ажырагандан кийин, башка жасалма мамлекетчелер сыяктуу эле, жашоо үчүн зарыл шарттары толук болбогон көз каранды мамлекетке айланды. Франция өзүнүн колонизаторлугун кепилдөө үчүн Ливанга илманий (светтик) дастурду жана конфессионалдык башкаруу формасын орнотту. Андан тышкары, бийлик башына Франция саясатын жана кызыкчылыктарын ишке ашыруучу, ошондой эле, ага атаандаш болгон колонизатор мамлекеттер менен боло турган күрөштөрдө курал болуп берүүчү малай акимдерди алып келди. Ливандагы бийлик жетекчилери Жакынкы Чыгыштагы башка жасалма мамлекеттердин жетекчилери сыяктуу эле, акыркы жүз жыл аралыгында, исламий үмөттүн жонуна минип, аны

түрдүү азап-кордуктарга салып келишүүдө. Үмөт ал жетекчилердин бардыгы бирдей малай жана бирдей маңкурт экендигин жакшы билет. Алардын ортосундагы жалгыз айырма – бири Америкага, бири Францияга жана башкасы Британияга малайлык кылат.

Бул вакыйлык бизге Батыштын Жакынкы Чыгышка болгон колонизаторлугун ырастоочу эки туруктуу акыйкатты көрсөтүп берет. **Биринчиси:** Мусулман мамлекеттери – алардын ичинен Ливан дагы – ар дайым кызыкчылыктар үстүндө өз ара кырылышып келген капиталисттик Батыш мамлекеттеринин таасири астындагы колония. **Экинчиси:** Мусулман өлкөлөрүндө жайгашкан колонизатор мамлекеттердин элчиканалары көшөгө артынан бул өлкөлөрдү башкарышат. Алар бийлик башчыларынын токтомдорун жана иш аракеттерин өздөрү белгилеген саясатка ылайык көзөмөлдөшөт. Өлкөнү мына ушул элчиканалар башкарышат. Алар мусулман мамлекеттеринде өз өлкөлөрүнүн саясатын ишке ашырышат. Алар өлкөдөгү саясатты, андагы көйгөлөрдү жана кризистерди көзөмөлдөшөт...

Ливан көйгөйүнө кайта турган болсок, андагы бийлик жетекчиликтеринин кылмыштары ушунчалык чегинен ашты, жада калса, аягы суюк сойкулар дагы алардын алдында абийирлүүрөөк болуп калышты. Алар өз кызыкчылыктары артынан чуркоодо эч кандай чек-тосукту билбей калышты. Алар өлкө байлыктарын тоношуп, элдин эсебинен байып жатышат. Мамлекет олуттуу карыз кризисине батып турган учурда, ал жетекчилердин чет элдик банктардагы жашыруун эсептери күн санап өсүп жатат. Алар элдердин нааразылыктарына карабай, дагы деле бийликте калууга жана – өздөрүнөн эч айырмаланбаган – саясий атаандаштарынан озуп кетүүгө аракет кылышып, пландарды түзүшүүдө. Бул малай, жемкор жана саткын жетекчилердин кылмыштары тууралуу канча айтсаң да аздык кылат...

Ал жетекчилердин ар бир кыймыл аракетин Батыш өлкөлөрү көзөмөлдөп турушат. Жогоруда айтканыбыздай, элчиканалары аркылуу өздөрүнүн кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн буйруп, кызыкчылыктарына тескери келген учурда тыйып турушат. Ливанда Американын элчиканасы жетекчилик кылып, Американын саясаты үстөмдүк кылат. Ливандагы саясий иштердин бардыгы Американын жетекчилиги жана көзөмөлү астында, ошондой эле, Американын Жакынкы Чыгышка болгон жалпы планынын негизинде ишке ашырылат. Анткени, Ливан Жакынкы Чыгыш өлкөлөрүнүн бири болуп, андагы жүз бере турган бардык иштерге тиешеси бар. Ошондуктан, бүгүнкү күндө Ливанда болуп жаткан иштердин бардыгы анын өзүнө гана эмес, балким Американын Жакынкы Чыгыш тууралуу жалпы планына байланыштуу. Америка илманий дастурларды орнотуу жана жарандык коомдук уюмдардан чыккан жаңы малайларга бийликти тапшыруу аркылуу Жакынкы Чыгыш өлкөлөрүн биригүүдөн тосуп, Исламдан алыстатуу үчүн

жаңыдан бөлүштүрүү планын ишке ашырмакчы. Ошондой эле, мусулмандарды исламий турмушка кайтуудан тосуп, Халифалыкты тикелөөгө аракет кылып жаткан исламий саясий хизбдерге каршы күрөштү күчөтмөкчү. Андан тышкары, Америка Жакынкы Чыгыштагы кен байлыктарга ээлик кылууга умтулууда. Ошондуктан, Ливанда кандай кризистер жүз берип жаткан болсо, Сирияда, Иракта, Ливияда жана Яманда дагы кудум ушундай көйгөйлөр пайда болууда. Демек, Американын Ливан келечеги тууралуу койгон пландары Жакынкы Чыгышка болгон пландарынын ишке ашысууна түздөн түз көз каранды.

Ливан кризисиндеги көз жаздымында калган акыйкат мына ушул. Тилекке каршы, Ливан кризисин талкуулап жаткандар бул акыйкатты көрбөй жатышат. Ошондуктан, карапайым калк, массалык маалымат каражаттары жана эл бузар саясатчылар туура эмес позицияны карманышып, Американын Ливанга болгон таасирин түп тамырынан кыркып салуунун ордуна, аны бекемдөөгө салым кошуп жатышат. Мисалга алсак:

– Ливан кризисиндеги бул акыйкат көз жаздымында калгандыгы себептүү, Ливандагы жетекчилер, журналисттер жана саясий фикир ээлери өлкөнү кризистен алып чыгуу үчүн Американын кийлигишүүсүн каалап жатышат. Алар Мишель Аун, Саад Харирий жана башка жетекчилерге басым өктөрүү менен Америкадан жардам суроону талап кылып жатышат. Алар Ливан кризисинин келип чыгышына Американын тиешеси жок деп ойлошууда, акыйкатта болсо андай эмес. Алар кризистен кутулуу үчүн Америкадан Дүйнөлүк Банктын Ливанга карыз берүүсүнө уруксат берүүсүн сурап, жалынып жатышат. Алардын бул иши кыянатчылыктын туу чокусу. Анткени, Дүйнөлүк Банктан карыз алуу Ливанды карыздардын кишенине байлап, туткунга айлантат жана андан кордук менен гана чыгууга мүмкүн болот. Арийне, Дүйнөлүк Банктын артында колонизаторлук саясат жатканын жана ал Американын колонизаторлук саясатындагы эң негизги куралы экендигин билбеген киши жок.

– Карапайым элдер жана саясий серепчилер бул кризистин артында өлкө жетекчилери турат деп ойлошууда. Бирок чындыгында, Саад Харирий, Мишель Аун, Набих Баррий, Ливан күч түзүмдөрү жана Валид Жумблат сыяктуу жергиликтүү саясий күчтөр, ошондой эле, Иран, Саудия, Туркия, Катар жана Ирак сыяктуу аймактагы башка саясий күчтөр дагы Ливандагы болуп жаткан иштерге Америка саясатынын көрсөтмөлөрүнө ылайык гана таасир өткөрө алышат. Алардын бардыгы Жакынкы Чыгыш аймагындагы эл аралык саясий оюндун, өзгөчө, Американын куурчактары гана. Эгер, Саад Харирий министрлер кабинетин түптөбөгөн болсо, бул Американын уруксат бербегени үчүн гана. Эгер, Америка Мишель Аунга министирлер кабинетин түптөй албагандыгы үчүн Харирийди кечирим суроого түртүүгө уруксат берген болсо, бул Американын саясатына жана

кызыкчылыгына төп келгендиги үчүн гана. Ошондой эле, эгер Нажиб Микатийдин же башка бирөөнүн башчылыгында жаңы өкмөт түзүлө турган болсо же түзүлбөй калса, булардын бардыгы Американын көзөмөлү астында ишке ашырылган болот. «Хизбулла» партиясы Ливандагы саясий оюндардын тизгинин талашып, курал менен коркутуу аркылуу түрдүү жааттарда жетекчиликти алууга умтулуп жатканы ырас. Ал эми акыйкатында, ал дагы Американын Жакынкы Чыгыштагы саясий таасирин күчөтүү жолунда кызмат кылуучу Иран мамлекетинин көрсөтмөлөрү аркылуу иш алып барат. Андыктан, Ливандагы болуп жаткан иштердин бардыгы эл аралык саясий күрөштүн натыйжайсы эмес, балким Американын гана саясаты.

– Ливан кризисиндеги акыйкаттын көз жаздымында калгандыгы себептүү, карапайым калк, журналисттер, саясий серепчилер жана саясий фикир ээлери адаштыруучу позицияларды карманышууда. Мисалга алсак, алардын жарандык коомдук уюмдарга карата позициясы, ошондой эле, аларды бийликке келүүгө татыктуу жана кризистен алып чыгуучу жаңы күчтөр деп эсептөөсү. Ал эми акыйкатында, илманий жарандык коомдук уюмдар дагы Батыштын Жакынкы Чыгышка, анын ичинен Ливанга карата колонизаторлук саясатын ишке ашыруу үчүн кызмат кылышат. Алар Жакынкы Чыгышты башкарууда жана Исламды башкаруудан алыстатууда колдонулуучу колонизаторлордун жаңы куралдары. Бул маселеде Франция элчиканасы АКШ элчиканасы менен атандашууга чейин барууда. Эл аралык делегаттар жана элчилер жарандык коомдук уюмдардын жетекчилери менен байма-бай жолугушууларды өткөрүп жатышканына, ошондой эле, аларды бийликке келүүчү жаңы жетекчилер жана өзгөрүүнүн башкы каармандары катары көрүп жатышканына күбө болуудабыз. Ушундан улам, өлкөдөгү кээбир саясатчылар аларды «элчиликтин эрке балдары» деп атай башташты.

– Ливандагы финансылык кризис Ливандын Борбордук Банку алып барган финансылык саясаттын себебинен келип чыкты. Бул дагы Ливан кризисин Америка пайда кылгандыгына жана көзөмөлдөп жаткандыгына далил болот. Анткени, Ливан Борбордук Банкынын жетекчиси Рияд Салама Американын өзгөчө малайы жана басуу мүмкүн болбогон кызыл сызыгы катары эсептелет. Саясий жетекчилердин эч кимисине анын ордун талашууга уруксат берилбейт. Мына ошол Рияд Саламанын финансылык саясаты Ливанды кризис жарына такады жана Американын кызыкчылыгын ишке ашырды.

– Ливандагы кризистик абалды Америка көзөмөлдөп жатканына дагы бир мисал, Ливан армиясынын башкы командачысы Америка тарабынан тандалат. Ошондой эле, башкы командачы Ливан президенттигине ат салышкан, Мишель Аундан кийинки орунда турган АКШнын башкы талапкери. АКШ башкы командачыны жана жалпы

армияны курал жарак менен колдоп, алардын турмуштук абалын жакшыртуу үчүн финансылык колдоолорду да көрсөтүп турат.

– Ливан кризисин Америка көзөмөлдөп жатканына жана андан чыгуу үчүн ага жардам колун сунууга тыюу салып жатканына дагы бир мисал, Америка Перс булуңундагы мамлекеттерге т.а. Сауд Аравиясы, Бириккен Араб Эмиралтары жана Катар сыяктуу өлкөлөргө Ливанга кризис баткагынан чыгуу үчүн каржылык жактан аз болсо дагы жардам көрсөтүүгө тыюу салып, аны жардамсыз калтырды. Жада калса, тамак-аш, дары-дармек жана күйүүчү май жиберүүгө да тыюу салды. Ошол эле учурда, өлкө ичиндеги чайкоочуларга валюта курсун каалагандай калчоого уруксат берип, мамлекеттин демин кысууда.

– Ошондой эле, Америка Ливандын жээктерине туташ болгон блоктордон мунай казып алуу боюнча олуттуу иштерди алып барууга да тыюу салып келет. Ал жерлерде ири көлөмдөгү мунайдын запасы бар болуп, аны казып алуу Ливанды саналуу айларда же жылдарда финансылык кризистен чыгара алат.

– Ливандагы финансылык, экономикалык жана турмуштук кризистин келип чыгуу себептеринин дагы бири Жакынкы Чыгыш аймагындагы «израил» менен мамилелерди нормалдаштыруу планы болду. Анын алкыганда, Ливандын мүмкүнчүлүктөрү чектелип, «израилге» кеңири мүмкүнчүлүктөр ачып берилди. Натыйжада порттор, банктар жана туризм сыяктуу өлкө турмушу үчүн зор мааниге ээ болгон, ошол эле учурда, «израил» менен атаандашуучу тармактар кыйроого учурады.

Соңунда айтарыбыз, бүгүнкү күндө Жакынкы Чыгыш өлкөлөрү, алардын ичинен Ливан дагы Американын – ишке ашуу босогосунда турган – планына кызмат кылышууда. Американын максаты аймактагы өлкөлөрдө конфессионалдык, расисттик жана тайпачылык башкаруу формаларын орнотуу. Ошондой эле, «диний, расалык жана улуттук азчылык» рычагын колдонуу менен үзгүлтүксүз жаңжалдарды чыгарып туруу жана аларды коргоо шылтоосу менен ички иштерге кийлигишүү. Ошол эле учурда, Америка Фалестин маселесин чечүү үчүн аймактагы өлкөлөргө «изарилди» тан алдырууга жана аны Жакынкы Чыгыш өлкөлөрүнүн катарына кошууга умтулууда.

Соңку учурда жанданып калган Франция элчилигинин аракеттери жана франциялык жетекчилердин иш сапарлары тууралуу айта турган болсок, алар Ливан саясатындагы Франциянын таасирин бекемдөөгө аракет кылышууда. Алардын бул аракеттеринен көрүнүп тургандай, Франция бир кездерде жоготкон таасирин кайрадан калыбына келтирүүгө умтулуп жатат. Өз кезегинде, Америка бул аракеттерге кылдат назар салып, алардын жолун тосууга аракет кылууда. Ошондуктан, Франциянын президентинин, тышкы иштер министринин жана башка жумушчу топторунун иш сапарлары эч кандай натыйжа бербей келет. Америка

болсо аймактагы малайлары аркылуу, акырындык менен өз кызыкчылыктарын ишке ашырууга жакындап барууда.

Трагедиялуу колониализмдин акыйкаты мына ушундай. Тилекке каршы мындай абал Ливанда гана эмес, бардык мусулман өлкөлөрүндө, ошондой эле, дүйнөдөгү бүткүл колония өлкөлөрдө кездешүүдө. Биз айтабыз, Америка өзүн аракет кылып жаткандай көрсөткөнү менен, Ливан көйгөйүн чечүүнү каалабайт. Анткени, ал өзүнүн 100 жылдык колонизаторлук тарыхында, элдердин башын айлантып, адаштырып алардын аң-сезимдерин булгады. Аларды жакырлыкка жана караңгылыкка алып келди. Ошондой эле, Америка мусулмандар үстүндө түрдүү оюндарын ишке ашырып, мамлекеттерди жана элдерди бөлүп жарды. Бүгүнкү күндө, Американын абалына сереп салган адам анын Жакынкы Чыгыштагы колониализмин дагы 100 жылга созууга аракеттенип жатканын көрөт. Бирок, анын өзүндөгү көйгөйлөр күн санап өсүп жаткандыктан, уламдан улам кыйроого жакындап бара жатат. Андыктан, Американын планы узакка созулбашы турган кеп. Ошондой эле, Батыш хазаратына сереп салган адам анын ийгиликсиздикке учураганын жана өзүнүн кыйроосун жарыя кылуу босогосунда турганын көрөт. Андан тышкары, Батыш элдерине назар салган адам алардын коомдору карылыкка жүз тутканын, ошондой эле, өз хазаратын жайылтуу жана ал үчүн жан берүү бул жакта түрсүн, аны коргоп калууга да даяр эмес экендигин көрөт. Ошол эле учурда, алардын каршысындагы Исламга назар салган адам анын жандуулугун, мусулмандардын ага болгон ыйманы бекемдигин жана ага болуп көрбөгөндөй тездик менен кайтып жатышканын көрөт. Акыйкатта, Расулуллахтын ﷺ акыр заманда Исламдын кайрадан үстөм болушу жана **пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалыктын** кайрадан тикелениши тууралуу айткан башараты ишке ашуу босогосунда турат. Ал күн келгенде, жер өзүндөгү жакшылыктардын бардыгын сыртка чыгарат, асман өзүндөгү жакшылыктардын бардыгын жерге түшүрөт. Ал күндө жердегилер дагы, асмандагылар дагы кубанышат. Мына ушул куттуу иш үчүн аттангыла!. □

АМЕРИКА БАТЫШТЫН КУЛАШЫНА ЖЕТЕКЧИЛИК КЫЛУУДА ЖАНА МУСУЛМАНДАР БУЛ МҮМКҮНЧҮЛҮКТҮ КОЛДОН ЧЫГАРБАШЫ КЕРЕК (2)

Абдулмажид Бхатти

Батыштын кулашы тууралуу узак жылдар бою, көптөгөн адамдар жазып келишкен. Бирок, бул маселеге олуттуу көңүл бурулган эмес. Жада калса кээбир учурларда, Батыштын көрүнүктүү окумуштуулары мындай фикирлерди четке кагып келишкен. Мисалы, окумуштуу Роберт Каган өзүнүн «Америка курган аалам» аттуу китебинде, Батыштын кулашы тууралуу фикирлерди четке каккан. Ошентсе да, учурдагы covid-19 себебинен жүз берген кризис бул талкуунун кайрадан жандануусуна өбөлгө түздү. Корона вирусу Батыш хазаратынын өзөгүнө сокку берип, Батыш коомдорундагы жана алар туу туткан эл аралык түзүмдөгү терең структуралык кемчиликтерди ашкере кылды жана Батыштын дүйнө жетекчилигиндеги таасирине коркунуч жаратты. Бул туурасында атактуу колумнист Саймон Тисдейл Observer журналында төмөндөгүчө суроо калтырган: «Саясий жана экономикалык күчтөрдүн таразасы чечкиндүү түрдө өзгөрүп жатат. Бул – адаттагыдай – дүйнөнүн өзгөрүшүнө себеп болуучу тарыхый учурлардын бириби?».

Экономикалык кыйроонун каршысында

Америка экономикасынын көрсөткүчтөрү анын саясий көрсөткүчтөрүнөн жогору болчу. Анын ички дүң продукциясы 21,4 триллион долларды түзүп, дүйнөдөгү эң ири экономика болуп саналат. Дүйнө экономикасынын эң ири 25%⁽²⁴⁾ үлүшү Америкага таандык. АКШ доллары дүйнө жүзүндөгү талашсыз резервдик валюта болуп саналат жана башка валюталарга салыштырмалуу мамилелерде эң көп колдонулат. Америка компаниялары дүйнөдөгү эң алдыңкы 20 компаниянын⁽²⁵⁾ тизмесинде үстөмдүк кылат. Экономикалык Кызматташтык жана Өнүгүү Уюмуна мүчө болгон өлкөлөр арасында Америка жаранынын кирешеси эң жогорку болуп эсептелет⁽²⁶⁾. Мына ушундай экономикалык үстөмдүккө карабай, соңку жылдарда Американын экономикалык абалы төмөндөп кетти.

1960-жылы Американын дүйнө экономикасындагы үлүшү 40%ды түзгөн. Ал эми соңку жылдарда, кээбир өлкөлөрдүн дүйнөлүк экономикадан орун ээлеш үчүн болгон талпынууларынын натыйжасында, АКШ экономикасы мунун тең жарымына чейин азайып кетти⁽²⁷⁾. Инфляциянын кумулятивдик таасиринен улам, доллардын сатып алуу жөндөмдүүлүгү олуттуу начарлашап кетишине карабай, доллар системасы себептүү Америка экономикасы дагы деле күчтүү бойдон калууда.

Эмгек бюросунун сатистикасына ылайык, 1960-жылы 1 доллар сатып алуу жөндөмдүүлүгү боюнча, болжол менен, бүгүнкү күндөгү 9,18 долларга барабар болгон т.а. доллардын сатып алуу жөндөмдүүлүгү 61 жыл ичинде 8,18 долларга чейин төмөндөп кетти. Ошондой эле, бүгүнкү баалар 1960-жылдагы бааларга салыштырмалуу 884%га⁽²⁸⁾ жогорулап кетти. Президент Джо Байдендин 1,9 триллион долларлык экономикалык стимул планы ишке түшүүсү менен доллардын сатып алуу жөндөмдүүлүгү дагы төмөндөшү күтүлүүдө. Америкадагы Fortune журналы «Fortune Global 500» аттуу дүйнөдөгү эң ири 500 компаниянын тизмесин жарыялады. Аталган тизмеде Америка компанияларынын дүйнөлүк аренада үстөмдүккө ээ боло албаганын көрүүгө болот. 2020-жылкы рейтингде аталган тизмедеги 500 компаниянын 133ү Кытайга, 121и Америкага жана 50сү Японияга таандык компаниялар болгон. Ошол эле жылы, дүйнөдөгү эң ири 10 компаниянын арасына Американын эки гана компаниясы кошула алды⁽²⁹⁾.

Кошумчалай кетчү нерсе, байлыктардын бир үч америкалыктардын колунда чогулуп калышы себебинен, америкалык үй-бүлөнүн орточо жылдык кирешеси тууралуу көрсөткүчтөр шек жаратып калды. Жылына 15 000 доллардан аз киреше табуучу үй-бүлөлөрдүн саны 2007-жылдан тарта азая баштаган. Ал эми, жылына орточо эсеп менен 250 000 доллардан киреше табуучу үй-бүлөлөрдүн саны 15%га көбөйгөн. Ошол эле учурда, байлар менен кедейлер ортосундагы ажырым күчөп жатат. Америкалык үй-бүлөлөрдүн орточо жылдык кирешеси биринчи жолу 63 000 доллардан ашты⁽³⁰⁾. Акыркы изилдөөлөргө ылайык, Америкадагы байлардын 1%ы жумушчу америкалыктардын эсебинен 50 триллион долларга байыган⁽³¹⁾. Эгер америкалык капиталисттер тарабынан байлыктарды ээлеп алуу улана бере турган болсо, Американын экономикалык күчү ишеничтүү жана эффективдүү болбой калат. Бул болсо өз кезегинде, Ибн Халдун жана Турчиндер айтышкандай, элдик нааразылыктарды жана толкундоолорду келтирип чыгарат.

Үлкөн армияны сактап туруу үчүн сарпталган каражаттардын өсүшү

Америка 70 өлкөдөгү 800дөн ашуун аскердик базаларынын болушуна жана аларды камсыздоо үчүн жыл сайын 734 миллиард каражат сарптаганына карабай, (бул анын атаандашы болгон Кытайдын сарптаган каражатынан 3 эсе көп) бүгүнкү күндө анын аскердик күчү алсырап бара жатат^(32, 33). 2010-жылы Пентагон өзүнүн аскердик доктринасына тескери абалда, бир учурда аскердик операциялары эки башка багытта болгон эки согушка киришүүдөн баш тартты. 2010-жылдагы төрт жылдык коргонуу отчетунда айтылышынча «эки багытта согушуу стратегиясы күчтөрдүн курамын бекитүүдөгү негизги фактор катары каралбайт»⁽³⁴⁾. АКШнын – ондогон жылдар бою – башка өлкөлөрдөн аскердик жактан үстөм

үстөмдүгү, ошондой эле, душмандарды ооздуктоо жана жеңүү мүмкүнчүлүктөрү азайып барууда. 2018-жылы АКШнын улуттук коргоонуу стратегиясы боюнча эки партиядан турган көз карандысыз комитети «АКШнын узакка созулган аскердик үстөмдүгү төмөндөй баштаганын» ырастады. Комитеттин билдирүүсүнө ылайык, Американын душманды ооздуктоого, жеңүүгө жана глобалдык милдеттерди аткарууга кудуреттүү экендиги күмөндүү⁽³⁵⁾.

Мындан тышкары, Америкада аскер кызматына жаңы кадрларды тартууда да кыйынчылыктар жаралууда. Анткени, жаштар арасында АКШ армиясында кызмат өтөөгө болгон кызыгуу эң төмөн даражага түшүп калды. Абал ушунчалык начарлап кеткендиктен, АКШнын куруктагы жана деңиздеги жөө аскерлеринин курамын толтуруу дагы кыйынга туруп калды. Бул эки багыттагы аскер бөлүктөрүнө жаштарды тартуу үчүн алардын айлык акылары көтөрүлүп, аларга адаттан тышкары бонустар жана социалдык колдоолор көрсөтүлүүдө⁽³⁶⁾. Арийне, АКШнын Ооганстанда жана Иракта алып барган ийгиликсиз аскердик аракеттери анын аскердик күчүнүн алсырашына себеп болду. Эгер абал ушул бойдон улана турган болсо, алдыда Россия жана Кытай сыяктуу ири атаандаштар менен согушуу АКШ аскердик күчтөрү үчүн оор сыноо болору бышык. Бул факт АКШнын мындай согуштарда жеңишке жетүүсүн күмөндүү кылып коёт. Ошондой эле, Кеннеди айткандай, эң чоң коркунуч бул Американын тышкарыдагы аскердик операцияларга экономикалык жана саясий каражат сарптоосунун натыйжасында келип чыгат. Америкадагы ички саясий туруксуздук жана экономикалык көйгөйлөр анын тышкарыдагы аскердик милдеттерин аткарууда алсыздыктарга алып келет.

Американын ийгиликсиздиктери башка ири күчтөрдүн көтөрүлүшүнө өбөлгө түздү

Көрүнүп тургандай эле, Америкадагы саясий түзүмдүн кыйроосу себептүү анын экономикалык жана аскердик кубаты кескин түрдө алсырап барууда. Ошондой эле, бул кыйроо өз кезегинде Европаны ишендирүү жана Россия менен Кытайды коркутуу мүмкүнчүлүктөрүнө да таасирин тийгизүүдө. Экинчи Дүйнөлүк Согуштан кийин тансатлантикалык мамилелер АКШ саясий түзүмүнүн негизинде ишке ашырылып келген. Европа көп маселелерде Американын позициясын кош колдоп кубаттар эле. Бирок, СССРдин кулашы менен, трансатлантикалык союздаштар ортосунда Евросоюздун кеңейүү багыты, НАТОнун жаңы миссиясы, эл аралык маселелерде Американын бир тараптуу күчтөнүшү, глобалдык Түштүккө (Азия, Африка жана Латын Америкасы) карата саясат жана башка бир катар маселелерде келишпестиктер пайда болду. Мындан тышкары, Ирак жана Авганистан согуштары европалыктардын Америкага болгон үмүтсүздүгүн дагы да ашырды. 2003-жылы Париждеги Франция эл аралык мамилелер университетинин директорунун орун басары Доминик Муази: «Биз эки түрдөгү Батыштын пайда болгонуна күбө болуудабыз.

Алар эки башка сезим жана тандоолорго негизделген Америка Батышы жана Европа Батышы», - деп айткан⁽³⁷⁾. Дүйнөлүк финансылык кризистер еврозона кризисин, Грециядагы карыз кризисин, валюталар согушун жана кредит-акча тармагын өнүктүрүүнүн ордуна үнөмдүүлүк экономикасын орнотуу үстүндөгү талаш-тартыштарды келтирип чыгарды. Бул болсо Америка жана Европа ортосундагы мамилелердин чыңалуусуна алып келди. Ошондой эле, «Араб жазы» жана сириялык качкындар кризиси дагы трансатлантикалык мамилелердеги ишеничтин жоголушуна өбөлгө түздү.

Трампын бийликке келиши менен, Америка – Европа мамилелери тарыхта болуп көрбөгөндөй деңгээлде төмөндөп кетти. Трампын Европадан НАТОдогу каржылык үлүшүн көбөйтүүнү талап кылуусу жана уюмдун 5-беренесин жокко чыгарууну талап кылуусу трансатлантикалык союздаштар тарабынан кескин сынга алынды. Меркель Трампын Европаны коргоого байланыштуу Америка милдеттерин тастыктоодон баш тартканы тууралуу айтып жатып: «Биз башкаларга толугу менен сүйөнүп жашаган доорлор өтүп баратат... Биз европалыктар өз тагдырыбызды өз колубузга алышыбыз керек», - деп билдирди⁽³⁸⁾. Трамп өзүнүн Европага каршы риторикасын эч экиленбестен уланта берди. Ал Британиянын Евросоюздан чыгышын жана союзду бөлүп жаруусун ашкере колдоп кубаттады. Ошондой эле, Макрондун Европага өзүн Америкадан, Кытайдан жана Россиядан коргоо үчүн армия керектиги тууралуу айткан сунушун кескин сынга алып, соода-сатык согушун алоолонтту⁽³⁹⁾. Анын бул кадамына жооп катары, Европа Америкага ашкере кайдыгерлик кылды жана Кытай менен соода келишимине кол койду. Анткени, Европа Трампын Ак үйдөн кетүү босогосунда турганын жакшы билет эле. Bridgewater хедж-фондунун негиздөөчүсү миллиардер Рэй Далио: «Кескин түрдө солгундай түшкөн трансатлантикалык мамилелер өз ара кызматташууну көйгөйлүү кылып койду», - деп айтты. Макрон Байден жана Меркель менен болгон алгачкы онлайн жолугушууда: «Франция – Германия союзу Европанын көз карандысыздыгын жана кызыкчылыктарын коргойт», - деп билдирди. Макрон өз сөзүндө АКШдан көз карандысыз болууну «стратегиялык көз карандысыздык» деп атады. Меркель өз кезегинде, Кытай менен түзүлгөн соода келишимдери тууралуу сөз сүйлөп жатып «Биздин кызыкчылыктарыбыз (Американын кызыкчылыктары менен) ар дайым төп келе бербейт» деп айтты⁽⁴⁰⁾. Андыктан, Америка – Европа мамилелери тез арада кайрадан калыбына келет деген оптимисттик пикир акыйкаттан алыс.

Американын Россия менен болгон мамилелери дагы «Кансыз согуш» доорунан бери болуп көрбөгөндөй деңгээлде төмөндөп кетти. Россия

көптөгөн жылдар бою түрдүү тоскоолдуктарга жана күч теңсиздигине кабылып келеген болсо дагы, бул нерселер анын Америка өкүмдарлыгына каршы чыгуудан тосуп коё албады. Россия Американын Кавказдагы, Ураинадагы жана Орто Азиядагы таасирин басаңдатууга жетише алды. 2008-жылы Россия Грузияга бастырып кирип, Түштүк Осетияны жана Абхазияны басып алды. 2014-жылы Крым жарым аралын аннекция кылды жана Украинанын чыгыш бөлүгүндө өз таасирин кеңейтүү үчүн согуш ачты. Россия Батыштын катаал санкцияларына карабай, бул иштерге ийгиликке жетишти. Ошондой эле, Россия Американын Орто Азиядагы Өзбекистан жана Кыргызстан өлкөлөрүндөгү таасир күчүн алсыратты. Wall Street Journal гезити чыкарган макалада АКШнын экс-коргоо министри Роберт Гейтс буларды жазат: «Биз Россиянын өнөктөш болуусун каалайбыз. Тилекке каршы, учурда Крым жарым аралында жана Украинада бизге чакырык таштаган Путин мырза бийликте тургандыктан, азырынча бул нерсе ишке ашышы мүмкүн эмес. Путин мырза мындай аракеттери менен «Кансыз согуш» доорунан бери орногон глобалдык түзүмгө чакырык ташдоодо»⁽⁴¹⁾. Өз кезегинде, Россия кыштын ызгаар суук күндөрүндө Европага газ жеткирип берүүнүн токтоп коюу, чет өлкөлөрдө ашкере өлтүрүүлөрдү уюштуруу жана Европа менен Америка шайлоолоруна кийлигишүү аркылуу Европанын тынчын алууда. Андан тышкары, Россиянын Сирияда жана башка өлкөлөрдө өзүнүн алдыңкы кибер куралдарын жана аскердик техникаларын колдонуусу америкалык саясатчыларга Россиянын белгилүү тармактарда Америка үстөмдүгүнө чакырык таштоого кудуреттүү экендигин көрсөттү.

Ушул жерден суроо жаралат: Америка кантип мындай ишке жол койду? Америка ХХ кылымдын 90-жылдарында өзүнүн экономикалык жана аскердик күчүнүн чокусунда болчу. Россия экономикалык жана саясий кризистен жапа чегип жаткан учурда, Америка дүйнөдөгү жападан жалгыз ири держава болуп турган. Дүйнөлүк Банктын кредиттери себептүү алдан тайган Россия Евросоюздун жана НАТОнун мурунку Чыгыш Европага кеңейишине бөгөт коё албады. Ошондой эле, Кремль Американын Балкандагы Россия таасирин сүрүп чыгуусуна дагы тоскоолдук кыла албады. 2000-жылы Баренцево деңизинде Курск (К-141) суу астындагы кайыгы кырсыкка учураганда дагы Кремль кайыктагы экипажды куткарып кала албады. Мына ушул жана башка себептерден улам, Россия державалыктан түшүп калган эле⁽⁴²⁾. Бирок, жыйырма жыл ичинде, Россия – өз элиндеги карылык жана экономикалык алсыздык көйгөйлөрүнө карабай – кайрадан бутка туруп, Америкага каршы чыгууга жетишти. Россия аскердик күчтөрүнүн жогорулашы, Американын Ирактагы жана Авганистандагы ийгиликсиз согуштарга батып калышы, ошондой эле, дүйнөлүк финансылык кризис себептүү Америка бир канча аймактарда Россиянын агрессиясына каршы тура албай калды. Арийне, Россия Американын глобалдык үстөмдүгүнө каршы чыга албаса дагы,

анын пландарына тоскоолдук кылууга жана Евроазиядагы жетекчилигине бөгөт коюуга кудуреттүү.

АКШнын Азия жана Тынч Океан аймагында Кытайдын жогорулашын ооздуктоо аракети да күмөн жаратууда. 90-жылдардын орто чендеринен тартып, Вашингтон Кытайды өзүнүн негизги душманы катары санап келет. Америкадагы биринин артынан бири келген өкмөттөрдүн бардыгы түрдүү чаралар менен Кытайды өз чек арасы аймагына чектеп турууга аракет кылышты. Түндүк Корея көйгөйү оңойлук менен чечилип калуусунун алдын алуу максатында, Америка Кытайды узакка созулган ядролук сүйлөшүүлөргө тартты. Ошондой эле, Кытай жетекчилигинин аброюн түшүрүү жана аларды ички көйгөйлөр менен алек кылып коюу үчүн, Кытайды Тибетте жана Чыгыш Туркистанда адам укуктарын бузууда жана Фалуньгун диний кыймылын куугунтуктоодо айыптап келди. Америка Индияны Кытайдын Европага карата экспанциясынан тосуп туруучу бекем чепке айландырды. Вашингтон Индияны өзүнүн аскердик жана ядролук потенциалын кайра калыбына келтирүүгө чакыруу аркылуу Индия менен Кытайдын ортосундагы болочок согушка мүмкүнчүлүк жаратты. АКШ акыркы үч жылда Индияны коопсуздук маселеси боюнча «Төрт тараптуу диалогго (QSD)» кошту. Пекинге аралдардын биринчи жана экинчи бөлүгүнөн тышкарыга чыкпоо тууралуу чечкиндүү эскертүү билдирүү иретинде Америка, Индия жана Япония өлкөлөрү деңиздеги биргелешкен аскердик машыгууларды өткөзүштү. Бул иштен максат Кытайдын деңиздеги үстөмдүгүн орнотуусуна жол бербөө болчу. Ошондой эле, Вашингтон Вьетнамды, Филиппинди жана Японияны Кытайды Чыгыш жана Түштүк Кытай деңиздериндеги пайдасыз регионалдык талаш-тартыштарга тартууга үндөдү. Американын Кытайга таасир өткөрүүчү негизги таянычы бул Тайвань. Америка стратегдери бул аралды «чөкпөс учак конуучу кеме» деп аташат. Кытайдын бул аралды басып алуусуна жол бербөө үчүн, Америка аталган аралды аскердик техникалар менен бекемдеп койгон. Ошол эле учурда, Кытай Тайванды өзүнүн ажыралгыс бөлүгү деп эсептейт жана ал Американын колунда кала турган болсо, Кытай үчүн кордук чекити болуп кала беришин жакшы билет.

Американын Кытайды ооздуктоого болгон сансыз аракеттерине карабай, Пекин өлкөнү регионалдык жетекчиликке карай багыттоого жетишти. Кытай 2010-жылы дүйнөдөгү экинчи ири экономикага айланып, Япониядан озуп кетти жана учурда, дүйнөдөгү ички дүң продукциянын 17%ына ээлик кылып, АКШдан кийинки орунда турат^(43,44). Соңку 30 жыл аралыгында, Кытай экономикасы АКШнын номиналдык ички дүң продукциясына карата, 1990-жылдагы 6%дан 2019-жылдагы 67%га чейин өстү^(45,46). АКШ менен дүйнөлүк жетекчиликти талашкан СССРдин ички дүң продукциясы эң жогорку даражага көтөрүлгөндө дагы 50%га гана жеткен эле.

Кытай экономикалык жактан өнүгүү менен биргеликте, технополициялык жактан дагы, айрыкча, 5G жана жасалма интеллект (искусственный интеллект) тармактарында дагы алгылыктуу ийгиликтерге жетише алды. Alphabet компаниясынын директору Эрик Шмитд Кытайдын жасалма интеллект тармагында АКШдан озуп бара жатканын айтты⁽⁴⁷⁾. Ошондой эле, аскердик жактан дагы Кытай өзүнүн Америка менен болгон айырмасын сезилерлик даражада кыскартууга жетишти. 2000-жылы АКШ Коргоо министрлиги «Кытайдын улуттук боштондук армиясынын куруктуктагы, абадагы жана деңиздеги күчтөрү чоң, бирок эскилиги жетип калган» деп айткан эле⁽⁴⁸⁾. Арадан 20 жыл өтүп, Коргоо министрлиги «Кытай соңку 20 жыл аралыгында Улуттук боштондук армиясын ар тараптуу күчтөндүрүү жана модернизациялоо үчүн ресурстарды, технологияларды жана саясий эркти мобилизациялады. Бул отчетто көрсөтүлгөндөй, Кытай кээбир тармактарда АКШны артта калтырууда» деп айтты⁽⁴⁹⁾.

АКШ Кытайдан регионалдык амбицияларын чектөө жана экономикасын Батыш жетекчилик кылган глобалдык экономикалык түзүмгө кошуу менен аны демократиялаштыруунун, ошондой эле, өнүгүүдөн тосуунун жолун табууга үмүттөнгөн эле. АКШнын Кытайды ооздуктоо стратегиясындагы жол койгон чоң катасы ушул болду. Мисалга алсак, 2000-жылы Клинтон Кытайдын экономикалык өсүүсүн жана демократиялашуусун Бүткүл Дүйнөлүк Соода Уюмуна мүчө болушу менен байланыштырган болчу. Ал өз сөзүндө: «Кытай БСУга мүчө болуу менен биздин продукцияларыбызды гана эмес, балким, демократиянын эң жогорку баалуулугу болуп саналган экономикалык эркиндикти импорттоого ыраазы болот. Кытай өз экономикасын канчалык эркиндештирсе, ошончолук өз элине мүмкүнчүлүктөрдү жаратып берген болот», - деп айткан⁽⁵⁰⁾. Кытай мындай кадамдарга маани бербестен, өз эрежелерине ылайык аракет кылуу менен өз экономикасын таң каларлык деңгээлде көтөрүүгө жетишти. Америка өзүнүн Кытайды ооздуктоо стратегиясындагы каталарын 10 жыл дегенде түшүнүп жетти.

2012-жылы президент Обама АКШ менен Азия ортосундагы көптөн күтүлгөн негизги стратегияны жарыя кылды. Бул стратегия АКШ деңиз күчтөрүнүн 60%ын Европадан Азияга жана Тынч Океан аймагына көчүрүү болчу. Президент Трамп дагы анын жолун улап, Кытайдын жогорку технологиялык өндүрүшүнө каратылган соода урушун баштады. Бирок, бул аракеттер Кытайдын жогорулашына эч кандай таасир тийгизе албады.

Далио сыяктуу серепчилердин фикиринде, Американын Кытайды ооздуктоодо ийгиликсиздикке учурашы жакын арада Кытайдын дүйнөлүк жетекчиликте Американын ордун ээлешине ишарат кылат. CNN кабарчысы Фарид Закария сыяктуулардын фикиринде, АКШ менен Кытай

ортосунда Америка – СССР келишимине окшогон биполярдуу келишим түзүлөт⁽⁵¹⁾. Бирок, мындай фикирлер Американын кубатына жана анын көз көрүнөө төмөндөп бараткандыгына көңүл бурууну талап кылат.

Американын тышкы саясаты боюнча бир катар көрүнүктүү муфаккирлер мындан жыйырма жыл мурун Американын төмөндөшү тууралуу айтышкан. Бирок, алар өз жоромолдорун абсолюттук эмес, салыштырмалуу деп белгилешкен. Мисалы, 1997-жылы Америка өз кубатынын туу чокусунда турган кезинде, Збигнев Бженский Американын кыйроого жүз татушу анык экендигин айткан. Ал Guardian гезитинде: «АКШ жетекчилиги соңуна чыккандан кийин... Америка дүйнөгө эмнени калтырат?» - деп жазган⁽⁵²⁾. 1999-жылы Ричард Хаас өзүнүн «Тышкы иштер» аттуу китебинде «Американын үстөмдүгү узакка созулуш мүмкүн эмес. Анткени, анын позициясы жана саясаты өзүнөн башкаларды жеп-жутууга негизделген» деп жазган⁽⁵³⁾.

Арийне, АКШ саясий түзүмүнүн жааттарга бөлүнүшү жана улуттук (айрыкча, экономикалык жана аскердик) күч-кубатынын алсырашы аны коронавирус пандемиясына чейин эле державалыктан түшүрө баштаган болчу. Ошондой эле, Американын Европа, Россия жана Кытай менен болгон мамилелеринин солгундашы дагы аны үстөмдүгүнө сезирлерлик даражада зыянын тийгизди. Мындан тышкары, Американын алсырашы Батыштын дагы алсырашына алып келери бышык. Батыштын коронавируска каршы күрөшүүдө туура эмес жолду тандашы Америка менен Европанын жетекчилигине болгон ишеничтин азайышына себеп болду. Вакцина маселесиндеги улутчулук Батыштын жетекчилик мансабындагы кезектеги кара дак болуп калды. Россия менен Кытай алардан айырмаланышып, дүйнөнүн жакыр мамлекеттеринде өз аброюн тикелеп алуу үчүн вакцина дипломатиясын жолго коюшту.

Мусулмандар үчүн ири державаларды кулатуу мүмкүнчүлүгү

Дүйнө коронавирус пандемиясынан чыккандан кийин, Батыштын дүйнөлүк жетекчилиги мурункудай болбой калары бышык. Аллах Таала айтат:

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾

«Ар бир жамаат үчүн ажал бар. Анан, качан аларга ажалдары жетсе, аны эч бир мөөнөткө аркага да, алдыга да жылдыра алышпайт» [7:34]

Бул болсо мусулман өлкөлөрү үчүн Батыш өкүмдарлыгынан кутулуу мүмкүнчүлүгү.

Расуллаллахтын ﷺ сийратында эл аралык абалдардан пайдаланууга жана ири державалар ортосундагы күрөштөрдү кылдат күзөтүп барууга мисалдар көп. Мисалы, Расуллаллах ﷺ Рим жана Персия ортосундагы күрөштү жана алардын мүмкүнчүлүктөрүн абдан жакшы жакшы билер эле. Мусулмандар

Расуллаллахтын ﷺ турмуштук иштеринен көп нерселерди өздөштүрүшү жана аларды учурдагы абалдарга карата колдоно билиши зарыл.

Пайгамбар ﷺ күчтүү жана курч саясий чөйрөдө жетилип чоңойду. Ал ар дайым Рим жана Фарс (Персия) ортосундагы тең салмактуулукту күзөтүп турар эле. Анткени, Курайш уруусунун бул эки держава менен соода келишимдери бар эле. Ошондуктан, Курайш уруусу Рим жана Фарс ортосундагы ар кандай келишпестиктердин соода иштерине таасирин тийгизишинен чочуп, экөөсүнүн ортосунда ар дайым бейтарап позицияны кармануу үчүн, окуяларды кылдат күзөтүп турган. Мына ошондой келишпестиктердин биринде, Абу Бакр رضي الله عنه курайштыктар менен Римдин Фарс үстүнөн жеңишке жетиши тууралуу мелдешип кетти. Расуллаллах ﷺ римдиктердин фарстарга караганда алсызыраак экенин жана белгилүү убакыттан кийин римдиктер абалды өзгөртүп, фарстарды кайрадан жеңип алышарын билип турган. Ошондуктан, Расуллаллах ﷺ Абу Бакрга رضي الله عنه Курайш менен болгон мелдеште убакытты бир аз созууну жана төөлөрдүн санын көбөйтүүнү айтты. Натыйжада, Абу Бакр رضي الله عنه мелдеште Курайш төбөлдөрүн жеңип чыкты. Кээбир учурларда, Расуллаллах ﷺ нусрат берүүчү кубат ээлеринин жетиштүү күчкө ээ же ээ эмес экендигин аныктоо үчүн майда-барат маселелерге чейин киришип, тактоого аракет кылат эле. Анткени, Расуллаллахтын ﷺ максаты Ислам мамлекетин тикелөө гана эмес, аны бүткүл дүйнөгө жаюу, ошондой эле, Рим жана Фарс державаларын кулатуу болгон. Жада калса, Расуллаллах ﷺ Мадинада алгачкы Ислам мамлекетин тикелөө үчүн хижрат кылып жатканда дагы, жаңыдан тикеленүүчү мамлекетке Рим жана Фарс державалары тарабынан ар кандай таасирди азайтуу үчүн алардагы абалдарды кылдат күзөтүп турду.

Расуллаллах ﷺ эл аралык абалды жана римдиктер менен фарстар түзүшү мүмкүн болгон пландарды көз жаздымында калтырбайт эле. Миладий 629-жылы Мадина Мунавварага анын түштүк тарабынан Курайш, ал эми түндүк тарабынан Хайбар жөөттөрү кооп туудуруп жаткан эле. Расуллаллах ﷺ алардын жаңыдан бутка туруп келе жаткан Ислам мамлекетиндеги абалга терс таасирин тийгизиш түшүндү. Анткени ошол кезде, римдиктер Араб жарым аралынан өздөрүнө таяныч издеп жатышкан эле жана ага эң татыктуу жер Хайбар болчу. Бирок, Худайбия келишимине кол коюу менен Расуллаллах ﷺ жөөттөр тарабынан болуучу коркунучту жойду жана римдиктердин өз таасирин кеңейтүүсүнө бөгөт койду. Расуллаллах ﷺ көз жумгандан кийин, сахабалар дагы убактылуу ушул позицияны карманышты. Ал эми Абу Бакр رضي الله عنه жана Умар رضي الله عنه бир учурда Рим жана Фарс өлкөлөрүнө каршы согуш ачышкан кезде, алар бул эки державанын 26 жылга созулган согуштардан кийин алсырай башташканын билишкен эле. Ошондуктан, Ислам мамлекети бул ири державаларга каршы чечүүчү соккуну берүү мүмкүнчүлүгүн колдон чыгарган жок.

Ошондуктан, мусулмандар эл аралык абалды үзгүлтүксүз күзөтүп туруулары, алардын жогорулашына жана төмөндөшүнө туура баа

берүүлөрү, ошондой эле, Ислам мамлекетин тикелөө жана аны кеңейтүү мүмкүнчүлүктөрүн издөөлөрү зарыл. Бүгүнкү күндө, ушул улуу милдетти ишке ашырууга жете турган эрк жана кайрат барбы?! Аллах Таала айтты:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾

«Эй момундар, эгер силер Аллага жардам берсеңер (тактап айтканда Анын жолунда жихад кылсаңар), Ал Зат да силерге жардам берет жана согуш майданында кадамдарыңарды бекем, туруктуу кылат» [47:7]

[24] Amdad, K. (2020). Largest Economies in the World: Why China Is the Largest, Even Though Some Say It's the U.S. *the balance*. Available at: <https://www.thebalance.com/wor...>

[25] Fortune. (n.d.) Fortune: Global 500, Fortune. Available at: <https://fortune.com/global500/...>

[26] OECD, (2021). Household disposable income (indicator). doi: 10.1787/dd50eddd-en

[27] Visual Capitalist, (2021) The U.S. Share of the Global Economy Over Time. Available at: <https://www.visualcapitalist.c...>

[28] CPI Inflation Calculator, (2021) Value of \$1 from 1960 to 2021. Available at: <https://www.in2013dollars.com/...>

[29] Fortune Media. (2020 FORTUNE Releases Annual FORTUNE Global 500 List. Available at: <https://www.prnewswire.com/new...>

[30] Telford, T. (2019), Income inequality in America is the highest it's been since Census Bureau started tracking it, data shows. Washington Post, Available at: <https://www.washingtonpost.com...>

[31] Time, (2020). The Top 1% of Americans Have Taken \$50 Trillion From the Bottom 90%—And That's Made the U.S. Less Secure. *Time*, Available at: <https://time.com/5888024/50-tr...>

[32] Vine, D. (2015). Where in the World Is the U.S. Military? *Politico*. Available at: <https://www.politico.com/magaz...>

[33] Statista, (2020). The 15 countries with the highest military spending worldwide in 2019. Statista. Available at: <https://www.statista.com/stati...>

[34] Daggett S. (2010). Quadrennial Defense Review 2010: Overview and Implications for National Security Planning, *Congressional Research Service*. Available at: <https://fas.org/sqp/crs/natsec...>

[35] New York Times, (2018). U.S. Military's Global Edge Has Diminished, Strategy Review Finds. *New York Times*. Available at: <https://www.nytimes.com/2018/1...>

[36] Arkin, W. (2019). Fewer Americans want to serve in the military. Cue Pentagon panic, *The Guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/co...>

[37] Synovitz, R. (2003). U.S.: Two Years After 9/11, 'Two Wests' Emerging With Fundamental Differences. Radio Free Europe. Available at: <https://www.rferl.org/a/110430...>

[38] BBC, (2017). Merkel: Europe 'can no longer rely on allies' after Trump and Brexit. *BBC*. Available at: <https://www.bbc.com/news/world...>

[39] Sky News, (2018). Donald Trump ridicules Emmanuel Macron with jibe over First and Second World Wars. *Sky News*. Available at: <https://news.sky.com/story/don...>

[40] New York Times, (2021). Biden Tells Allies 'America Is Back,' but Macron and Merkel Push Back. *The New York Times*. Available at: <https://www.nytimes.com/2021/0...>

[41] Gates, R. (2014). Putin's Challenge to the West. *Wall Street Journal*. Available at: <https://www.wsj.com/articles/S...>

[42] Kitap Sun, (2000). RUSSIAN NAVY: Feelings of shame, disgrace. *Kitap Sun*. Available at: <https://products.kitsapsun.com...>

[43] *ibid.* 15

[44] Council of Foreign relations, (2020). Timeline: US Relations with China. *Council of Foreign Relations*. Available at: <https://www.cfr.org/timeline/u...>

[45] *ibid.* 15

[46] The World Bank, (n.d.). World Development Indicators. The World Bank. Available at: <https://datatopics.worldbank.o...>

[47] James, V. (2017). Eric Schmidt says America needs to 'get its act together' in AI competition with China. *The Verge*. Available at: <https://www.theverge.com/2017/...>

[48] Department of Defense, (2020). Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2020. *Department of Defense*, Available at: <https://media.defense.gov/2020...> [48] *ibid.* 47

[49] *ibid.* 47

[50] Johns Hopkins University, (2000). Full Text of Clinton's Speech on China Trade Bill. Available at: <https://www.iatp.org/sites/def...>

[51] Zakaria, F. (2020). China-US rivalry poses world's greatest challenge, but we can prosper. *The Sunday Morning Herald*. Available at: <https://www.smh.com.au/nationa...>

[52] Brzezinsky, Z. (1997). *The Grand Chessboard*. New York: Basic Books. Pp. 210

[53] Haass, R. (1999). What to Do With American Primacy. *Foreign Affairs*. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1999-09-01/what-do-american-primacy>. □

**БИР ГАНА ХАЛИФАЛЫК ДИНДИ ТУРГУЗАТ, ҮММӨТТҮ
БИРИКТИРЕТ, МУСУЛМАНДАРДЫН НАМЫСЫН ЖАНА ЫЙЫК
ЖЕРЛЕРИН КОРГОП, АДИЛЕТТҮҮЛҮКТҮ ОРНОТОТ (1)**

Абдулхолик Абдун Али
Хизб ут-Тахрир Судан вилаятынын
медиа бөлүмүнүн мүчөсү

Халифалыкты тикелөө жалпы мусулмандар үчүн фарз. Аллах Таала мусулмандарга буйруган башка фарздар сыяктуу, аны ишке ашыруу дагы фарз. Бул кескин түрдө буйрулган фарз болуп, мусулмандар үчүн бул маселеде тандоо жок. Бул фарзы ишке ашырууга кыйдыгерлик кылуу оор күнөө болуп, ал үчүн Аллах Таала оор азапты убада кылган. Халифалыкты тикелөөнүн важиб экендигине Куранда, Сүннөттө жана сахабалардын ижмасында далилдер бар.

Курандагы далилдерге келсек, Аллах Таала Расулунуллахка ﷺ мусулмандар арасында Аллах түшүргөн ахкамдар менен өкүм жүргүзүүгө буйруган. Аллах Таала Расулунуллахка ﷺ кайрылып мындай деди:

﴿فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ﴾

«Демек, адамдар ортосунда Алла түшүргөн нерсе менен өкүм кылгын, жана сага келген чындыктан жүз үйрүп, алардын көңүл кушу каалаган нерселерге ээрчибе!» [5:48]

﴿وَأَنْ أَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَأَحْذَرَهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾

«(Эй Мухаммад), алардын арасында Алла түшүргөн нерсе (дин) менен өкүм кылгын, алардын көңүл-кушу каалаган нерселерге ээрчибе жана да Алла сага түшүргөн өкүмдөрдүн айрымдарынан сени буруп фитна-эки анжылыкка салып коюуларынан этият бол!» [5:49]

Куранда Расулунуллахка ﷺ карата айтылган хитаб – аны хостоочу далил келбеген болсо – жалпы үмөткө айтылган хитаб болот. Жогорудагы аятта Аллах түшүргөн дин менен өкүм жүргүзүүнү Расулунуллахка ﷺ хостоочу далил келбегендиктен, бул буйрук жалпы мусулмандарга важиб болот. Халифалыкты тикелөө бул – бийликти жана исламий башкарууну орнотуу. Аллах Таала мусулмандарды валий ул-амрга (шарыйй бийлик ээси) итаат кылууну буйругандыктан, валий ул-амрдын бар болушу мусулмандар үчүн важиб. Аллах Таала айтат:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

«Эй момундар! Аллага моюн сунгула жана пайгамбарга, ошондой эле өзүңөрдөн болгон (мусулман) акимдерге моюн сунгула» [4:59]

Аллах Таала жок болгон кишиге итаат кылууга буйрубайт. Андыктан, валий ул-амрды дайындоо важиб. Аллах Тааланын валий ул-амрга итаат

кылуу тууралуу буйругу аны дайындоого болгон буйрук. Анткени, валий ул-амрдын дайындалышы менен шарият орнотулат, ал жок болсо шарият дагы орнотулбайт. Демек, валий ул-амр дайындалбай калышы шарияттын орнотулбай калышына т.а. харам ишке алып келгендиктен, валий ул-амрды орнотуу өз-өзүнөн важиб болот.

Ал эми Сүннөттөгү далилдерге келсек, имам Муслим Нафиъден риваят кылып айтат: «Мага ибн Умар Расуллаллахтын ﷺ мындай деп айтканын укканын айтып берди:

«مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ لِقِيِّ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَكَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً»

«Кимде-ким итааттан баш тартса, кыямат күнү Аллахка хужжатсыз жолугат. Ким мойнунда байъаты болбогон абалда көз жумса, жахилият өлүмүндө өлөт» Демек, Расуллаллах ﷺ ар бир мусулманга мойнунда байъаты болушун важиб кылды жана байъатсыз абалда өлгөн кишинин жахилият өлүмүндө өлөрүн айтты. Мунун мааниси ар бир мусулман халифанын алдына барып байъат бериши важиб дегени эмес. Балким, ар бир мусулмандын мойнунда байъат болушу, тактап айтканда, байъат бериле турган халифанын болушу важиб дегени. Анткени, халифанын бар болушу – ар бир мусулмандын ага барып байъат бериши же бербешинен айырмасыз – алардын ар биринин мойнунда байъатты пайда кылат. Ошондуктан, жогоруда айтылган хадис ар бир адамдын халифага барып байъат беришинин важибдигине эмес, балким, халифаны дайындоонун важибдигине далалат кылат. Расуллаллах ﷺ байъат бербөөнү эмес, балким мойнунда байъаты жок абалда өлүүнү каралаган. Имам Муслим Аъраждан, ал болсо Абу Хурайрадан риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

«إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيَتَّقَى بِهِ»

«Имам бул калкан, анын артында туруп согуш кылынат жана аны менен коргонулат»

Имам Муслим Абу Хазимден риваят кылган хадисте мындай дейт: «Абу Хурайра менен беш жыл жашадым жана андан бул хадисти уктым:

«كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: فُوا بَيْعَةَ الْأَوَّلِ فَأَلَّوْا، وَأَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ سَأَلَهُمْ عَمَّا اسْتَرَعَاهُمْ»

«Бану Исраилди пайгамбарлар башыкарышар эле. Ар бир пайгамбар көз жумгандан кийин, артынан башка пайгамбар келер эле. Ал эми, менден кийин пайгамбар келбейт. (Менден кийин) көптөгөн халифалар болушат». Ошондо андан «(Ал күндө) бизге эмне

кылууну буйруйсуз?» деп сурашканда, (Расуллаллах ﷺ) айтты: «Бирчисинин гана байъатына бекем болгула. Аларга (итаат кылуу менен) акыларын бергиле. Анткени, Аллах алардан элдерди кандай башкаргандыктары тууралуу эсеп кылат», – деп айтты.

Расуллаллах ﷺ инб Аббастан риваят кылынган хадисте мындай деди: «مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ خَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شَيْئًا فَمَاتَ عَلَيْهِ إِلَّا مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً»

«Кимде-ким өз амиринин бир нерсесин жактырбаса, ага сабыр кылсын. Анткени, султандан бир карыч четке чыгып, ошол абалында көз жумган адам жахилият өлүмүндө өлөт». Мына ушул хадистерде, Расуллаллах ﷺ мусулмандар үстүнө валий ул-амрлар келиши тууралуу айтып, халифаны калкан деп сыпаттады. Расуллаллахтын ﷺ имамды калкан деп сыпатташынын мааниси имам бар болсо анын артында көптөгөн жакшылыктар болорун түшүндүрөт. Бул хадис кабар иретинде айтылганы менен, түпкүлүгүндө талапты (буйрукту) түшүндүрөт. Анткени, Аллах жана Анын Расулу ﷺ тарабынан болгон кабар каралоо менен чогуу айтылган болсо, ал ишти таштоо талап кылынган болот, тагыраак айтканда, ал иштен кайтарып жаткан болот. Эгер Аллах жана Анын Расулу ﷺ тарабынан болгон кабар мактоо менен чогуу айтылса, ал ишти аткаруу талап кылынган болот. Эгер ошол талап кылынган иштин артынан кандайдыр бир шаръий хукм ишке аша турган болсо, же аны таштоо менен бир шаръий хукм жокко чыга турган болсо, ал ишти аткаруу важиб болот. Ошодой эле, жогорудагы хадистерде мусулман кишинин султандын итаатынан чыгышы харам экендиги тууралуу дагы айтылды. Бул болсо, мусулман киши султанды, башкача айтканда, халифаны тикелеши важиб экендигин түшүндүрөт. Расуллаллах ﷺ халифага итаат кылууга жана Халифалыкты талашкандарга каршы согушууга буйрук берди. Мындан халифаны орнотуу жана Халифалыкты талашып жаткандарга каршы согушуу аркылуу аны сактап калуу важиб экендигин түшүнөбүз. Имам Муслим риваят кыдган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

«وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً بِيَدِهِ وَتَمَرَةً لِقَلْبِهِ فَلْيُطِيعْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ، فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُبَايِعُهُ فَاصْرُبُوا عُنُقَ الْآخَرِ»

«Кимде-ким бир имамга колу жана жүрөгү менен байъат берсе, ага колунан келишинче итаат кылсын. Эгер башка бирөө келип, андан (имамчылыкты) талаша турган болсо, аны өлтүргүлө». Имамга итаат кылууга болгон буйрук аны орнотууга болгон буйрук. Халифалыкты талашып жаткандарга каршы согушууга болгон буйрук жалгыз гана халифа болушу важиб экендигине катый карийна (кескин ишара).

Сахабалардын ижмасындагы далилдерге келсек, Расуллаллах ﷺ көз жумгандан кийин сахабалар өкүм жүргүзүүдө анын ордун баса турган халифаны дайындоого ижма кылышкан. Алгач Абу Бакр (رضي الله عنه), андан кийин Умар (رضي الله عنه), андан соң Усманды (رضي الله عنه) халифа кылып шайлашты. Расуллаллах ﷺ көз жумган учурда, сахабалар аны көмүү аземин кечиктиришип, алгач халифаны шайлоо менен алектенишкени бул иштин важиб экендигинен далалат кылат. Анткени, маркумду тезинен жерге баруу важиб болуп, арада башка иш менен алек болуу харам. Расуллаллахтын ﷺ денесин жерге берүүгө камынуунун ордуна бир топ сахабалар халифа шайлоо менен алек болушту жана калган сахабалар бул ишке сукут сактап турушту. Алар Расуллаллахтын ﷺ денесин жерге коюуга кудуреттери жетип турса дагы, бул ишти эки күнгө чейин кечиктиришти. Алардын бул иши маркумду жерге берүү важибинен көрө халифаны шайлоо важиби абзелерээк экендигине далил болот. Андыктан, халифаны шайлоо маркумду, болгон да, Расуллаллахтын ﷺ жасадын жерге коюудан дагы дагы важибирээк. Сахабалардын бардыгы тирүү кезинде халифаны шайлоонун важиб экендигине ижма кылышкан. Алардын ортосунда кимди халифа кылып дайындоо туурасында кайчы пикирлер болгон болсо дагы, бирок Расуллаллах ﷺ көз жумгандан кийин, рошид халифалардын доорунда халифаны дайындоо туурасында бир ирет да талашышкан эмес. Ошондуктан, алардын ижмасы халифаны дайындоо важиб экендигине ачык жана күчтүү далил болот.

Динди тургузуу жана дүйнө-акырет иштеринин бардыгын шарият ахкамдарынын негизинде тартиптөө субуту жагынан дагы, далалаты жагынан дагы катый важиб. Бул иш болсо бийлик ээси болгон халифа тарабынан гана ишке ашырылат. Андан тышкары, «Важибге алып баруучу иш дагы важиб» деген шарый койдага (эрежеге) ылайык, халифаны дайындоо важиб.

Булардын бардыгы мамлекетти тикелөө жана аны башкара турган халифаны дайындоо жалпы мусулмандар үчүн важиб экендигине ачык далилдер. Ар кандай мамлекетти же бийликти орнотуу эмес, балким шарият ахкамдарын татбик кылуучу Халифалык мамлекетин орнотуу важиб. Имам Муслим Авф ибн Маликтен риваят кылган хадисте, Расуллаллах ﷺ айтты:

«خَيْرَ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّوهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ، وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ، وَشِرَارَ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تَبْغَضُونَهُمْ وَيَبْغَضُونَكُمْ، وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تُنَادِيَهُمْ بِالسَّيْفِ؟ قَالَ: لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ»

«Силердин жетекчилеринердин эң жакшылары – силер аларды жана алар дагы силерди жакшы көрө тургандары. Ошондой эле, силер алардын акысына жана алар дагы силердин акыңарга дуа

кыла тургандары. Жетекчилеринердин эң жаманы – силер аларды жана алар дагы силерди жаман көрө тургандары. Ошондой эле, силер аларды жана алар дагы силерди лаанаттай (каргай) тургандары». Ошондо андан: «Оо Расуллаллах, аларга (жаман жетекчилерге) каршы кылыч көтөрүп чыкпайбызбы?» - деп сурашканда, Расуллаллах ﷺ: «Жок, алар силердин араңарда намазды тургузуп жаткан болсо (аларга каршы чыкпагыла). Эгерде жетекчилеринердин бир амалын жек көрсөңөр, анын ошол амалын гана жек көргүлө жана ага итаат кылуудан баш тартпагыла», - деп жооп берди.

Бул хадис жакшы жана жаман жетекчилер тууралуу, ошондой эле, алар динди тургузуп жатышкан болсо, аларга каршы кылыч көтөрүүнүн харам экендиги тууралуу ачык далил. Анткени, хадистеги «намазды тургузуп жаткан» болсо деген сөз динди тургузуу жана дин менен өкүм жүргүзүү деген маанини түшүндүрөт. Демек, Ислам ахкамдарын тургуза турган жана Ислам рисалатын бүтүн дүйнөгө алып чыга турган халифаны дайындоо мусулмандар үчүн фарз. Мунун далилинин субутунда зонн (күмөн) жок. Андан тышкары, Аллах Таала мусулмандарга Ислам ахкамдарын татбик кылууну жана мусулмандардын биримдигин сактоону буйруган. Мына ушул жааттан дагы, Халифалыкты тикелөө важиб болот. Бирок, Халифалыкты тикелөө фарз ул-кифая болуп, аны үмөттүн арасынан бир тайпа ишке ашырса, калгандырынын мойнунан сакыт болот. Эгер, мусулмандардын арасынан бир тайпа болгон аракетин жумшаса дагы, бирок аны ишке ашыра албаса, бул фарз жалпы мусулмандардын мойнуна жүктөлөт. Мусулмандар Халифалыкты тикелегенге чейин, бул фарз эч бир мусулмандын мойнунан сакыт болбойт.

Халифалыкты орнотуунун важиб экендиги тууралуу аалымдардын айткандарына келсек, бул тууралуу айткан аалымдар абдан көп болуп, биз алардын айрымдарынын гана айткандарына токтолуп өтөбүз:

Имам Журжаний айтат: «Имамды дайындоо мусулмандардын эң жогорку маслахасы (кызыкчылыгы) жана диндин эң улуу максаттарынын бири».

Ибн Таймия рохимахуллох өзүнүн «Мажмуъ ул-фатауа» китебинин 28-томунун 390-бетинде мындай дейт: «Адамдардын иштерин башкаруу диндеги эң улуу важибдердин бири. Ансыз динди дагы дүйнөнү дагы тургузуу мүмкүн эмес. Анткени, адамдардын кызыкчылыктары бири-биринин муктаждыктарын кандыруу үчүн биригүү аркылуу гана ишке ашат. Ал эми, алардын биригиши үчүн сөзсүз түрдө амир болушу зарыл. Расуллаллах ﷺ:

«إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ»

«Эгер үч адам сапарга чыкса, арасынан бирөөсүн амир кылып шайлап алышсын», - деп айткан. Бул хадисти Абу Дауд Абу Саидден жана Абу Хурайрадан риваят кылган. Имам Ахмад өз муснадында Абдуллах ибн Умардан риваят кылып айтат: «Расуллалах ﷺ айтты:

«لَا يَحِلُّ لثَلَاثَةٍ يَكُونُونَ بِفَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا أَمَرُوا عَلَيْهِمْ أَحَدَهُمْ»

«Эгер үч адам ээн жерде калып (сапарга чыгып), өзүлөрүнөн бир адамды амир кылып шайлап алышпаса харам болот». Расуллалах ﷺ эң аз кишиден турган жана эң кыска мөөнөттүү сапарда дагы бир кишини амир кылып шайлап алууга буйруп жаткандан кийин, андан башка чогулуштарда амир шайлап алуу андан дагы зарылыраак болот. Андан тышкары, Аллах Таала амру маъруфту (жакшылыкка чакырууну) жана нахий мункарды (жамандыктан кайтарууну) важиб кылды. Бул болсо бийликтин күчү менен т.а. амирлик аркылуу гана ишке ашат. Ошондуктан, «Султан Аллахтын жердеги көлөкөсү» жана «Султансыз өктөрүлгөн бир түндөн көрө, залым имам менен 60 жыл жашаган жакшыраак» деген сөздөр бекеринен айтылган эмес. Фузайл ибн Ийяс жана Ахмад бин Ханбалдар «Эгер биздин дуабыз ижабат кылына турган болсо, султандын акысына дуа кылган болор элек» деп айтышкан.

Ибн Таймия рохимахуллох «Мажмуъ ул-фатауа» китебинин 28-томунун 64-бетинде мындай деген: «Ошондуктан, Расуллалах ﷺ үмөтүнө валий ул-амрды дайындоону жана валий ул-амрдын аманатына кыянат кылбоону буйруган. Ошондой эле, валий ул-амрларга адамдар ортосунда адилеттүүлүк менен өкүм жүргүзүүгө буйруган. Алар Аллахка итаат кылышса, мусулмандар аларга итаат кылышы важиб. Абу Дауд Абу Саидден риваят кылган хадисте Расуллалах ﷺ мындай деген:

«إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ»

«Эгер үч адам сапарга чыкса, арасынан бирөөсүн амир кылып шайлап алышсын», - деп айткан. Бул хадисти Абу Дауд Абу Саидден жана Абу Хурайрадан риваят кылган. Имам Ахмад өз муснадында Абдуллах ибн Умардан риваят кылып айтат: «Расуллалах ﷺ айтты:

«لَا يَحِلُّ لثَلَاثَةٍ يَكُونُونَ بِفَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا أَمَرُوا أَحَدَهُمْ»

«Эгер үч адам ээн жерде калып (сапарга чыгып), өзүлөрүнөн бир адамды амир кылып шайлап алышпаса харам болот». Расуллалах ﷺ эң аз кишиден турган жана эң кыска мөөнөттүү сапарда дагы бир кишини амир кылып шайлап алууга буйруп жаткандан кийин, андан башка чогулуштарда амир шайлап алуу андан дагы зарылыраак экендигинде күмөн жок. Имам Ахмад өз «Муснадында» Расуллалахтын мындай дегенин риваят кылган:

«إِنَّ أَحَبَّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ، وَأَبْعَضَ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ»

«Адамдардын арасынан Аллахка эң сүйүктүүсү – адилеттүү имам. Ал эми, адамдардын арасынан Аллахтын эң жек көргөнү – заалым имам»

Абу Бакр رضي الله عنه Расуллаллах صلى الله عليه وسلم көз жумгандан кийин Халифалыкка дайындалып жатканда, мындай деген: «Акыйкатта, Мухаммад өлдү. Эми бул дин үчүн аны тургуза турган адам керек».

Имам ад-Даримий өз Сунаныда» мындай дейт: «Язид ибн Харун Сафван ибн Рустамдан, ал Абдурахман ибн Майрасадан, ал Тамим ад-Дарийден риваят кылып айтат: «Умардын Халифалыгы доорунда адамдар курулуш иштери менен алек болуп кетишкен эле. Ошондо, Умар айтты: «Оо арабдар, жер жер боюнча калат. Бирок, Ислам жамаат менен, жамаат болсо амирлик менен, амирлик болсо итаат менен ишке ашат. Эгер коом бир адамды факихтигине карап амир кылып дайындаса, бул өздөрү жана амир үчүн жакшылык болот. Эгер коом бир адамды факихтигинен башка нерсеси үчүн амир кылып дайындаса, бул өздөрү жана амир үчүн кыйроо болот». Умардын бул сөзүн ибн Абдулбир ал-Куртубий өзүнүн «Илим жана анын фазилеттеринин баяны топтому» китебинде дагы риваят кылган.

Шейх Тахир ибн Ашур өзүнүн «Исламдагы ижтимаый мыйзам негиздери» китебинде мындай дейт: «Мусулмандар үчүн умумий жана хос өкмөттү тургузуу исламий мыйзамчылыктын негиздеринин бири. Бул тууралуу Куранда жана сүнөөттө мутаватир маънан даражасына жеткен көптөгөн далилдер бар. Сахабалар Пайгамбарыбыз صلى الله عليه وسلم көз жумгандан кийин, тездик менен чогулушуп, Исламий мамлекетти башкаруу үчүн Расуллаллахтын صلى الله عليه وسلم ордун баса турган халифа дайындоону талкуулашкан. Мухажирлер жана Ансарлар бир короодо чогулушкан учурда Расуллаллахтан صلى الله عليه وسلم кийин халифа шайлоого ижма кылышкан. Натыйжада, Абу Бакр Сыддык мусулмандарга халифа болду. Андан кийин, мусулмандар халифанын болушу важиб экендигинде ихтилаф кылышкан эмес. Бул маселеде кээбир хавариждерден жана муътазилалардан башка эч ким ихтилаф кылган эмес. Анткени, алар ижманы инкар кылышкан эле. Бирок, алардын сөзүнө көпчүлүк көңүл бурган дагы жок. Шарият негиздеринин арасында Халифалыктын орду бийик болгон үчүн усул ад-дийн уламалары бул тууралуу тафсилий баяндамаларды калтырышкан. Андагы маселелердин бири имамчылык маселеси. Харамайдын (эки харам мечиттеринин) имамы Абдулмаъалий Жувайний өзүнүн «Иршад» китебинде мындай дейт: «Имамчылык тууралуу сөз акыйда негиздеринен эмес. Бирок, бул маселеде жаңылышкан киши дин негиздеринин бирин дагы билбей турган кишиден дагы кооптуураак».

Имам Жувайнийдин сөзүнүн мааниси төмөндөгүчө: Мусулмандар арасындагы топтордун арасынан Имамийя жамааты имамчылыкты акыйда негиздеринин бири деп айтышкан. Акыйкатта болсо, имамчылык акыйда негиздеринин бири эмес. Бирок, имамчылыкта жаңылышуу же аны жокко чыгаруу акыйда негиздеринде адашуудан дагы кооптуураак.

Ал-Хайсамий өзүнүн «Саваик ул-Мухрика» китебинде мындай дейт: «Сахабалар ﷺ пайгамбарлык заманы өткөндөн кийин, имом дайындоонун важиб экендигине ижма кылышкан. Алар Расулллахты ﷺ жерге берүүдөн мурун имам дайындоо менен алек болушкан. Демек, алар бул маселени эң маанилүү важиб деп эсептешкен».

Абу Бакр ал-Ансарий өзүнүн «Гоят ул-вусул фий шархи лубб ил-усул» китебинде мындай дейт: «Мусулмандар үчүн чек араларды бекемдөө, кошуунду даярдоо жана бастырып кирмекчи болгон душмандарга каршы туруу сыяктуу алардын кызыкчылыктарын ишке ашыруучу имамды дайындоолору важиб. Анткени, Пайгамбарыбыз ﷺ көз жумгандан кийин, сахабалар бул маселеге ижма кылышкан жана муну эң маанилуу важиб деп эсептешкен. Жада калса, сахабалар имамды дайындоо важибин маркумду жерге берүү аземинен дагы абзел көрүшкөн. Андан кийин канча замандар өтсө дагы, мусулмандар мына ушул негизде жашап келишкен».

Наху жана усул аалымы мутакаллим, муфассир Мухаммад ибн Ахмад ибн Мухаммад ибн Хашим Махаллий аш-Шафиый Жалалуддин өзүнүн «Шарх ул-махаллий ыала жамиъ ил-жавамиъ» китебинде мындай дейт: «Мусулмандар үчүн чек араларды бекемдөө, кошуунду даярдоо, бастырып кирмекчи болгон душмандардын колун кайтаруу жана жол тосор каракчыларды жазалоо сыяктуу алардын кызыкчылыктарын ишке ашыруучу имамды дайындоолору важиб. Анткени, Расулллах ﷺ көз жумгандан кийин, сахабалар имамды дайындоонун важиб экендигине ижма кылышкан. Алар маркумду жерге берүү аземинен дагы имамды дайындоону абзелирээк важиб деп эсептешкен. Андан кийин канча замандар өтсө дагы, мусулмандар мына ушул негизде жашап келишкен».

Хижрий IX кылымда жашап өткөн, шафиый мазхабындагы факих аалымдардын бири болгон жана кичүү Шафиый лакабын алган Шамсуддин Мухаммад ибн Ахмад Ромлий ал-Ансарий өзүнүн «Гоят ул-баян шарху Забад ибн Рослан» аттуу китебинде мындай деген: «Мусулмандар үчүн ахкамдарды татбик кылуу, чек араларды бекемдөө, кошуунду даярдоо, зекетти чогултуу, бастырып кирмекчи болгон душмандарды кайтаруу, каракчыларды жазалоо, хусуматташкан тараптардын ортосун ажырым кылуу жана олжолорду бөлүштүрүү сыяктуу алардын кызыкчылыктарын ишке ашыруучу имамды дайындоолору важиб. Анткени, сахабалар Пайгамбарыбыз ﷺ көз

жумгандан кийин имам дайындоонун важиб экендигине ижма кылышкан. Алар бул ишти Расулллахтын ﷺ денесин жерге берүүдөн дагы абзелирээк важиб деп эсептешкен. Андан кийин канча замандар өтсө дагы, мусулмандар мына ушул негизде жашап келишкен».

Доктор Зияуддин Раййис өзүнүн «Ислам жана Халифалык» аттуу китебинин 348-бетинде мындай дейт: «Салафтар (мурунку өткөн мусулмандар) айтып өтүшкөндөй, ижма бул шарият негиздеринин бири. Ижмалардын эң күчтүүсү жана орду бийиги сахабалардын ижмасы. Анткени, алар эң алгачкы мусулмандар болушуп, Расулллах ﷺ менен ар дайым чогуу болушкан, анын сөздөрүн көп угушуп, кылган амалдарын көрүшкөн жана аны менен чогуу жихадга чыгышкан. Алар исламий ахкамдарды мыкты билишкен жана Исламдын бардык сырларынан кабардар болушкан. Расулллах ﷺ Роббисинин алдына сапар тарткандан кийин, сахабалар тездик менен анын ордун баса турган халифа дайындоонун важиб экендигине ижма кылышкан. Ошол кезде, алар бир короого чогулушуп, халифаны дайындоо менен алек болушту. Сахабалардын бири дагы имам же халифа дайындоого муктаждык жок деп айткан эмес. Ошондуктан, халифанын бар болушу важиб экендигине ижма кылышкан. Халифалык маселесиндеги сүйөнүлө турган негиз мына ушул ижма».

Доктор Зияуддин ошол эле китебинин 99-бетинде мындай дейт: «Халифалык мусулмандар үчүн эң маанилүү мансап. Исламий шариятта Халифалыкты орнотуу негизги жана улуу фарз экендигине көптөгөн нусустар бар. Анткени, калган фарздарды ишке ашыруу ал аркылуу гана ишке ашат».

Доктор аталган китептин 341-бетинде мындай деген: «Ислам аалымдары, жогоруда айтып өктөнүбүздөй, Халифалык же имамчылык диндеги негизги жана маанилүү фарз экендигине ижма кылышкан. Анткени, башка фарздарды жана мусулмандардын кызыкчылыктарын ишке ашыруу Халифалыкка байланыштуу. Ошондуктан, алар намаздагы имамчылыкты кичүү имамчылык деп аташса, Халифалык мансабын улуу имамчылык деп аташкан. Бул мусулмандардын көпчүлүк бөлүгүн түзгөн ахлу сунна вал жамаъанын фикири. Демек, ал төрт мазхаб имамдарынын, Маваридийдин, Жувайнийдин, Газзалийдин, Фахруддин Розийдин, Тафтазанийдин, Ибн Халдундун жана башка көптөгөн уламалардын фикири. Мусулмандар динди мына ушул аалымдардан үйрөнүшөт. Биз болсо алардын Халифалыктын важиб экендигине далилдерин окуп үйрөндүк».

Андан кийин, доктор Зияуддин имам Шахристанийдин төмөнкү сөзүн келтирет: «Абу Бакр жана андан башкалары дагы имамсыз жашоонун жаиздиги тууралуу айтышкан эмес. Мына ушул нерселерден улам,

Исламга эң алгачкылардан болуп кирген сахабалар имамчылыктын важиб экендигине ижма кылышканын билебиз».

Шайх Али Билхаж өзүнүн «Халифалыкты кайрадан тикелөө диндеги эң улуу важибдерден» атту китебинде мындай дейт: «Пайгамбарлык минхажындагы Халифалыкты кантип жокко чыгаруу мүмкүн? Акыры, Ислам аалымдарынын бардыгы Халифалык бул улуу диндеги негизги фарздардын бири экендиги жана башка фарздар дагы ал аркылуу гана ишке ашары тууралуу айтышкан го? Ошондой эле, аалымдар бул улуу фарзды тургузууга кайдгыгерлик кылуу оор күнөө экенин жана мусулмандар ортосундагы талаш-тартыштар, келишпестиктер, бөлүнүп-жарылуулар жана жоготуулар мусулмандардын ушул фарзды тургузууда суздук кылып жатышкандыгы себептүү болуп жатканын айтышкан».

Ибн Халдун өзүнүн «Мукаддима» аттуу китебинде мындай дейт: «Имамды дайындоо важиб. Анын шариятта важиб экендиги сахабалардын жана табииндердин ижмасы менен сабит болгон. Анткени, Расуллаллах ﷺ көз жумгандан кийин, сахабалар тездик менен Абу Бакрга байъат берүүгө жана бардык иштерде ага итаат кылууга шашылышкан. Андан кийинки доорлордо дагы, мына ушул иш уланып, мусулмандар ээнбаштыкка жол коюшкан эмес. Мына ушул нерселерден улам, мусулмандар арасында имам дайындоонун важиб экендигине ижма болгон». Башкача айтканда, жылдар өтүп, бул ижма бекемделди жана таватур даражасына жетти.

Хатиб ал-Багдадий рохимахуллох айтты: «Мухажирлер жана ансарлар Абу Бакрдын халифа болушуна ижма кылышып, ага «Оо Расуллаллахтын халифасы» деп кайрылышкан. Пайгамбарыбыз ﷺ көз жумгандан учурда 30 000ден ашуун мусулман бар эле жана алардын бардыгы Абу Бакрдын халифалыгына ыраазы болушуп, ан Расуллаллахтын халифасы деп аташкан. Сахабалар ар бир мусулмандын байъат бериши важиб экендигине эмес, балким имамсыз жашоонун харам экендигине ижма кылышкан. Анткени, Расуллаллах ﷺ мындай деп айткан:

«وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً»

«Кимде-ким мойнунда байъаты жок көз жумса, жахилият өлүмүндө өлөт». Демек, шарият ар бир мусулмандын байъат беришин эмес, балким халифанын бар болушун важиб кылат. Ошондуктан, миллиарддаган мусулмандардын ар бири халифага байъат бериши шарт эмес. Бирок, жалпы үммөттүн же үммөт өкүлдөрүнүн ыраазылыгы менен дайындалган халифанын болушу важиб».

Абу ал-Хасан ал-Ашъарий айтат: «Аллах Таала Курандын көптөгөн аяттарында мухажирлерди, ансарларды жана динге алгачкылардан болуп киргендерди мактаган. Ошондой эле, Курани Каримде ризван байъатына катышкандарды дагы макталган. Аллах Таала айтат:

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾

«(Эй Мухаммад), чынында Алла момундардан – алар дарак астында сага ант берип жаткан убактарында – ыраазы болду» [48:18]

Аллах Таала мактаган мына ушул кишилер Абу Бакрдын имамчылыгына ижма кылышып, аны Расулллахтын ﷺ халифасы деп аташкан. Андан кийин, алар Абу Бакрга байъат беришип, итаат кылышты жаны имамчылык үчүн башкалардан көрө абзел экендигин тастыкташты. Анткени, Абу Бакр илимдүү, ихластуу, курч фикирлүү жана үмөттү башкарууга кудуреттүү болуп, имамчылык үчүн талап кылынуучу шарттардын бардыгында башкалардан көрө абзелирээк болгон».

Абдулмалик Жувайний атат: «Абу Бакрдын ﷺ имамчылыгы сахабалардын ижмасы аркылуу сабит болгон. Анткени, алардын бардыгы бир ооздон Абу Бакрдын ﷺ башкаруусуна ыраазы болушкан... Алинин ﷺ Абу Бакрга ﷺ байъат берүүдөн баш тарткандыгы тууралуу айтылган кабарлар Рофидийлер тарабынан токуп чыгарылган жалган. Туура, Али ﷺ ошол күндөрдө (сахабалар чогулган) короодо болгон эмес. Анткени, ал Расулллахтын ﷺ көз жумуусунан кийин оор кайгыга батып, адамдарга аралашпай жаткан болчу. Бирок саналуу күндөрдөн кийин, ал дагы адамдарга кошулуп, күбөлөрдүн алдына Абу Бакр байъат берген».

Абу Бакр ал-Бакиланий Абу Бакр Сыддыктын ﷺ халифа болушуна сахабалардын ижмасы тууралуу кеп кылып жатып, мындай деген: «Мусулмандар ага байъат кылууга жана итаат кылууга ижма кылышкандыгы үчүн ал имам болууга татыктуу эле. Жада калса, момундардын амири Али ﷺ Абу Бакрдын ﷺ «Мени тынч койгулачы, мен силерден абзел эмесмин» деген сөзүнө жооп кылып «Сизди тынч коё албайбыз. Расулллахтын ﷺ өзү дин ишинде сизди бизден жогору койгон болсо, биз кантип дүйнө ишинде сизге ыраазы болбой койбуз?! Расулллах ﷺ тирүү кезинде сизди намазда имам жана ажылыкта амир кылып дайындаган. Мына ушунун өзү анын сизди бизге амир кылып дайындаганы да» деп айткан. Ооба, Абу Бакр үмөт арасындагы эң илимдүү, ыйманы күчтүү жана фикери курч киши болгон».

Имам Шахристаний Абу Бакрдын ﷺ өлүмү жакындап, өзүнөн кийин Умарды ﷺ калтырып кеткенигин жана ошол кездеги сахабалардын абалын сүрөттөп, мындай деген: «Ошол кезде, Абу Бакрдын же андан башка бир дагы сахабанын жүрөгүндө имамсыз жашаса боло берет ой дагы келген эмес. Бул динге алгачкылардан болуп киришкен сахабалардын имамчылыктын зарылдыгы тууралуу бирдей фикирде болушканын т.а. имамчылыктын важиб экендигине ижма кылышканын айгинелейт. Ушунун өзү имамчылыктын болушу важиб экендигине катый далил болот».

Ал-Ийжий «Мавакиф фий илм ил-калам» китебинде мындай деген: «Халифалыктын бизге самый жол менен важиб болгондугу төмөнкү эки жол аркылуу белгилүү болгон:

Биринчиси: Мусулмандар Расулунулаах ﷺ көз жумгандан кийин, имамсыз жашоо мүмкүн эместигине ижма кылышкан. Бул туурасындагы кабарлар таватур даражасына жеткен. Жада калса, Абу Бакр رضي الله عنه өз хутбасында «Акыйкатта, Мухаммад көз жумду. Ошондуктан, анын ордуна динди тургуза туран адам болушу зарыл» деп айтканда, адамдар тездик менен ага ыраазы болушуп, ошол учурдагы эң маанилүү ишти т.а. Расулунулахтын صلى الله عليه وسلم денесин жерге берүү аземин ага тапшырышты. Ошол күндөн тартып бүгүнкү күнгө чейин, мусулмандар арасында итаат кылына турган имамды дайындоо уланып келе жатат.

Экинчиси: Халифалыкты тикелөө ижма аркылуу жана шариятта важиб болгон «Зыянды кетирүү» эрежеси аркылуу важиб болот. Ал төмөндөгүчө: Баарыбыз билгендей эле, нике, жихад, хаддар, айт майрамдарында жана жума күндөрүндө шарият атрибуттарын көрсөтүү сыяктуу Шариьтин максаттары пенделердин ортосундагы достукту жана душмандыкты орноту турган кызыкчылыктар болуп эсептелет. Бул кызыкчылыктар адамдардын келишпестиктерин чечип берүүчү имамсыз ишке ашпайт. Анткени, адамдардын каалоолору бири-биринен айырмалуу жана фикирлери ар түрдүү болгондуктан, ошондой эле, адамдар арасында кара мүртөз, пейили бузуктар бар болгондуктан, алар ар дайым өз ара ынтымакка келе беришпейт. Бул иштер кээбир учурларда талаш-тартыштарды келтирип чыгарса, кээбир учурларда кыйроого чейин алып барышы мүмкүн (ошондуктан, бул зыяндын алдын алуу үчүн Халифалык болушу важиб)».

Имам Маваридий «Ал-Ахкам ас-Султонийя» китебинде мындай дейт: «Имамчылыкка татыктуу болгон адамды шайлоо важиб болуп, ал ижма аркылуу сабит болгон».

Имам Нававий «Сахих Муслимдин шархы» китебинин 12-томунун 205-бетинде мындай деген: «(Салафтар) мусулмандарга халифаны дайындоо важиб экендигине ижма кылышкан». □

ДУЙНӨ ЭЛДЕРИНИН АРАКЕТТЕНДИРҮҮЧҮ КҮЧҮ ЖАНА ИСЛАМДАГЫ АРАКЕТТЕНДИРҮҮЧҮ КҮЧ

Исам Шайх Гоним

Бул абдан назик фикирий маселе болуп, анын саясатка түздөн түз таасири бар. Маселени жеңилерээк түшүнүү үчүн төмөнкү мисалды айта кетебиз: Дүйнөдөгү кээбир элдер согуш талаасына шашылса, кээбирлери көлөкө астында жашынып отурушат, дагы кээбирлери караңгылыкта жашап келишет. Ушул жерден биздин темабызга байланыштуу суроо жаралат: Кээбир элдерди ордунан жылып аракеттенүүгө, кээбирлерин көлөкө астында күтүп турууга, дагы башкаларын болсо нурсуз караңгылыкта калууга түртүп жаткан нерсе эмне? Ооба, бул абдан чоң суроо.

Маселе дагы да түшүнүктүү болушу үчүн айтабыз: Акыйкатта, Аллах Таала адамдарды бири-биринен айырмалуу кылып жаратты. Ошондуктан, адамдар арасында аалымдар жана жахилдер (сабатсыздар), байлар жана кедейлер, ошондой эле, жетекчилер жана моюн сунуучулар бар. Бирок илимде, байлыкта жана жетекчиликте өзгөрүүлөр болуп турат. Бул өзгөрүүлөр кимдир бирөөлөрдүн алдыга карай умтулуусуна себеп болот. Мисалы, амирдин кызына үйлөнүүгө аракет кылып жаткан бир кедей жигитти алалы. Ал жигитте мен ушул иш үчүн ылайыктуумун деген сезим бар. Ошондуктан, ал өзүнүн илимине же кайратына же дагы кандайдыр бир өзгөчөлүгүнө таянган абалда өзүн амирдин кызына үйлөнүүгө татыктуу деп сезет. Бул эми жеке адамдар тууралуу болду. Ал эми коомдор жана элдер тууралуу айта турган болсок, элдерде дагы аларды алдыга умтулууга түртө турган же артка чегинүүгө мажбур кыла турган факторлор болот. Мисалы, кайсы бир элдин зулумду сезүүсү аны өзүндөгү зулумду кетире турган ишти аткарууга түртөт. Ошондой эле, кайсы бир элдин өзүн артыкчылыктуу деп сезүүсү аны башка элдерди сүрүп чыгарууга жана алардын ордун ээлеп алууга түртөт. Түрдүү элдердеги мындай сезим даражасы ар түрдүү болот. Ошондуктан, бул сезимди кыймылга келтирүүчү күч абдан жигердүү же орточо же алсыз болушу мүмкүн. Ошондой эле, бул күч чыныгы же жалган болушу дагы ыктымал.

Мисалы, Муаммар Каддафи көптөгөн жылдар бою Ливия өкмөтүн башкарып тургандыктан, ошондой эле, көптөгөн жылдар бою адамдар анын зулумдарына сүкүт сактап турушкандыктан, ал өзүн президенттиктен же падышалыктан дагы улуураак сезе баштаган эле. Жада калса, адамдар ага каршы көтөрүлүшкөндө «Силер ким болуп калыпсыңар?» деп зекиген эле. Бирок кыска убакыттын ичинде, адамдар аны бийликтен кулатышып, Сирт шаарына кубалашты жана өлтүрүштү. Ошентип, анын өз бийлиги тууралуу чексиз жана улуу деген элестетүүлөрү ката болуп чыкты. Ушул сыяктуу эле, Американын адам укуктары маселесинде өзүн башка элдердин алдында

жетекчи катары көрсөтүшү жана бул жааттагы үстөмдүк сезими дагы жалган сезим. Анткени, Америка үчүн адам укуктары эч кандай мааниге ээ эмес. Анын Абу Гурайбдагы, Баграмдагы жана Жанги калаасындагы саясаттары ашкере болгондон кийин, анын адам укуктары жаатындагы үстөмдүк сезими дагы соолуп калды. Америка бул иштерден кийин бузукулукка каршы күрөшүп жаткан бузукуга жана өзүн абийирдүү кылып көрсөтүп жаткан сойкуга окшоп калды. Башкача айтканда, анын жалганы ашкере болгондон кийин, Американын башка элдер үстүнөн үстөмдүк кылуусуна шарт түзүп берүүчү фактору жокко чыкты. Ошондой эле, мекенчилдикке чакырып жаткан малай акимдердин чакырыктары дагы жалган. Алар үндөрүн бийик көтөрө алышпайт жана эриндери калтыраган абалда сүйлөшөт. Анткени, алар айланасындагы адамдарга караганда, алардын малай экендигин жана жалган эле чакырыктарды айтып жаткандарын билип турушканын көрүшөт. Ошондуктан, алардын мекенчилдикке болгон чакырыктары чындык үчүн эмес, балким белгилүү бир максат үчүн гана болот.

Бул маселени дагы да жаркыныраак кылуу үчүн көптөгөн мисалдарды келтирсе болот. Мисалы, Европа мамлекеттери – бүгүнкү демократиялык сакафаттын келип чыгышына себеп болгон – Франция көтөрүлүшүнөн кийин өнүгүп кетишти. Европадагы илимий өнүгүү алардын турмуштук деңгээлин жогорулатты. Мына ошондо, алар өздөрүн акыркы жылдарда төмөндөп бара жаткан Усманийлер мамлекетиндеги мусулмандардан көрө жакшыраак жашап жатабыз деп сезе башташты. Ошондой эле, Европа мусулмандардын чабуулдарынан сактанууну зарыл деп эсептешти. Натыйжада, алар Усманийлер мамлекетине чекит коюуга жана Европаны жер бетинде өкүмдар кылууга мүмкүнчүлүк бере турган куралдарды иштеп чыгуу зарыл экендигин сезишти. Алардын мына ушул сезими жалган эмес, чыныгы сезим болчу.

Британия өзүн башка Европа мамлекеттеринен көрө акылдуураак деп сезгенден кийин, аларды өз кызыкчылыктары жолуна жүргүзүүгө аракет кыла баштады. Бирок, Британия аларды өз кызыкчылыктары жолуна жүргүзүшү үчүн өндүрүш жана аскердик жактардан башкалардан жогору экендигин далилдеши керек эле. Ошондуктан, ал алгач өндүрүш жана аскердик тармактарын жогорулатууга киришти.

Россия болсо, алгач монгол-татарлар тарабынан басып алынып, андан кийин, Наполеондун чабуулуна кабылды, ошондой эле, европалыктар тарабынан кемсинтилип, жаңы колониялаштырылган өлкөлөрдөгү олжолорду бөлүштүрүүдө ага үлүш берилбей жаткандыгын көрүп, өзүнө карата адилетсиздикти сизди. Натыйжада, анда мекенчилдик туйгусу ойгонуп, алдыга умтулууга жана Европа мамлекеттеринин арасында өз ордун сактап калууга аракет кыла баштады. Андан соң, өзүн капитализм азабынан куткаруучу деп тааныткан коммунисттик партия жеңишке жетишкенден кийин, Россияда өсүп-өнүгүү жана башкалардан үстөм болуу сезими пайда болду. Натыйжада, ал Европа мамлекеттеринен озуп кетти.

Германия тууралуу айта турган болсок, немистерде өздөрүн башкалардан абзел көргөн улуу тек деген жалган сезим пайда болуп, ал күчтүү улутчулдук сезимине айлангандан кийин, эл аралык саясатта Британия жана Франция

менен атаандаша баштады. Натыйжада, Биринчи жана Экинчи Дүйнөлүк Согуштар болуп өттү. Башкача айтканда, немистердеги улутчулдук сезими чектен ашык күчөп, Германиянын мамлекеттик күчүнөн дагы ашып кетти. Натыйжада, ал башка элдердин сезимдери менен беттеш келип, аларга туруштук бере албай жеңилип калды.

Бүгүнкү күндө, Америка өзүн күчтүү жана бай сезгендиктен, дүйнөлүк жетекчиликке умтулуп жатканын көрүүдөбүз. Учурда, ал өзүн бийик чокуда деп элестетүүдө. Бирок ошол эле учурда, Кытайдын экономикасы көтөрүлүп, ал өзүнүн жогору көтөрүлүшү зарыл экендигин сезе баштады. Мына ушул сезим аны караңгы аймактан чыгып, эл аралык майданга аралашууга түртүп жатат.

Мына ушул мисалдардан көрүп турганыбыздай, элдердеги аракетке түртүүчү сезимдер аларды экономикалык, саясий, өндүрүштүк, аскердик жана башка тармактарды күчтөндүрүүгө түртүп жатат. Кайсы бир элде аскердик же экономикалык күч пайда болсо, ал дароо өз позициясын өзгөртүп, атаандашууга жана күрөшүүгө киришет.

Түрдүү элдердин абалдарына назар сала турган болсок, алардагы аракеттендирүүчү сезимдерди пайда кылган түрдүү иштер бар экендигин көрөбүз. Мисалы, зулумду сезүү элдерди ошол зулумду жоюуга жана ага керектүү ыкмаларды тандоого түртөт. Илим жана өндүрүш иштеринде ийгиликке жеткен жетекчи элдерде бул жаатта башкалардан алдыда экендигин жана башка элдердин аларга муктаж экендигин сезгенде, алдыга умтулуу сезими пайда болот. Чоң душмандын үстүнөн жеңишке жеткен элдердеги жеңиш сезими дагы башкалар үстүнөн жеңишке жетүүгө түртөт. Буга мисал катары Советтер Союзунун Гитлер үстүнөн жеңишке жетүүсүн айтууга болот. Мындай алдыга түртүүчү сезимдерди пайда кылуучу факторлор ар түрдүү болушу мүмкүн. Кээде, ал чоң фактор болуп, чоң сезимдерди пайда кылат. Кээде, кичинекей фактор болуп, кичинекей сезимди пайда кылат. Ошондой эле, мындай факторлор кээде хос болушу дагы мүмкүн. Буга мисал катары Океандар менен оролгон Американын согуштарга аралашуу учурунда өзүн коопсуз сезгендигин айтууга болот. Башкача айтканда, согуш анын аймагында жетип бара албайт. Бул Американы согушка үндөөчү фактор болуп, ага гана таандык болгон хос фактор.

Бирок бул сезимдердин көпчүлүгү бир канча убакытка созулганын менен, баарибир убактылуу гана таасир берет. Мисалы, адилетсиздиктен улам пайда болгон сезимдер зулум кеткенден кийин өчүп калат. Ошондой эле, үзгүлүлтүксүз таасир берип турган сезимдер дагы болот. Ал – фикир жана акыйдадан келип чыккан сезим. Фикир канчалык күчтүү жана акыйда канчалык терең болсо, сезимдер дагы ошончолук күчтүү болуп, элдерди алдыга түртүп турат. Эгер фикир турмуштун кээбир тармактарына гана таандык болгон хос жана жаузый (экинчи даражалуу) фикир болсо, анын түрткүсү дагы жузый гана болот. Эгер фикир жана акыйда турмуштун бардык тармактарын камтып алса б.а. мабда болсо, анда турмуштун бардык тармактарында өнүгүү болот. Ошондой эле, ал мабдавий фикир үмөттү бардык тармактарда алдыга түртө турган жалпы сезимдерди пайда кылат.

Бирок мабда ката болуп, кээбир акыйкаттарга тескери келиши дагы мүмкүн. Мисалы, социализмдин мүлккө ээлик кылуу маселесинде инсан табиятына тескери келгендиги же капитализмдин чектен ашкан ачкөздүктү пайда кылуу менен адамзатты жарга такап койгондугу сыяктуу. Анткени, мындай мабда жаңыдан пайда болгондо көккө жетер сезимдерди пайда кылат, бирок көп узабай капитализм сыяктуу таасири алсырайт же социализм сыяктуу биротоло жок болот.

Бардык тармактарды өз ичине алган фикирге б.а. бардык көйгөйлөргө чечим бере ала турган мабдага ээ болгон коомдор өздөрүн жеңил сезишип, күч чогултуу тууралуу ойлоно башташат жана алардын ой жүгүртүүсү жемиштүү болот. Бул нерсе аларды өнүгүүгө карай жетелейт жана турмуштагы умтулуусун күчөтөт. Тактап айтканда, мабданын таасиринен пайда болгон сезим коомдорду алдыга карай аракеттендирүүчү күчтү пайда кылат. Андай коомдордун күчү алардын мабдасынын күчүнө, тууралыгына жана акыйкаттарга тескери келбестигине жараша болот. Эгер, мабда турмуштагы кээбир акыйкаттарга тескери келсе, аны менен жашаган элдердин сезимдери талкаланат жана алар өзөгүнөн алсырап бара беришет. Андан соң, бул алсыроо жалпы коомго көчүп, анын умтулуусу суздашат. Натыйжада коом көлөкө артына же бүтүндөй караңгылыкка чөгүп кетет.

Ал эми, Исламдагы аракеттендирүүчү күч абдан таасирлүү. Анткени бул күч жөнөкөй бир момун аксакалды өзүн Американын президентинен дагы жогору деп сезүүгө т.а. өзүн бейиш ээлеринен деп, ал эми Америка президентин тозок ээлеринен деп сезүүгө түртөт. Ошондой эле, Европада билим алып жаткан мусулман студентти өзүн мугалиминен дагы жогору сезүүгө түртөт. Анткени ал мусулман, ал эми мугалими болсо кафир. Бул башкаларга болгон көз караш тууралуу болду. Ал эми адамдын өзүнө болгон көз карашы тууралуу айта турган болсок, мусулман адам өзүн акыйкат үстүндө деп сезгендиги үчүн анын жан дүйнөсүндө бейпилдик жана туруктуулук болот. Анткени, мусулман адам өз турмушун Аллахка жолугуу жолундагы убактылуу сыноо деп түшүнөт. Ошондой эле, мусулман киши Аллах Таала бардык нерселердин Жаратуучусу экендигине, Ал баарынан Кудуретүү жана Улуу экендигине, Ал бол деп буйрук берген нерсенин бардыгы заматта ишке ашарына, Ал Зат ар дайым мусулмандар менен бирге экендигине жана жардам берип, колдоп турарына ишенет. Андан тышкары, мусулман адам ар дайым Аллах менен байланышып туруу зарыл экендигин, ким Аллахка жакын болсо башка нерселерге муктаж болбошун жана дүйнөдөгү башка күчтөргө сүйнүүгө муктаждык калбашын жакшы билет.

Ислам акыйдасы – толук жана бүтүн болгон акыйда. Момун адамдын жүрөгү Улуу Аллахка ыйман келтирүү менен бейпилдикке бөлөнөт. Ал ар качан Аллах менен болгон байланышты эстесе, бул дүйнөдө анын өзүнө болгон ишеничи жогорулайт. Анткени, момун кишиде турмуштагы акыйкаттарга тескери келбей турган, ар бир сөзүндө акыйкат камтылган Аллахтын китеби - Куран бар. Медицина канчалык өнүкпөсүн, Аллах белгилеп койгон ажалга дабаа таба албайт. Илим канчалык өнүкпөсүн рухтун вакыйлыгын үйрөнө албайт. Анткени, Ислам ондогон кылымдар мурун эле

адамдар рухтун вакайлыгын үйрөнө алышпайт деп кабарлап койгон. Бүгүнкү күндө, никесиз жыныстык мамилелерден улам дүйнө эли түрдүү оорууларга кабылып, кордук менен жашап келүүдө. Исламда болсо, төрт аялга чейин үйлөнгөн эркектер дагы эч кандай ооруу-сыркоосуз, бейпил турмуш кечирүүдө. Ушул жана мындан башка дагы көптөгөн акыйкаттар себептүү момун адамдын Куранга болгон ишеними уламдан-улам күчөп бара берет.

Андан тышкары, диний фикирлерди мыкты түшүнгөн кишини Аллахтын илими же Лавх ул-Махфуз келечек тууралуу ойлонуудан тоспойт. Ошондой эле, мусулман киши өткөн иштердин андан башкача болушу мүмкүн эместигин түшүнүп, ага таслим боло алат. Ал ката иштердин туура эмес болгонун, ал эми туура иштердин ката болбогонун жакшы билет. Мусулман киши ырыскы берүүчү жалгыз Аллах экендигине ыйман келтирет. Ошондуктан, ал көп байлык табуу үчүн ар кайсы ишке башын уруп, убайым тартпайт. Андан тышкары, момун адам бардык нерсе Аллах айткандай гана болоруна ишенип, ар кандай кооп-коркунучтардан жана өлүмдөн чочубастан, кыйынчылыктарды басып өтөт. Алиден согуш талаасындагы эрдиги тууралуу сурашканда, ал: «Бизди (Аллах белгилеп койгон) ажалыбыз коргоп турат», - деп жооп берген. Бул – ажалга, ырыскыга, казага, кыямат күнүнө жана Аллахка жолугууга болгон ишенимдерди камтыган акыйда. Булардын бардыгы адамга таасир берүүчү улуу фикирлер. Булар тил учунан айтыла турган курук сөздөр эмес, балким бул сөздөрдүн алсызды күчтөндүрө турган жана коркок адамды согуш баатырына айландыра турган турмуштук вакайлыгы бар. Айта кетчү нерсе, кафирлер мусулмандардагы ушул күчтү согуштарда же кээбир иштерде көрүп-сезишсе дагы, биз айтып жаткан сөздөрдү момундар түшүнгөндөй терең түшүнө алышпайт жана мусулмандардын күчү эмнеде экендигин билишпейт.

Акылдуу адам Ислам акыйдасына кылдат көңүл бура турган болсо, бул акыйданын момун кишиде өзүнө болгон ишенимди жана каафирлер үстүнөн үстөмдүктү пайда кыларын, ошондой эле, анын алдындагы коркуу тосмолорун алып саларын түшүнөт. Адам баласынын жүрөгүндө турмуш, ырыскы, мал-дүйнө жана башка кыйынчылыктар туурасында түрдүү коркуулар болот. Бирок, ыймандын жогорулашы менен мына ушул коркуулар жоголуп кетет. Кимде-ким акыйдасында бекем болсо жана дин буйруган жолдун туура экендигине ишенсе, акыйда анын алдындагы бардык тосмолорду алып таштап, аны алдыга умтулууга түртөт. Бул жерде «Араб жазы» көтөрүлүштөрүн мисал кылып айтсак дагы болот. Анткени, ошол кездеги саясий серепчилер арабдар коркуу тосугун жеңип өтүштү деп айтышкан эле. Мына ушул коркуу тосугу басып өтүлгөндөн кийин, ыймандар козголуп, адамдарды алдыга түртүүчү сезимдер пайда болот. Мындай сезимдерди бейпилдиктен жана туруктуулуктан башка эч нерсе басып коё албайт. Мындай сезимдер козголгон учурда адамдар күчтүү толкунга айланып, алдыга карай умтула башташат. Коомдогу алдыңкы кишилер катардагы адамдарга таасир өткөзүшөт. Натыйжада, алар экономикадан, бийликтен, кошуундан жана чек аралардан турган мамлекетти курушат. Ошондой эле, ал толкуган агым ийгиликке жетип, бүтүн үммөттү азиздикке алып чыгат.

Чакан араб урууларынын баш көтөрүп, фарстар менен римдиктерди кулатышы, дүйнөнүн чар тарабындагы өлкөлөрдү фатх кылышы жана катардагы чабандардын дүйнө жетекчилерине айланышы дал ушундай көрүнүштө жүз берген эле. Алар козголгон учурда жерлер титиреп, алардын жолундагы тосуктардын баары ойрон болор эле. Аллахтын уруксаты менен, ал күндөр кайрадан кайтып келет. Анткени, ошол кездеги Исламдын аракеттендирүүчү күчү бүгүнкү күндө дагы бар. Анын эч жери өзгөргөн жок. Бул күч бүгүнкү күндө, Ислам үмөттүн жалпы элдер арасында кайрадан үстөм кылып, азиздикке жеткирет. Жеңиш сааты келгенде, бул күч 10 жыл мурун кыймылсыз өлүктөй болуп жаткан Ислам үмөттүн жандандырат жана акыйда менен кубаттап бутка тургузат. Мына ошондо, үмөттө өз динине болгон ишеним пайда болуп, жалпы мусулмандар алдыга карай умтула башташат. Исламдын аракеттендирүүчү күчү башка элдердеги аракеттендирүүчү күчтөрдөн эки нерсеси менен өзгөчөлөнүп турат. **Биринчиси:** Бул күч теңдешсиз болуп, болуп көрбөгөндөй күчтүүлүк менен аракетке түрткөндүктөн, башка элдер аны токтотуу үчүн ага тең келе турган күч таба алышпайт. **Экинчиден:** Бул күч турмуштун бардык тармактарын кыймылга келтирет. Ошондуктан, мусулмандар башка элдердин иштеп чыгарган куралдары менен согуш кылышпайт (башталышында гана алардын куралдарынан пайдаланышы мүмкүн), тескерисинче алар курал-жарактарды өздөрү иштеп чыгарышат. Ошондой эле, мусулмандар өндүрүш, технология жана башка тармактарда дагы бөтөн элдерге көз каранды болушпастан, кыска убакыт ичинде өздөрү иштеп чыгышат. Ислам үмөтү кыска убакыт ичинде булардын бардыгына жетишет жана душмандар аларды көрүп коркууга түшүшөт!

Аллах Тааладан жалпы Ислам үмөттүн өзү убада кылган улуу жеңиш менен кубантышын сурап калабыз! Аллах Таала айтты:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ ءَامَنَ أَهْلَ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِمَّا الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

«(Эй Мухаммаддын үмөттү), силер адамдар үчүн чыгарылган үмөттөрдүн эң жакшысы болдуңар. Анткени силер жакшы иштерге буюрасыңар, жаман иштерден кайтарасыңар жана Аллага ыйман келтиресинер. Эгер Китеп берилгендер да ыйман келтиришкенде өздөрү үчүн жакшы болор эле. Алардан момундары да бар жана (бирок) алардын көбү баш ийбес кимселер» [3:110] □

ХАЛИФАЛЫК МАМЛЕКЕТИ КУЛАТЫЛГАНДАН КИЙИН МУСУЛМАНДАР ДҮЙНӨЛҮК ЖЕТЕКЧИЛИКТЕН АРТТА КАЛЫШТЫ

Мухандис Халид Сарарий – Йемен

Учурда малай режимдердин өкүмдарлыгы астында жашап жаткан мусулмандардын абалына назар салган киши алардын саясатта, экономикада жана илимде жетекчилик позициясынан алда канча алыстап кетишкенин түшүнөт... Тилекке каршы, кээбир мусулмандар Ислам үмөтүнүн өткөн доорлордо турмуштун бардык тармактарында дүйнөгө жетекчилик кылып турганын билбей келишет. Бүгүнкү, Батышка көз каранды болгон малай режимдердин өкүмдарлыгы астында Исламдын тарыхтагы улуулугу кайрадан тикелениши мүмкүн эмес. Анткени, бул режимдердин өз бийликтерин сактап калуудан башка кайгысы жок. Кафир Батыш мусулмандардын канын каалашынча төгүп, алардын жерлерин жана ар-намыстарын тебелеп-тепсеп, байлыктарын каалашынча талап-тоноп, ордуна малай режимдерин бийлигин коргоп берүүнү убада кылган. Ал эми, Исламий Халифалык кылымдар бою эл аралык майданда жетекчилик кылып, мусулмандардын көйгөйлөрүн камкордук менен чечип келген жана эл аралык маселелерде чечүүчү сөздү айтууга эрктүү болуп келген эле.

Кафир колонизатор Батыш өзүнүн малай режимдери жана Батыш хазаратынан таасирленген саткын кызматчылары аркылуу, ошондой эле, радио, телевидение жана газета сыяктуу маалымат каражаттары аркылуу, мусулмандардын аң-сезимине «Халифалык бул эскирген, артта калган жана бүгүнкү өнүккөн заманга ылайык келбеген жараксыз түзүм» деген фикирди орнотууга аракет кылып келүүдө. Ошондуктан, Батыш Халифалык тууралуу сөз кылганда, мусулмандардын зээндеринде кылыч, төө жана курмалар элестелишин каалайт. Алар Исламий Халифалык тууралуу теле-программаларды жана фильмдерди тартышып, аларда Халифалыкты эскирген, башаламаш, жапайы, коомдук турмушту тартиптей албаган жана бүгүнкү заманбап шарттагы турмушка жараксыз болгон түзүм катары көрсөтүп жатышат. Андан кийин, Батыш өзүнүн хазаратынан таасирленген илманий шахстар жана акчага сатылган ММКлар аркылуу түрдүү семинарларды жана конференцияларды уюштуруп, мусулмандарга өзүнүн бузук хазаратын кооз кылып көрсөтүүгө аракет кылып келет. Бул аркылуу Батыш мусулмандарды Батыш хазаратын жана жашоо образын сүйүүгө жана ага карай талпынууга кызыктырып келет. Кафир Батыш өзүнүн малайлары аркылуу мусулмандарды Исламий Халифалыкка бүгүнкү көйгөйлөрдүн чечими катары кароодон алыстатуу үчүн көп мээнет кылды. Ошондуктан, алар

ИШИМ сыяктуу бир катар уюмдарды колдонушуп, Халифалык образын баш кесүү, жардыруу жана адамдарды тирүүлөй өрттөө сыяктуу үрөй учурган сүрөттөр менен каралоого аракет кылышты.

Акыйкатта мусулмандар Исламий Халифалык бул жалган каралоолордон алыс экенин жакшы билишет. Себеби, мусулмандар кылымдар бою илим, медицина, инженерия жана социология трамактарында биринчиликти ээлешип, азиздик жана коопсуздук астында жашап келишкен. Халифалык бүгүн Батыш сүрөттөп жаткандай кыргыздарды жана репрессияларды уюштуруучу канкорлорду эмес, тескерисинче, бүтүн дүйнөгө пайда алып келген аалымдарды, инженерлерди жана ачылыштарды жасоочу аалымдарды өз ичине камтыган атмосфераны жараткан. Төмөндө Халифалык доорундагы мусулман аалымдары жетишкендиктеринин кээбирлерин келтирип өтөбүз:

Заманбап медианын негизги түркүгү болгон камераны алгачкы жолу мусулмандар ойлоп табышкан. Камера сөзү араб тилиндеги قمره (кумро) сөзүнөн алынып «караңгы же атайын бөлмө» деген маанини түшүндүрөт. Аны математика, астрономия жана физика илимдеринин аалымы Ибн Хайсам ойлоп тапкан.

Астроном, акын жана инженер Аббас ибн Фирнас ага-ини Райттардан миңдеген жылдар мурун учуу аппаратын ойлоп табууга негиз салган! Ал жука жыгачтын өзүн үстүндөгү чепкени менен жабып, аны менен Куртуба шаарындагы мунарадан секирип, биринчи учууну ишке ашырган. Ошондон улам, Ибн Фирнастын чепкени тарыхтагы алгачкы парашют болуп эсептелет. Андан кийин, жибектен жана бүркүт түгүнөн куралган дагы бир учуучу аппарат жасап, аны бийик тоодон учурганда, ал абада 10 мүнөткө жакын учуп кулап түшкөн. Кийинчерээк, анын учагынын кулоо себеби ага куйрук жасалбагандыгында экени маалым болгон.

Бүгүнкү күндө биз колдонуп жаткан кадимки самында дагы мусулмандар ойлоп табышкан. Андан соң алар самынга өсүмдүк майын, натрий гидроксидин жана жыпар жыт берүү үчүн тимьян өсүмдүгүн кошушкан. Ошол учурда, мусулмандар жерине бастырып келген кресттүүлөрдүн денелеринен жан чыдагыс сасык жыт чыгып турар эле. Англияга биринчи болуп шампунь алып келген киши дагы мусулман болгон. Кийинчерээк, ошол киши король Георг IV жана Уильям IV хансарайына гигиена иштери боюнча жоопкер болуп дайындалган.

Мусулман аалымы Жабир ибн Хайян бүгүнкү заманбап химиянын негиздөөчүсү болуп саналат. Ал бүгүнкү күндө колдонулуп жаткан дистилляция, чыпкалоо, буулантуу, дезинфекциялоо жана кычкылдандыруу жабдууларын ойлоп тапкан. Ошондой эле, Жабир ибн Хайян көк витриолдон күкүрт кислотасынын бирикмелерин ажыратып алууну, каустикалык соданы, азот жана туз кислоталарын ажыратып алуу жолдорун ачкан.

Механикалык ойлоп табууларга келсек, мусулман инженер Жазарий адамзат тарыхындагы эң маанилүү механикалык элементтерди ойлоп тапкан. Ал биринчи болуп клапанды жана механикалык сааттарды ойлоп тапкан. Жазарий механизмдер жана өз алдынча аракеттенүүчү элементтер илиминин атасы болуп саналат. Ошондой эле, ал бүгүнкү күндөгү баштыктарда жана сейфтерде колдонулган санарип кулпусун алгачкы болуп ойлоп тапкан.

Изоляция матераилдарын дагы биринчи болуп мусулмандар ойлоп табышкан. Андан кийин изоляция материалдары кийимдерге колдонула баштаган жана бүгүнкү күндө аскердик униформаларда дагы колдонулуп жатат.

Курулуш инженериясы тармагына келсек, мусулман инженерлери алгачкы жолу геометриялык арка куруу жолдорун ойлоп табышкан. Кийинчерээк Батыш инженерлери бул тармакты мусулмандарды көчүрүп алышкан. Эгер мусулмандардын курулуш инженериясы болбогондо, Батыштагы көптөгөн калааларды, сарайларды жана үлкөн мунараларды көрбөгөн болор элек.

Медицина тармагына келсек, бүгүнкү күндө хирургияда колдонулуп жаткан шаймандар X кылымда мусулман аалымы Захравий тарабынан ойлоп табылган. Захравий ойлоп тапкан 200гө жакын хирургиялык шаймандар бүгүнкү мединицинада колдонулуп келет. Бүгүнкү күндөгү, жаракаттарды тигүүдө колдонула турган, денеге сиңип кете турган хирургиялык жиптерди Захравий ойлоп тапкан. Ошондой эле, мусулман аалымы Абу Бакр Розий хирургиялык жипти алгачкы жолу мышыктын ичегисинен алып даярдаган. Анын «Ал-Хавий фий илм ат-Тадавий (Даарылоо илиминдеги адаттан тышкаркы ыкмалар)» аттуу китеби орто кылымдарда Европада негизги медициналык булак катары колдонулган. Мусулман аалымы Инб Нафис миладий XIII кылымда т.а. Уильям Гарвейден 300 жыл мурун кан айлануусун ачкан. Ошондой эле, наркозду т.а. хирургиялык операциядан алдын колдонула турган медициналык наркотикти дагы биринчи болуп мусулмандар ойлоп табышкан. Алар наркозду мас кылуучу ичимдик менен апийимдин аралашмасынан алышкан.

Мусулмандар данды талкандоо жана сугаруу иштери үчүн шамал тегирменин ойлоп табышкан. Европалыктар бул нерсени 500 жылдан кийин гана үйрөнө алышкан.

Медициналык эмдөөнү (вакцина) дагы алгачкы жолу Франциялык Луи Пастер эмес, мусулмандар ойлоп табышкан. Аны биринчи болуп Европага 1724-жылы Британиянын Стамбулдагы элчисинин аялы алып барган. Түрктөр европалыктардан 50 жыл мурун эле балдарын өлүмгө алып баруучу түрдүү оорууларга каршы эмдеп келишкен.

Жада калса, шариктүү калемдерди ойлоп табуу дагы мусулмандарга таандык. Анткени, ал алгачкы жолу Мисир Султанынын колду жана

кийимди булгабай турган шариктүү калем жасоо тууралуу буйругунан улам, ойлоп табылган. Андан кийин, аталган калемдер дүйнөнүн бардык бурчуна чейин жайылып, кеңири колдонула баштаган.

Арифметика тармагында болсо, мусулман аалымы ал-Харезми алгебра илимине негиз салган. Ислам аалымдары алгебра илимин негиздешкенден 300 жыл өткөндөн кийин, италиялык аалым Фиббоначи аны Европага көчүрүп кеткен. Тилекке каршы, Фиббоначи Батышта алгебра илимин көчүрүп келген адам катары эмес, негиз салган адам катары таанылып калды.

Мусулмандар токуу, тигүү жана килем токуу тармактарын дагы биринчи болуп өздөштүрүшкөн. Ал кезде Европа жерге салар буюму жок, башталгыч этаптарда жашап жаткан болчу. Кийин гана Европада килем токуу тармагы токойдо жанган жалын сыяктуу күчөп кетти.

Англис тилиндеги «чек» сөзү түпкүлүгүндө араб тилиндеги (صك) сөзүнөн алынган болуп, анын мааниси алынган товардын акчасы төлөнгөндүгү тууралуу күбөлүк кагазын түшүндүргөн.

IX кылымда, мусулман соодагерлери Багдаддан алынган чектер менен Кытайдан нак акча алышар эле. Башкача айтканда, мусулмандар каржы экономикасына алгачкылардан болуп негиз салышкан.

География илимине келсек, Галилейден 500 жыл мурун, мусулман аалымы Ибн Хазм жердин шар формасында экендигин ачкан. Мусулман астрономдору асман телолорунун кыймылдарын өтө тактык менен эсептеп чыгышкан. Мусулман аалымы ал-Идрисий XII кылымда Сицилия королу Рожер IIге дүйнө мамлекеттери жана региондору түшүрүлгөн картаны белек кылган. Мусулман аалымдары биринчи болуп порохко калий кошуп, аны аскердик максаттарда колдонушкан жана душмандын кайыгына тийгенде жарыла турган ракеталарды ойлоп табышкан. Мусулман аалымдары табияттын кооздугуна суктануу жана байыр алуу максатында биринчи болуп бактарды массалык түрдө отургузушкан. Ал кезде европалыктар жерди эгин-тегиндер жана өсүмдүктөр үчүн гана колдонушар эле. Бүгүнкү күндө Европадагы бактардын көркүн ачып турган тюльпандарды жана жасминдерди биринчи болуп мусулмандар эге башташкан.

Жогоруда айтылгандар улуу бир деңиздин тамчысы гана. Ошентсе да, окурманга оор келбестиги үчүн, ушул нерселерге чектелүүнү туура көрдүм. Мусулман аалымдары бул ачылыштарга жана жетишкендиктерге европалыктардан жүздөгөн жылдар мурун жетишкен. Анткени, Исламий Халифалык аларга өсүп-өнүгүү үчүн зарыл болгон бардык мүмкүнчүлүктөрдү жана шарттарды түзүп берип, ар тараптуу колдоо көрсөтүп турган жана алардын коопсуздугун камсыздап берген. Ал эми бүгүнкү күндө, кафирлерге кулчулук кылган малай акимдердин себебинен, мусулмандар эң жөнөкөй изилдөөлөрдү алып барууга дагы мүмкүнчүлүгү жетпей, өздөрүнүн негизги муктаждыктарын араңдан зорго

кандырып жашап келишүүдө. Мына ушул тарыхый фактылардан кийин дагы, Халифалык мамлекети Батыш сүрөттөп жаткандай баш кесүүнүн жана тирүүлөй өрттөөнүн мамлекети деп айтууга болобу? Албетте жок! Исламий Халифалык эч качан андай болгон эмес. Тескерисинче, Халифалык теңдешсиз өнүгүүнүн символу болуп келген. Батыш бул акыйкатты мусулмандардан дагы жакшыраак билет. Ошондуктан, Батыш бул улуу цивилизациянын кайрадан тикеленишинен коркуп, анын алдын алуу үчүн болгон мүмкүнчүлүктөрүн сарптап жатат. Бирок, бул иш Батыштын колунан келбейт. Анткени, өзүнүн нафс-хавасынан сүйлөбөй турган Расуллалах ﷺ Халифалыктын кайрадан тикелениши тууралуу башарат кылган. Хузайфа ибн Ямандан риваят кылынган хадисте Расуллалах ﷺ айтты:

«تَكُونُ النُّبُوَّةُ فِيكُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا. ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَيَّ مِنْهَا فَتَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَرْفَعَهَا. ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا عَاضًا، فَيَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكُونَ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا. ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا جَبْرِيَّةً، فَتَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا. ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَيَّ مِنْهَا فَتَكُونُ. ثُمَّ سَكَتَ.»

«Силерде Аллах каалаганга чейин Пайгамбарлык болот, кийин Аллах каалаганда аны көтөрөт. Кийин, Пайгамбарлык минхажындагы Халифалык болот. Ал Аллах каалаганга чейин уланат да, Аллах каалаганда аны көтөрөт. Андан соң, зордукчул падышалык болуп, ал да Аллах каалаганга чейин уланат. Кийин Аллах аны көтөрүүнү каалаганда көтөрөт. Андан кийин, жабыр көрсөтүүчү падышалык болот. Ал да Аллах каалаганча уланып, Аллах аны көтөрүүнү каалаганда көтөрөт. Кийин, Пайгамбарлык минхажындагы Халифалык болот» - деп айтты да, унчукпай калды».

Аллах Тааладан тез күндөрдө бизди пайгамбарлык минхажындагы Халифалык мамлекетинин тикеленүүсү менен кубантышын сурап калабыз. Аллах бизди ошол мамлекеттин тикеленүүсү жолунда кызмат кылуучулардын кылсын. Аллах Таала Исламий Халифалыкты Исламдын жана мусулмандардын тартып алынган жерлерин кайтарып бере турган, аларды зулумдан куткарып, азиздикке көтөрө турган, күчтүү жана көз карандысыз мамлекет кылсын. Биз тарыхтагы улуулугубузга жана азиздигибизге кайтабыз! Ааламдардын Роббиси Аллахка чексиз мактоолор болсун! Анын Расулуна ﷺ салават жана саламдар болсун! □

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذَلُهُ وَلَا يَخْرُؤُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Трамп дагы эле президенттик кызматка кайтууга умтулууда</p>		
<p>АКШнын мурунку президенти Дональд Трамп Жо Байдендин жүргүзүп жаткан ички жана тышкы саясатын кескин сындады. Ал: «Кошмо Штаттар Байдендин администрациясы доорунда кыйроодо», - деп билдирди. О.э. ал: «Биз бүгүн бул жерде чогулуп турганыбызда өлкөбүз ойрон болууда, кылмыштуулук күч алууда, полиция бөлүмдөрү талкаланып кеткен жана аларга каражат жетишпей жатат», - деди. Трамп демократтарды президенттик шайлоону бурмалоодо айыптап, ал «демократияны куткарууга аракет кылып жатканын» билдирди. Трамп анын администрациясы Ирак, Сирия, Сомали жана Афганистандагы «түгөнгүс согуштарды токтоткондугун» айтты. О.э. Трамп 2024-жылы өтө турган президенттик шайлоого катышуу ниети бар экенин, ал күндү чыдамсыздык менен күтүп жатканын билдирди. Ал анын кеңешчилери кезектеги президенттик шайлоо кампаниясын уюштуруу мүмкүнчүлүгүн карап жатышканын да айтты. Трамп Кытайдан вирус себептүү Кошмо Штаттарга жана бүткүл дүйнөгө триллион доллар компенсация төлөөнү талап кылды. Ал дүйнө мамлекеттери Пекинге карыздарын төлөөдөн баш тартып, бекер кылышы керектигин айтты о.э. өз мамлекетин Кытайдан келген товарларга 100 % бажы төлөмдөрүн киргизүүгө чакырды. Трамп анын мамлекети дуушар болуп жаткан кибер чабуулдарды «Кошмо Штаттарга жана анын жетекчилигине урматсыздык» деп атады. Ал Байдендин климат боюнча Париж келишимине кайтуу жөнүндөгү чечимин каралап, бул чечим Кошмо Штаттардын кызыкчылыктарына тескери экендигин, Кытай менен Россиянын кызыкчылыктарына кызмат кыларын айтты. Анын айтымында, бул келишим Кошмо Штаттарга жылына триллиондогон долларга турат. О.э. Трамп Байденди Россияга «Түндүк агым-2» курулушун аяктоого уруксат берди деп айыптады. Ал: «Бүгүн кытайлык сүйлөшүүчүлөр жана Россия президенти Путин Байдендин үстүнөн ачык эле күлүшүүдө. Алар аны маскаралап, мамлекетибизди акаарат кылышууда», - деди.</p> <p>Ал-Ваъй: Трамп АКШнын ички жана тышкы саясатында кескиндик жана келишпестиктерди жаратып жаткан фигуралардын бири. Ал бир аз элдин колдоосуна ээ болгондуктан, республикачылар партиясына керек. Мындан тышкары, Трампын ички жана тышкы саясатта экстремисттик позицияда турушу да республикачылардын саясатына шайкеш келет. Себеби, алардын эл аралык саясатында авторитаризмге ыктоо үстөм. Ошондуктан, эгер Трамп республикачылар аны талапкер кылып көрсөтүүсүнө жетише алса, анын жеңиши дүйнө үчүн эң кооптуу дүйнөлүк окуя болушу мүмкүн.</p>		
<p>Кытай Пакистанда кытайлык жумушчулар бара жаткан автобустун жарылганын «чабуул» деп атап, муну териштирүү үчүн тергөөчүлөрдү жиберди</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>2021-жылы 17-июнда Кытай төрт күн мурун Пакистандын түндүк-батышында кытайлык жумушчуларды алып бара жаткан автобустун жарылганын «чабуул» деп эсептеп кескин каралады. Бул жардырууда кеминде 12 киши курман болгон, алардын тогузу кытайлыктар. Автобуста Хайбер-Пахтунхва провинциясындагы «Дасу» дамбасын куруу долбоорунда иштеген кыркка жакын кытайлык адистер, геодезия адистери жана механикалык кызмат көрсөткөн жумушчулар болгон. Ошол эле учурда, Исламабад «газдын сызылып чыгышынын» натыйжасында «техникалык кырсык» болгонун айтууда. Кытайдын коомдук коопсуздук министри Чжао Кечжи пакистандык кесиптеши менен бирге берген билдирүүсүнөн кийин «чындыкты аныктоо үчүн Кытай менен Пакистан биргеликте иштешин» айтты. Ал Пекин «тергөөгө жардам берүү үчүн окуя болгон жайга техникалык эксперттерди жибергенин» ачыктап, Пакистанды «чегараларды жабууга» жана мамлекеттеги Кытай жарандарынын коопсуздугун бекемдөөгө чакырды. Билдирүүдө баса белгиленгендей, Кытай жетекчиси Си Цзиньпин «маанилүү көрсөтмөлөрдү» берген. Белгилүү болгондой, Пекин акыркы жылдарда бул мамлекетке миллиарддаган доллар инвестиция жаткырган. Апрель айында Балужистан провинциясынын борбору Кветтадагы мейманкада уюштурулган жардырууну Пакистан Талибаны мойнуна алган. Бул мейманканада Кытай элчиси болгон, ал бул чабуулда жараат албаган.</p> <p>Көрүнүп тургандай, Америка Афганистандан чыгып кеткенден кийин бул регион – ал пландаштыргандай – Кытай менен боло турган кезектеги күрөш майданына айланат.</p>		
<p>Америка хакерлердин өздүгүн ачыктаган кишиге 10 миллион доллар сунуштады</p>		
<p>АКШнын мамлекеттик департаментине караштуу «Адилет үчүн сыйлыктар» программасы өзүнүн Твиттердеги баракчасында киберчабуулдарды жасап жаткан хакерлердин өздүгүн аныктаган маалыматтар үчүн 10 миллион доллар өлчөмүндө сыйлык берилишин кабарлады. Бул хакерлер АКШнын федералдык мыйзамын бузуп, чет мамлекеттердин пайдасы үчүн компьютерлердин программаларын бузуу жана шифрлөөчү вирустар чабуулу сыяктуу Кошмо Штаттардын инфраструктурасын бутага алган киберчабуулдарды ишке ашырышкан. Дүйнөнүн ар тарабында жүздөгөн компаниялар бутага алынган киберчабуулдардын артында турган бул хакерлер күрөөгө алынган маалыматтарды кайтарып берүү үчүн 70 миллион доллар талап кылышкан. Бул талап адатта киберкылмышкерлердин «REvil тобу» пайдаланган «Даркнет» тармагына жайгаштырылган. «Revil» – дүйнөдө эң көп киберчабуул менен алектенген Россияга байланыштуу хакерлер тобу.</p>		

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Ал-Ваъй: бүгүнкү күндө дүйнө трансчегаралык жана эч кандай көзөмөл орнотулбаган өнүгүүгө бет алганын о.э. эч кандай баалуулукка ээ болбогон мамлекеттердин жана акылдуу иш кылууга караганда көбүрөөк ыпластыкка жана кылмышка ыктаган кишилердин ириминде калганын пикирлеген киши дүйнөгө бардык нерселерге уруксат берилген чөйрө өкүмдарлык кылып жатканын көрөт. Учурда бир да чегара жана кол тийгис нерсе калбады.</p>		
<p style="text-align: center;">Кытай уйгурларды репрессия кылгандыгы үчүн АКШ сенаты Шинжан продукцияларынын импортуна тыюу салды</p>		
<p>АКШ Сенаты 2021-жылы 14-июлда Демократтар партиясы менен Республикачылар партиясы тарабынан даярдалган о.э. Кытайдын Шинжан регионунан ар кандай продукцияны алып кирүүгө тыюу салган мыйзамды бир добуштан макулдады. Вашингтон Пекинди уйгурлар жана башка мусулман топторго каршы улантып жаткан геноциди үчүн ушинтип жаза колдонмокчу. Адам укуктарын коргогон уюмдар Кытай 11 миллионго жакын уйгур мусулмандарды Шинжандагы камак лагерлеринде 2017-жылдан бери кармап турат деп айыптап келишет. Кытай болсо муну четке кагып, бул «тарбиялоо лагерлери» экенин о.э. бул борборду ачуудан максат, бир нече уйгурлар өлкөнүн жарандарына каршы чабуулдарды жасагандыгы үчүн калкты диний экстремизмден жана сепаратизмден коргоо экенин айтууда. О.э. Байден 2020-жылдын июль айындагы конгресстин көп добушка ээ болгон мыйзам долбооруна мурунку президент Трамп тарабынан кол коюлганын колдоп-кубаттады. Белгилүү болгондой, бул мыйзам долбоору уйгурларды куугунтуктоого катышкан ар кандай кытайлык чиновникке санкцияларды колдонууга уруксат берет.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Америка Кытайга каршы күрөшүү жана аны ички проблемалар менен алек кылуу саясатына өткөн көрүнөт. Максат – Кытайды изоляциялоо о.э. тышкы жактан кеңейип, Америка менен эл аралык майданда атаандаша турган мамлекетке айланышын алдын алуу. Америка Афганистанда болобу же Түркстанда болобу, айырмасыз, мусулмандарды Кытай менен душмандык абалына алып кирүүнү көздөп жатат. Эгер, ал ушундай таризде бара жаткан болсо, азыртадан уйгурларды курал менен камсыздашы, аларды Кытайга каршы козгошу жана кыргын куралдары менен колдоп-кубатташы мүмкүн. Мындан мусулмандарга жардам көрсөтүү эмес, Кытайды алдан тайдыруу көздөлгөн. Эгер, бул сөз өз тастыгын тапса, Россияга каршы колдонулган Афганистан сценарийи Кытайга каршы да кайталанышын көрөбүз. Ошондо Булуң мамлекеттери зулумга учураган уйгур мусулмандарына жардам көрсөтүүгө шашылганына күбө болобуз. Албетте бул динге жардам көрсөтүү үчүн эмес, мурун Афганистан, Босния, Герцеговина жана</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Косоводо болгондой Америкага жардам көрсөтүү үчүн болот. Акыркы кездерде Сирияда жүз берген окуялар да эсибизден чыккан жок.</p>		
<p>Италиялык дипломат: Ливан жакыр мамлекетке айланды... дүйнө аны куткаруу үчүн качан аралашат?</p>		
<p>Италиянын Ирактагы мурдагы элчиси Марко Карнелос «Middle East Eye» веб-сайтында жарыяланган макалада Ливан эчак эле жакыр мамлекетке айланганы жөнүндө жазды. Макалада Марко мындай дейт: «Францияны эсепке албаганда, G7 мамлекеттери Ливан кризисин чечүүдөн үмүттөрүн үзүшкөн. Дүйнөлүк Банк Ливандагы мындай экономикалык кризисти 19-кылымдан бери дүйнөдө жүз берген үч эң чоң кризистин катарына кошушу мүмкүн экендигин маалымдады... Учурда кулодон да жаман башка доорлор бар, Ливан ошол тарапка карап бара жатканга окшойт». Марко Ливандагы мамлекеттин бүтүндөй кулашынын оор акыбеттеринен эскерди. Анын айтымында, анын акыбеттерин алдын ала айтуу кыйын. О.э. ал мамлекеттин бүтүндөй кулашы Ливан армиясынын кулашына алып келиши мүмкүн экендигин жана бул абал майданды Хизбуллахка бошотуп беришин эскертти. Анын айтымында, мамлекеттин бүтүндөй ийгиликсиздикке учурашы Ливандагы негизги топтордун бөлүнүп кетишине алып келип, Ливанды кезектеги жарандык согушка алып кириши да мүмкүн. Анын айтымында, эгер Ливан куласа, анын алдын ала айтуу кыйын болгон акыбети кошуна мамлекеттер үчүн, айрыкча, «израил» үчүн оор болот. Ал «атайылап уюштурулган тартипсиздикти» үмүт кылып жаткан кээ бир батыштык жана регионалдык кеңешчилер Ливандын кулашынын ыктымалдуу акыбеттери жөнүндө ойлонуп көрүшү керек деди. Италиялык дипломат Коопсуздук Кеңешинин кезектен тышкары жыйынын өткөрүп, кризисти талкуулоого о.э. БУУнун уставынын жетинчи пунктуна ылайык бул туурасында (аскерий аралашуу) токтотмун кабыл алууга чакырды.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Ливанды куткаруу үчүн эл аралык аралашууга чакырган италиялык дипломатка мындай дейбиз: Ливан ушул чет элдиктердин аралашуусу себептүү ушул абалга жетип келди. Анын пайда болушунан баштап, ал жерде тайпачылыкты күчөтүү, Ливан калкынын үстүнөн мажбурый жетекчилерди дайындоо жана аны тышкы сүткордук карыздарына батыруу сыяктуу бардык проблемалардын себепкери – чет элдиктердин аралашуусу. Биз ал койгон талаптардын тескерисин айтабыз: эл аралык коомчулук Ливандын жана региондогу мамлекеттердин иштерине аралашууну токтотушу о.э. өз тагдырын белгилөөнү өздөрүнө калтырышы керек. Алар Ливанды өзүнүн абалкы абалына кайтарууну т.а. аны бириккен исламий мамлекеттин бир бөлүгүнө айлантууну о.э. шарияттык башкарууну кайтарууну каалашат. Муну менен гана Ливан жана бүткүл регион эл аралык коомчулуктун карамүртөздүгүнө чекит коёт. □</p>		

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ﴾

«Эй момундар, силердин ичиңерден кимде-ким өз дининен кайтса, Алла (ордуңарга) башка бир коомду келтирет, Алла аларды жакшы көрөт, алар Алланы жакшы көрүшөт»

Аллах Таала Курандын Мааида сүрөсүндө айтат:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ
أَذَلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ
فَضَّلَ اللَّهُ يَوْمَئِذٍ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٦﴾ وَمَن يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ
ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

«Эй момундар, силердин ичиңерден кимде-ким өз дининен кайтса, Алла (ордуңарга) башка бир коомду келтирет, Алла аларды жакшы көрөт, алар Алланы жакшы көрүшөт. Алар момундарга өтө жөнөкөй карапайым, каапырларга болсо катуу кол, бир да жемелөөчүнүн жемесинен коркпой Алла жолунда күрөшө турган кишилер. Бул Алланын берешен, жоомарттыгы болуп, өзү каалаган кишилерге берет. Алла берешен жоомарттыгы кең, билүүчү! Силердин досуңар бир гана Алла, Анын пайгамбары жана таазим кылган абалдарында намазды толук аткара турган, зекетти (акылууларга) бере турган момундар. Кимде-ким Алланы, Анын пайгамбарын жана момундарды дос тутса (нажат табат - кутулат), анткени жалаң Алланын жамааты гана жеңүүчүлөр»

[5:54-56]

Бул аяттарда, Алла Таала Өзүнүн улуу кудуретинен кабар берип, ким Ал Заттын динине жардам берүүдөн жана шариятты ишке ашыруудан баш тартса, андан жакшыраак, күчтүүрөөк жана кайраттуураак кишилерди алып келери тууралуу айтып жатат. Алла Таала дагы башка аяттарда мындай дейт:

﴿وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمُ﴾

«Эгер силер (Аллага моюн сунуудан) жүз буруп кетсеңер, Ал Зат (ордуңарга) силерден башка бир коомду алмаштырып койот. Андан

кийин алар силерге окшогон болушпайт, (Тескерисинче Аллага моюн сунуп сыйынышат)!» [47:38]

﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿۳۸﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۳۹﴾﴾

«(Эй инсан), Алла асмандар жана Жерди, чыныгы (мыйзам) менен жаратыш койгондугун көрбөдүңбү?! Эгер Ал Зат кааласа силерди кетирип, (ордуңарга өзгөлөрдү) жаңыдан жаратат. Бул (иш) Алла (учун кыйын эмес)» [14:19-20]

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ ﴿۱۹﴾﴾

«Эй момундар, силердин ичиңерден кимде-ким өз дининен кайтса» Мухаммад ибн Каъб бул аят Курайш жетекчилери тууралуу түшкөн деп айткан. Хасан Басрий болсо, «бул аят Абу Бакрдын доорундагы муртаддар тууралуу түшкөн. Анткени, Аллах:

﴿فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ﴿۲۰﴾﴾

«Алла (ордуңарга) башка бир коомду келтирет, Алла аларды жакшы көрөт, алар Алланы жакшы көрүшөт» деп айтып жатат. Алар Абу Бакр жана анын сахабалары» деп айткан. (Ибн Абу Хатим риваяты)

﴿أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۲۱﴾﴾

«Алар момундарга өтө жөнөкөй карапайым, каапырларга болсо катуу кол» т.а. өздөрүнүн досторуна жана диндеш бир туугандарына ийкемдүү, ошондой эле, душмандарына катуу кол. Аллах Таала бул туурасында дагы башка аятта мындай деген:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ﴿۲۲﴾﴾

«Мухаммад Алланын пайгамбары. Аны менен бирге болгон (момундар) каапырларга каардуу, өз араларында (момундар менен) болсо ырайымдуу боорукерлер» [48:29]

Расуллалах ﷺ өзү тууралуу айтып жатканда:

﴿الضُّحُوكُ الْقَتَالِ﴾

«Күлүүчүмүн жана өлтүрүүчүмүн» деп айткан. Анын бул сөзү досторду көргөндө кубанып күлө турган жана душмандарды көргөндө аларды өлтүрө турган деген маанини түшүндүрөт. Аллах Тааланын:

﴿يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ﴿۲۳﴾﴾

«Бир да жемелөөчүнүн жемесинен коркпой Алла жолунда күрөшө турган кишилер» деген аятынын мааниси бирөөлөрдүн жемелешти момундарды Аллахка итаат кылуудан, душмандарга каршы согушудан, хаддарды ишке ашыруудан жана маъруфка буйруп, мункардан кайтаруудан тосуп коё албайт дегенди түшүндүрөт.

Имам Ахмад Абу Зардын мындай деп айтканын риваят кылат: «Хабибиз Расуллалах ﷺ мага жети нерсени буйруду. Алар: мискиндерди жакшы көрүп, аларга жакын болуу, үлгү алууда өзүмдөн жогоркуга эмес, өзүмдөн төмөнкүгө кароо, туугандарым мени менен мамилени үзүшсө дагы, алар менен мамилени улоо, бирөөдөн бир нерсе сурабоо, ачуу болсо дагы акыйкатты айтуу, Аллах жолунда жемелөөчүнүн жемесинен коркпоо жана «лаа хавла ва лаа куввата илла Биллах» келимесин көп айтуу. Анткени, бул иштер арштын астындагы казыналар».

Имам Ахмад Абу Зардын мындай деп айтканын дагы риваят кылган: «Расуллалах ﷺ менден беш нерсе тууралуу байъат алып, жети нерсени шарт кылды... Мен Аллахтын жолунда жемелөөчүнүн жемесинен коркпоого байъат бердим». Абу Зар айтат: «Расуллалах ﷺ мени чакырып: «Мага байъат берип, бейишке кирүүнү каалайсыңбы?» - деди. Мен «ооба» дедим дагы колумду сундум. Расуллалах ﷺ мага: «Адамдардан эч нерсе сурабайсың», - деп шарт койду. Мен «макулмун» дедим. Ошондо, Расуллалах ﷺ: «Жада калса, колундагы камчың жерге түшүп кетсе дагы (аны түшүп, өзүң аласың)», - деп айтты.

Имам Ахмад Абу Саид ал-Худрийден риваят кылган хадисте, Расуллалах ﷺ мындай деди:

«أَلَا لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدُكُمْ رَهْبَةَ النَّاسِ أَنْ يَقُولَ بِحَقِّ إِذَا رَأَهُ أَوْ شَهِدَهُ، فَإِنَّهُ لَا يُقَرَّبُ مِنْ أَحَلٍّ، وَلَا يُبَاعَدُ مِنْ رِزْقٍ أَنْ يَقُولَ بِحَقِّ وَأَنْ يُذَكَّرَ بِعَظِيمٍ»

«Адамдардан коркуу акыйкатты көргөн же күбө болгон кишини аны айтуудан тосуп койбосун. Анткени, акыйкатты айтуу жана Улуу Затты эстетүү ажалды жакындатпайт, ошондой эле, ырыскыны алыстатып койбойт».

Имам Ахмад Абу Саид ал-Худрийден риваят кылган хадисте, Расуллалах ﷺ мындай деди:

«لَا يَحْفَرُونَ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ أَنْ يَرَى أَمْرًا لِلَّهِ فِيهِ مَقَالٌ فَلَا يَقُولُ فِيهِ، فَيَقَالُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَكُونَ قُلْتِ فِي كَذَا وَكَذَا؟ فَيَقُولُ: مَخَافَةَ النَّاسِ، فَيَقَالُ: إِيَّايَ كُنْتَ أَحَقَّ أَنْ تَخَافَ»

«Аллахтын сөзү айтылган (тыюу салынган) бир ишке күбө болгон киши өзүн ага каршы сөз айтуудан тыйып койбосун. Анткени, кыямат күнүндө андан «Сени ушул күндө ушул сөздү айтуудан эмне тосуп койду» деп суралганда «Мен адамдардан корктым эле» деп жооп берсе, ага «Менден гана коркушуң керек эле» деп айтылат.

Имам Ахмад жана Ибн Маажжа Саид ал-Худрийден риваят кылышкан хадисте Расуллалах ﷺ айтты:

«إِنَّ اللَّهَ لَيَسْأَلُ الْعَبْدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّىٰ إِنَّهُ لَيَسْأَلُهُ يَقُولُ لَهُ: أَيُّ عَبْدِي، رَأَيْتَ مُنْكَرًا فَلَمْ تُنْكَرْهُ؟ فَإِذَا لَقِيَ اللَّهَ عَبْدًا حُجَّتُهُ، قَالَ: أَيُّ رَبِّ، وَثَقَّتْ بِكَ وَخَفَّتِ النَّاسَ»

«Аллах Таала кыямат күнүндө бардык нерселерден сурак кылат. Жада калса, «Оо пендем, эмнеге мункарды көрүп туруп, кайтарбадың» деп сурайт. Ошондо, Аллах пендени сүйлөөгө кадыр кылып койсо, пенде «Оо Роббим, сага ишендим, бирок адамдардан корктум» деп жооп берет». Сахих топтомунда келген хадисте, Расуллаллах ﷺ:

«لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُدِلَّ نَفْسَهُ»

«Момун киши өзүн жерге урбашы керек», - деп айтты. Ошондо, сахабалар андан «Оо Расуллаллах, кантип өзүн жерге урат?» деп сурашканда, Расуллаллах ﷺ:

«يَتَحَمَّلُ مِنَ الْبَلَاءِ لِمَا لَا يُطِيقُ»

«Өзү көтөрө албай турган турган сыноону мойнуна алуусу менен», - деп жооп берди».

Аллах Тааланын жогоруда айткан:

﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ﴾

«Бул Алланын берешен, жоомарттыгы болуп, өзү каалаган кишилерге берет» деген аятынын мааниси кимде-ким ушул сифаттар менен сифатталса, ал Аллахтын фазли жана колдоосу менен болот дегени.

﴿وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

«Алла берешен жоомарттыгы кең, билүүчү!» т.а. Аллахтын берешен-жоомарттыгы кең жана кимдин ага татыктуу экенин, ошондой эле, кимдин татыктуу эмес экенин жакшы билет.

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا﴾

«Силердин досуңар бир гана Алла, Анын пайгамбары жана момундар» т.а. жөөттөр силердин досуңар эмес, балким Аллах силердин досуңар.

﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾

«Таазим кылган абалдарында намазды толук аткара турган жана зекетти (акылууларга) бере турган момундар» б.а. ушул сифат менен сифатталган момундар Исламдын эң чоң рүкүнү болгон намазды окушат жана пенделердин акысы болгон зекетти беришет, ошондой эле, алсыздарга жана мискиндерге жардам беришет.

﴿وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾

«Таазим кылган абалдарында» деген аяттагы «таазим кылуу» амалын кээбир аалымдар зекет берүү учуруна айтылган деп эсептешкен. Башкача айтканда, «мусулмандар таазим кылган абалдарында зекет беришет» деген маани чыгат деп эсептешкен. Эгер мындай боло турган болсо, зекет берүү учурунда таазим кылуу башка учурлардан көрө абзел болуп калар эле. Бирок, фатва берүүгө акылуу болгон аалымдардын эч бири мындай сөздү айткан эмес. Жогорудагы фикирди айткан аалымдар бул аятты Алинин عليه السلام окуясы тууралуу түшкөн деп эсептешет. Анткени, күндөрдүн биринде Али عليه السلام руку (таазим) кылып турган учурда, бир тилемчи келип андан сурап калды. Ошондо, Али عليه السلام ага өзүнүн колундагы шакегин берген. Ибн Касир ушул маанидеги бир нече риваяттарды келтирген жана алардын бардыгы санади заиф жана риваятчылары белгисиз болгондуктан, сахихтик даражасына жетпейт деп айткан. Суддий риваят кылып мындай деген: «Бул аят жалпы мусулмандар үчүн Алинин عليه السلام мисалында түшүрүлгөн. Анткени, Али عليه السلام руку кылып турган учурунда тилемчиге колундагы шакегин берген».

Али ибн Абу Талха ал-Валибий ибн Аббастан риваят кылган хадистте Расулун صلى الله عليه وسلم айтты:

«Ким Исламды кабыл кылса, Аллахты, Анын Расулун жана момундарды дос тутуптур». (Ибн Жарир риваяты)

Жогоруда келтирилген хадистен маалым болгондой, бул аяттардын бардыгы Убада ибн ас-Самит тууралуу түшүрүлгөн. Анткени, ал жөөттөр менен достошуудан баш тартып, Аллах, Анын Расулу صلى الله عليه وسلم жана момундар менен достошууну тандаган эле. Ошондуктан, Аллах Таала айтат:

﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَبَنَ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٠٠﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ﴾

«Алла (Лавхул-Махфузга) «Шек-күмөнсүз Мен Өз пайгамбарларым менен бирге жеңүүчү боломун», деп жазып койгон. Албетте Алла Күчтүү, Кудуреттүү. Аллага жана Акырет Күнүнө ыйман келтире турган коомдун Алла жана Анын пайгамбары сызган сызыктан чыккан кимселер менен – ал тургай, алар өздөрүнүн аталары, же уулдары, же ага-инилери, же тууган-уруктары болушса да – достошуп жатышкандарын таппайсың. Мына ошолордун

жүрөктөрүнө (Алла) ыйманды жазып-бекемдеп койгон, жана аларды Өз тарабынан болгон Рух-Куран менен кубаттандырган. Ал Зат аларды астынан дарыялар агып тура турган, алар түбөлүк кала турган бейиштерге киргизет. Алла алардан ыраазы болду, жана алар да (Алладан-Ал Зат берген ажр-сыйлыктардан) ыраазы болушту. Мына ошолор Алланын тобу. Байкагыла, албетте Алланын тобу (болгон заттар гана) пайда табуучулар!» [58:21-22]

Кимде-ким Аллахты, Анын Расулун ﷺ жана момундарды дос тутса, ал дүйнө-акыретте ийгиликке жетет. Ошондуктан, Аллах Таала айтты:

﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

«Кимде-ким Алланы, Анын пайгамбарын жана момундарды дос тутса (нажат табат - кутулат), анткени жалаң Алланын жамааты гана жеңүүчүлөр». □

БЕЙИШ БАКТАРЫ

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا»
Расулудла ﷺ айтты: «Эгер бейиш бактарынан
өтсөңөр, (анын мол-көл мөмөлөрүнөн)

БЕЙИШ БАКТАРЫ

МУСУЛМАНДАРГА БУЙРУЛГАН ШАРИЯТ ИШТЕРИНДЕГИ ЖЕҢИЛДИКТЕР (1)

Бардык нерселердин Жаратуучусу жана бардык нерселердин Билүүчүсү болгон Аллах адам үчүн ага ылайык келүүчү шарый ахкамдарды белгилеп берген. Адам баласына буйрулган шарый ахкамдарда адам үчүн ырайым жана жеңилдик бар. Аллах Таала айтат:

﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

«(Аллах) бул динде силерге бир да хараж-тарлык кылбады» [22]

Шарият Аллах тарабынан орнотулган болуп, мусулман киши Аллах буйруган иштерде өзүн кыйнабастыгы жана өзүнө мүмкүнчүлүгүнөн ашыкча нерсени жүктөп албастыгы зарыл. Анткени, адам баласынын өзүнө мүмкүнчүлүгүнөн ашыкча иштерди жүктөп алуусу шариятты бүтүндөй таштоого алып келип коюшу мүмкүн. Мусулман адамдын ибаадаты жакшы көрүү, хушуб жана итааткөйлүк менен болушуна, ошондой эле, анын ыйманынын көтөрүлүшүнө түрткү берүүчү көптөгөн хадистер келген. Төмөндө ошол хадистердин бир нечесин келтирип өтөбүз:

– Абу Муса ал-Ашъарийден риваят кылынган хадисте, Расулудла ﷺ айтты:

«مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا أَوْ أَسْوَاقِنَا بِنَيْلٍ، فَلْيَأْخُذْ عَلَيَّ نِصَالَهَا، لَا يَعْقُرُ بَكَفِّهِ»

مُسْلِمًا»

«Кимде-ким биздин мечиттерибизден же базарларыбыздан жебе кармаган абалында өтмөкчү болсо, мусулмандардын бирине жаракат жеткизип албоо үчүн анын учун (тосуп) кармап алсын» (Бухарий риваяты).

Мусулман адам эл көп чогулган жерде баратканда колу менен же башка бир нерсе менен жаасынын жебесинин учтарын тосуп алуусу кажет. Башкача айтканда, бирер кишиге зыян жеткирип алуудан сактанышы зарыл. Бул хадис Расулудлахтын ﷺ момундарды жакшы көрүүсүн жана аларга болгон камкордугун көрсөтүп турат. Ошондой эле, хадисте аз же көп болушуна карабай, бир мусулмандын канын төгүү харам экендиги, курал алып жүрүүнүн эрежелери жана

куралдуу кишинин бирөө жарымга зыян жеткирип алуудан сактанышы зарыл экендиги тууралуу айтылган.

– Абу Хурайра риваят кылган кылган хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деди:

«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ، فَلْيُخَفِّفْ؛ فَإِنَّ مِنْهُمْ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ»

«Эгер силердин бириңер адамдарга имам болуп намаз окуса, анда намазды жеңилдетсин (кыскараак окусун). Анткени, адамдардын арасында алсыздар, оорулуулар жана карылар болот. Эгер силердин бириңер намазды жалгыз окуй турган болсо, каалаганча узартып окуй берсин» (Бухарий риваяты).

Расуллаллах ﷺ өзүнүн сахабалары жана үмөтү үчүн эң мыкты мугалим жана тарбиячы болгон. Ал дин жана дүйнө иштеринде ар дайым адамдарга ылайык келе турган иштерди тандайт эле. Анын «намазды жеңилдетсин» деген сөзүнүн мааниси, намаздын эрежелерин жана тууралыгын сактаган абалда, Куран окууну, сажданы жана рукуну кыскараак кылууну түшүндүрөт. Жеңилдетүү буйругунун иллети намаз окугандар арасында алсыздардын, оорулуулардын, жашы улуулардын, зарыл иши барлардын жана башка ушул сыяктуу үзүрлүү адамдардын болуштугу. Анткени, мындай үзүрлүү адамдар жамаат намазынын узун окулушуна чыдай албай калышат. Ал эми Расуллаллахтын ﷺ

«وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ مُنْفَرِدًا فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ»

«Эгер силердин бириңер намазды жалгыз окуй турган болсо, каалаганча узартып окуй берсин» деген сөзү болсо, пенденин ибадат же андан башка итаат иштеринде каалаганча аткаруусуна уруксат берет. Анткени, пенде өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн жакшы билет.

– Аиша رضي الله عنها айтат: «Расуллаллах ﷺ адамдардын (ага ээрчип) амал кылуусунан жана аларга фарз болуп калуусунан (алардын фарз деп ойлоп калуусунан) корккондуктан, кээбир өзү жакшы көргөн амалдарды аткарбайт эле. Расуллаллах ﷺ зуха намазын окубайт болчу, а мен болсо калтырбай окуйт элем» (Бухарий риваяты).

Аиша энебиздин رضي الله عنها «Расуллаллах ﷺ адамдардын (ага ээрчип) амал кылуусунан корккондуктан, кээбир өзү жакшы көргөн амалдарды аткарбайт эле» деген сөзүнүн мааниси мусулмандар амал кылууда Расуллаллахка ﷺ ээрчишип, бул амал бизге фарз

кылынды деп түшүнүп калбашы жана ага амал кылуу адамдарга оорчулук жаратып койбошу үчүн Расуллаллах ﷺ ал амалдарды ашкере аткарбайт болчу дегенди түшүндүрөт. Ал эми «Расуллаллах ﷺ зуха намазын окубайт болчу, а мен болсо калтырбай окуйт элем» деген сөзүнүн мааниси болсо, Расуллаллах ﷺ адамдар зуха намазын важиб деп түшүнүп калбашы үчүн, кээде калтырып турат эле дегенди түшүндүрөт. «Окубайт болчу» дегени зуха намазын таптакыр окубугандыгын эмес, балким үзгүлтүксүз ар дайым окубаганын, кээде калтырып турганын түшүндүрөт. Анткени, имам Муслим Аиша энебиздин رضي الله عنها мындай дегенин риваят кылган:

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الصُّحَى أَرْبَعًا، وَيَرِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ»

«Расуллаллах ﷺ зуха намазын төрт рекет кылып окуйт эле жана (кээде) Аллах каалаганчалык кошуп окуйт эле». Ошондой эле, Сахих Бухарийде жана Сахих Муслимде келишинче, Расуллаллах ﷺ Абу Хурайрага رضي الله عنه зуха намазын окууну осуят кылган. Сахих Муслимде келишинче, Расуллаллах Абу Дардага رضي الله عنه зуха намазын окууну осуят кылган... Андыктан, жогорудагы хадисте Расуллаллахтын رضي الله عنه өз үмөтүнө болгон камкордугу баяндалган.

Аиша энебизден رضي الله عنها риваят кылынган муттафакун алайх болгон хадисте, Расуллаллах ﷺ айтат:

«أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى، أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ»

«Амалдардын арасынан Аллах Таалага эң сүйүктүүсү – аз болсо дагы – үзгүлтүксүз болгону».

– Аиша энебиз رضي الله عنها айтат: «Расуллаллах ﷺ сахабаларга ырайым кылып, аларды (күндү түнгө) улап орозо тутуудан кайтарды. Ошондо алар «Сиз (күндү түнгө) улап тутуп жатасызго?» деп сурашканда, Расуллаллах ﷺ:

«إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ؛ إِنِّي آيِسْتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي»

«Мен силердей эмесмин. Мен уктаган кезимде Роббим мени жедирип-ичирип турат», - деп жооп берди» (Муттафакун алайх). Хадистин мааниси Аллах Таала Расуллаллахка رضي الله عنه жеп-ичип, азыктанган кишинин кубатын берип турат дегенди түшүндүрөт.

Хадистеги «улап орозо тутуу» сөзүнүн мааниси адамдын жеп-ичпестен бир нече күн бою күндү-түнгө улап орозо тутуусун түшүндүрөт. Расуллаллах ﷺ бул амалда ага ээрчүүдөн т.а. күндү-түнгө улап орозо тутуудан кайтарган жана өзүнүн үмөтү

арасындагы кишилерден өзгөчө экендигин т.а. аны Роббиси жедирип-ичирип турарын айткан. Расулуллах ﷺ таң атканга чейин Аллахка ибадат кылат эле. Ошондуктан, ал тамактанууга муктаждык сезген эмес. Анткени, адам баласы кандайдыр бир иш менен, өзгөчө, өзү жакшы көргөн иш менен алектенсе, тамактанууну эсинен чыгарып коёт эмеспи. Мисалы, илим алууга баш-оту менен берилип кеткен студент таңдан кечке чейин китеп окуу менен алектенип, жеп-ичүүнү жана уйкуну дагы эсинен чыгарып коёт. Ошондой эле, мал-дүйнөгө катуу берилген адам дагы, басса-турса эсеп китеп кылып жүрүп, кээде жеп-ичүүнү унутуп калат. Адам баласы ушундай, өзү жакшы көргөн иш менен алек болсо, бардык нерсени унутуп коёт. Ошондуктан Расулуллах

ﷺ:

«إِنِّي أَيْتُ عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي»

«Мен уктаган кезимде Роббим мени жедирип-ичирип турат»,
- деп айткан. □

УМАВИЙ ХАЛИФА УМАР ИБН АБДУЛАЗИЗДИН ӨМҮР БАЯНЫНАН ҮЗҮНДҮЛӨР

Бул макалада, үммөттүн эң атактуу жана улуу халифаларынын бири тууралуу сөз кылабыз. Үммөт аалымдары ал тууралуу кандай улуу сөздөрдү айтышканын билесизби? Имам аз-Захабий өзүнүн «Сийару аълам ин-Нубала» китебинде айтат: «Халифа Умар ибн Абдулазиз ибн Марван ибн Хакам ибн Абу Ас ибн Умайя ибн Абду Шамс ибн Абду Маннаф ибн Кусай ибн Килаб имам, хафиз, аалым, мужтахид, кечил, ибадаткөй, саййид жана момундардын чыныгы амири болгон. Ал Абу Хафс ал-Кураший ал-Маданий ал-Мисрий рошид Халифалардын бири болгон».

Кутман сахаба Анас ибн Малик رضي الله عنه ал тууралуу: «Мен ал кишиден бөлөк, Расуллукту صلى الله عليه وسلم намазындай намаз окуган окуган кишини көргөн жокмун», - деп айткан.

Имам Ахмад бин Ханбал айтат: «Мен Умар инб Абдулазизден башка бир дагы таабиъиндин сөзүн далил катары кабыл албаймын. Умар ибн Абдулазиз өзүнүн абасы Сулайман ибн Абдулмаликтин осуяты менен, анын артынан халифа болгон. Көптөгөн риваяттарга келишинче, ал Хусайн ибн Али Мисирде өлтүрүлгөн жылы, башкача айтканда, хижраттын 61-жылында төрөлгөн. Ал эми, Мухаммад ибн Саъд болсо ал хижрий 63-жылда төрөлгөн деп айткан. Анын апасы Лайла бинти Асим ибн Умар ибн Хаттаб. Кээбир ахли илимдер аны Ислам динин жаңыртуучу мужаддид болгон деп айтышат. Абу Дауд өз «Сунанында» Абу Хурайрадан رضي الله عنه риваят кылган хадисте, Расуллукту صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجِدُّ لَهَا دِينَهَا»

«Аллах Таала бул үммөткө ар жүз жылдын башында динди жаңылоочуну (мужаддидди) жиберет» Имам ас-Сахавий бул хадисти өзүнүн «Ал-Макосид ул-Хасана» китебинде келтирип, сахих деген.

Ибн Касир «Ал-Бидая ва ан-Нихая» китебинде айтат: «Ибн Жаузийдин жана башка аалымдардын айтымында, Ахмад бин Ханбал баш болгон бир топ аалымдар айтышкан: «Умар ибн Абдулазиз хижрий биринчи кылымдын аяк ченинде жашап, экинчи кылымдын башында халифа болуп дайындалган. Ошол кезде, ал имамчылыкка, башкарууга, ижтихадга жана адилеттүүлүктү орнотууга эң ылайыктуу киши болгон. Анын өмүр баяны жана дене түзүлүшү дагы Умар ибн ал-Хаттабдыкына رضي الله عنه окшоп кетет эле».

Зубайр ибн Бакар айтат: «Ал-Утбий мага мындай деди: «Менин Умар ибн Абдулазиз тууралуу айта турган эң биринчи нерсем, ал илимге суусаган жана адабиятка абдан кызыккан киши болчу. Анын атасы Мисирге валий болгон учурда, ал жаш болуп, балагат жашына жете элек болчу. Ошондуктан, атасы аны өзү менен чогуу алып кетүүнү каалаган.

Ошондо, Умар ибн Абдулазиз: «Атаке, мага дагы сизге дагы пайдалуураак боло турган башка айла жокпу? Мени Мадинага жөнөтүңүзчү?! Мен ал жактагы факихтердин алдында отуруп, алардан адеп үйрөнөйүнчү?!» деди. Кийин, анын айтканындай болуп, ал Мадинага барды. Ал жакта Курайш уруусунун аксакалдары менен көбүрөөк баарлашып, жаштардан алыс болду. Арадан көп убакыт өтпөй, ал элге таанылып кетти. Кийин, атасы көз жумгандан кийин, аны момундардын амири болгон абасы Абдулмалик ибн Марван өз колуна алып, балдарынын арасына кошуп койду. Абасы аны көпчүлүк балдарына караганда жакшыраак көрчү. Кийин, аны өзүнүн кызы Фатимага үйлөп койду. Анын жубайы Фатима тууралуу акындардын бири мындайча эскерген:

«Атасы да, чоң атасы халифа,
Агалары, жолдошу да халифа».

Биз мындай сифаттарга ээ болгон башка аялды көрө элекпиз».

Ибн Вахб айтат: «Мага Лайс Абу Назр Маданийден риваят кылып, мындай деген: «Мен Сулайман ибн Ясарды Умар ибн Абдулазиздин алдынан чыгып бара жатканда жолуктуруп калып, ага «Умардын алдынан чыгып бара жатасыңбы?» десем, ал «Ооба» деп жооп берди. Анан мен «Силер ага таалим берип жатасыңарбы?» деп сурасам, ал «Ооба» деп жооп берди. Ошонда мен «Аллахка касам ичип айтам, ал силерден көрө билимдүүрөөк!» деп айттым». Маймун ибн Махран айткан: «Аалымдар Умар ибн Абдулазиздин алдында окуучу болуп калышат эле».

Абдуллах ибн Касир «Ал-Бидая ва ан-Нихая» китебинде айтат: «Мен Умар ибн Абдулазизден «Сиз биринчи жолу кантип тообо кылдыңыз эле?» деп сурадым. Ошондо ал: «Бир кызматчыны уруп жиберейин дегенимде, ал «Кыямат таңы ата турган түндү эстеңиз!» деп айткан эле. Ошол күндөн тартып, тообо кылууну баштагам», - деп жооп берди. Анын таквалыгы, динге берилгендиги, ибаадаткөйлүгү, адилеттүүлүгү жана ак көңүлдүгү халифа болуп дайындалгандан тартып, биринчи иштеринен эле көрүнө баштаган эле. Анткени, ал Халифалыкка тиешелүү болгон, таза түкүмдүү күлүк аттарды минүүдөн баш тартып, өзүнүн минип жүргөн улоосун калтырууну чечти. Ал эми күлүктөрдү болсо, сатууга жана түшкөн акчаны байт ул-малга кошууга буйрук берди. Ал тебелеген укуктардын бардыгын ордуна кайтарды. Жада калса, өзүнүн колундагы кымбат баалуу ташты дагы байт ул-малга коштуруп, «Валид бул ташты мага берүүгө акысы жок болчу» деп айткан. Умар ибн Абдулазиз кийим-кече, тамак-аш жана мал-мүлк рахаттарынан баш тарткан. Жада калса, өзүнүн сулуу жубайы Фатима бинти Абдулмаликтен рахаттанууну дагы токтоткон. Ал жубайынын алып келген нерселерин жана байлыктарын дагы байт ул-

малга тапшырган. Халифа болгонго чейин анын жылдык кирешеси 40 000 динарды (алтын тыйын) түзүп турган. Халифа болгондон кийин, 400 динарга чейин азайган. Ал Халифалыкты башкарып тургандыгы себептүү, муктаждыктары үчүн 300 дирхам (күмүш тыйын) алып турган.

Умар ибн Абдулазиз Халифа боло электе, ага өтө жумшак жана кымбат болгон көйнөк алып келишкенде «Эгер бул көйнөк мынчалык катуу болбогондо, дагы да жакшыраак болмок» деп айткан эле. Халифа болгондон кийин болсо, арзан жана катуу кездемеден тигилген көйнөктөрдү кие баштады. Ал кийими өтө кирдеп кеткенге чейин жуубайт эле жана «Эгер бул көйнөк мынчалык жумшак болбогондо, дагы да жакшыррак болор эле» деп айтар эле. Анын чырагы үч камыштан куралган жана учтары ылайдан болчу. Ал Халифалык доорунда өзү үчүн эч нерсе курган эмес жана кызматчы дагы иштеткен эмес. Ал «Мен дүйнө байлыктарынан эмнеден баш тартсам, Аллах мага андан дагы жакшыраагын берет» деп айтар эле. Ал эң жөнөкөй, катуу тамактарды жейт эле жана эч нерсеге нааразы болбой, нафс-каалоосуна ээрчибей жашайт эле. Абу Сулайман ад-Дараний айтат: «Умар ибн Абдулазиз Увайс ал-Карнийден көрө кечилирээк (дүйнөдөн алысыраак жана Аллахка жакыныраак) болгон. Анткени, Умар дүйнөнүн бардыгы колунда боло туруп кечилдик кылган. Эгер Увайс Умар ээлик кылган нерселерге ээ болгондо, анын абалы кандай болорун биз билбейт элек. Акыйкатта, сыналган киши сыналбаган кишиден көрө жакшыраак».

Умар инб Абдулазизге адамдар байыт беришип, ал Халифалыкка отургандан кийин өзгөрүп, кайгыга чөгө баштады. Анын кызматчысы «Эмнеге кайгылуусуз? Азыр кайгыра турган учур эмеско?!» деп сураганда, ал: «Ай балекет баскыр, эмнеге кайгырбайын?! Бүгүндөн тарта, Чыгыш менен Батыштагы үмөттүн ар бир мүчөсү менден акысын талап кылат. Алар мага жазышса дагы, жазышпаса дагы, талап кылышса дагы, талап кылышпаса дагы айырмасыз», - деп жооп берди. Андан кийин, жубайы Фатимага кайрылып: «Бүгүндөн баштап сага убакыт ажырата албайм. Кааласаң кал, кааласаң үйүңө бара бер», - деп айтты. Анын бул сөздөрүн уккан жубайы көз жаштарын төгүп жатты. Ага кошулуп, Умардын күндөрү (аял кулдары) дагы ыйлап киришти. Анын үйүнөн ыйдын үнү угулуп турар эле. Андан кийин, Фатима кандай болгон күндө дагы, аны менен чогуу болууну тандады.

Умар бану Умайя уруусунан бир топ адамдардын адилетсиздик менен табылган мал-мүлктөрүн алып, байт ул-малга кошту. Алар Фатима бинти Марванды ортого салышып, малдарын кайтарып алууга аракет кылышты. Бирок, алардын аракеттери текке кетти. Анткени, Умарды эч ким акыйкаттан кайтара албайт эле. Умар аларга кайрылып: «Аллахка касам,

мени тынч койгула. Болбосо, Меккеге барып, бул ишти менден көрө татыктуураак адамга тапшырып, бул милдеттен баш тартамын», - деди.

Исмаил ибн Ийяш Амр ибн Мухажирден кылган риваятында, ал киши мындай дейт: «Умар ибн Абдулазиз халифа болгондон кийин, адамдардын алдына чыгып, алгач Аллах Таалага мактоолорду айтты да, андан соң: «Оо адамдар, Курандан кийин башка китеп түшпөйт. Мухаммаддан ﷺ кийин башка пайгамбар келбейт. Мен казы эмесмин, болгону хукмду аткаруучумун. Бирок, мен эч качан динге жаңылык киргизбеймин. Акыйкатта, залым имамдан качкан адам залым болбойт. Залым имам Аллах Таалага итаатсыздык кылган болот. Жаратуучуга итаатсыздык болгон иште, жаратылгандарга итаат кылынбайт», - деп айтты. Башка бир риваятка ылайык: «Мен силердин эч бириңерден жакшыраак эмесмин. Бирок, баарыңардан көрө менин жоопкерчилигим көбүрөөк. Акыйкатта, Жаратуучуга итаатсыздык болгон иште, жаратылгандарга итаат кылынбайт. Жеткиздимби?» - деп айткан.

Умар ибн Абдулазиз өзүнүн кыска мөөнөттүү Халифалык доорунда көп иштерди жасады жана адилетсиздикти орнотуп, тебеленген укуктарды ордуна кайтарды. Анын жарчысы күн сайын «Карызы барлар барбы? Үйлөнө тургандар барбы? Мискиндер барбы? Жетимдер барбы?» деп кыйкырып, көчөлөрдү айланат эле. Умар мындай көйгөйлөрдүн бардыгын чечти.

Анын жубайы Фатима айтат: «Күндөрдүн биринде, анын алдына кирсем, ал жайнамаз үстүндө колдорун жүзүнө тутуп, көздөрүнөн жаш куюлуп отурган экен. Мен аны көрүп «Сизге эмне болду?» деп сурасам, ал: «Балекет алсын сени оо Фатима, мен канча убакыттан бери бул үммөттү башкарып жатам. Ошондуктан, ач калган кедей-кембагалдар, кароосуз калган оорулуулар, кийимсиз калган жылаңачтар, көңүлү сынган жетимдер, жалгыз бой калган жесирлер, кордолгон мазлумдар, мусаапырлар, кулдар, кары-картаңдар, көп балалуу болгон кедей үй-бүлөлөр жана башка түрдүү жерлердеги ушул сыяктуу адамдар тууралуу ойлонуп отуруп, Роббим кыямат күнүндө менден алар тууралуу сурашын жана алардан мурун Расуллаллах ﷺ менин жакама асыларын түшүндүм. Ошол күндө, далил келтире албай калуудан коркуп ыйладым», - деп жооп берди».

Малик ибн Динар айтат: «Малик кечил деп айтышат, менде кайдагы кечилдик?! Чыныгы кечил бул Умар ибн Абдулазиз. Анткени, ага дүйнө ачылып келгенде, ал андан баш тартты. Анын жалгыз гана көйнөгү болгон, эгер аны жууп коюшса, кургаганга чейин үйүнөн чыкпайт эле дешет. Бир күнү ал бир карыянын алдына токтоп «Балекет алсын сизди, мага бир насихатыңызды бериңиз?!» деп сураганда, ал «Бир акындын

сөзү бар, ошону бекем карман» деди да, төмөнкү ыр саптарын айтып берди:

Бул дүйнөдө эч нерсеге байланбагын,
Себеп өзүң эч нерсесиз жаралгансың.

Умар бул саптардан катуу таасирленип, ар дайым кайталар эле жана турмушунда ага амал кылар эле.

Адамдардын айтуусунда, бир күнү Умар жубайынын алдына кирип, андан жүзүм сатып алуу үчүн карызга бир дирхам же тыйын берип туруусун сурайт. Бирок, жубайында эч нерсе жок болуп чыгат. Ошондо, Фатима: «Сиз момундардын амири боло туруп, казынаңызда жүзүм сатып алганы эч нерсеңиз жокпу?» - деп сурайт. Умар ага: «Мен үчүн эртең тозоктун кишендери менен чынжырларынан кутулуудан көрө, ал жактан (байт ул-малдан) акча албай койгонум жеңилірээк», - деп жооп берди. Анын эки чырагы болуп, биринчисин өз иштерин бүтүрүүдө колдонсо, экинчиси байт ул-малдын эсебинен болгондуктан, аны мусулмандардын кызыкчылыктары жолунда гана колдонор эле».

Мукотил ибн Хайян айтат: «Бир жолу, Умар ибн Абдулазиздин артында туруп намаз окуп жатым эле. Ал Сооффаат сүрөсүндөгү:

﴿وَقَفُّوهُمْ إِنْتَهُم مَّسْئُولُونَ﴾

«(Бирок тээ менин буйругум болмоюнча) аларды токтотуп (тозокко таштабай) тургула! Себеби алар (мурда дүйнө тирүүлүгүндө кылып өткөн күнүр-динсиздиктери туурасында) сурак беришет»

[37:24]

деген аятты окуп жатып, аны бир нече ирет кайталады жана андан өтө албай туруп калды». Анын жубайы Фатима айтат: «Мен андан дагы көбүрөөк намаз окуган, андан дагы көбүрөөк орозо туткан жана андан дагы көбүрөөк Роббисинен корко турган кишини көргөн эмесмин. Ал куптан намазын окуп бүткөндөн кийин, уйкусу келгенге чейин отуруп ыйлайт эле. Андан кийин, өзүн бир аз сергитип алып кайрадан уктаганга чейин ыйлайт эле. Экөөбүз чогуу болгон кезибизде, акырет тууралуу бир нерсени эстеп кетсе, суудан секире учкан чымчыктай секирип туруп кетет эле жана ыйлай баштайт эле. Ошондо, ага боорум ооруп, үстүнө көрпөнү жаап жатып, ага: «Биз менен Халифалыктын ортосунда батыш менен чыгыштай аралык болсо кана!» - деп айтар элем. Аллахка касам, Халифалыкты кабыл кылган күнүбүздөн тартып, жүзүбүз кубаныч көрбөдү».

Умар ибн Абдулазиздин улуу сөздөрүнүн бири мындай болчу: «Оо Аллахым, анын оңолушу менен Мухаммаддын ﷺ үммөтү оңоло турган кишини Өзүң оңдой көр! Анын кыйрашы менен Мухаммаддын ﷺ үммөттү кыйрай турган кишини Өзүң кыйрата көр!». Ал дагы айтат мындай деп

айтат эле: «Ибаадаттардын эң жакшысы фарздарды аткаруу жана харам иштерден тыйылуу. Эгер адам баласы өлгөнчө чейин маъруфка буйрубаса жана мункардан кайтарбаса, амру маъруф жана нахий мункар иши жоголуп кетет. Ошондой эле, ваъз жана насихат кылуучулар дагы азайып кетет». Ал дагы бир сөзүндө: «Ким көп дуа кылса, анын муктаждыгы болгон учурда жана муктаждыгы канган учурда дагы, Аллах ага бардык иштерде береке берет».

Имам аз-Захабий «Сийару аълам ин-Нубала» китебинде айтат: «Бул киши (Умар ибн Абдулазиз) кулк-мүнөзү жана келбети жагымдуу, акылы жетик, ниети түз, саясатта күчтүү, адилеттүүлүккө бекем, илими жогору, табияты шарият менен жуурулушкан, зээндүү, берилип тообо кылуучу, Аллахка дайым жалбарып дуа кылуучу, кечил жана Халифалыктын жетекчиси болгон. Ал колдоочуларынын аз болушуна, ошондой эле, анын акыйкат үчүн күрөшүн, белектерди аз беришин, мыйзамсыз колго киргизилген нерселердин көчүлүгүн тартып алышын жана башка сыпаттарын жаман көргөн залым амирлер көп болушуна карабай, акыйкатты ачык айткан киши болгон. Жада калса, аны жек көргөндөр ага уу берүүгө чейин барышты. Натыйжада, ал шахиддик бактысына жетишти. Аалымдар аны рошид халифалардын жана илимине амал кылган аалымдардын катарына кошушкан».

Ибн Касир айтат: «Анын өлүмү тууралуу түрдүү риваяттар айтылган. Бирөөлөр аны кургак учук ооруусунан көз жумган дешсе, башкалар аны миң динар төлөп тамагына уу кошулгандыгы себептүү көз жумган деп айтышат. Ал ооруп калгандан кийин, ага тамагына уу кошулганын айтышкан. Ал өзү «Мага качан уу берилгенин билдим» деп айтып, ага уу берген кызматчысын чакырткан жана андан: «Балээ алгыр, сени бул ишке эмне түрттү?» - деп сураганда, кызматчы: «Мага миң динар беришти», - деп айткан. Умар ага ошол миң динарды алып келүүсүн буйруп, ал акчаны байт ул-малга салган жана кызматчыга: «Сени бирөө көрүп калып, өлтүрүп коё электе кетип кал», - деп айткан.

Андан кийин, Умардан «Даарыланасызбы?» деп сурашканда, ал: «Аллахка касам, эгер мен кулагымдын учун сылоо менен же бир жыпар жытты жыттоо менен шифа тапсам дагы, аны кылмак эмесмин», - деп айтты. Ошондо, адамдар: «Балдарыңызга осуят калтырасызбы (анын 12 баласы бар болчу)? Алардын бардыгы кедейлерго?!» - деп айтышканда, ал Аллахтын төмөнкү:

﴿إِنَّ وَلِيََّ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾

«Шексиз, менин Эгем ушул Китепти түшүргөн Алла. Ал саалих пенделерге жар болот» [7:196]

деген аятын окуду да «Аллахка касам, мен аларга бирөөлөрдүн акысын бербеймин! Алар эки түрдүү кишинин бири болушат. Же салих болушуп, Аллах аларга жар болот. Же салих эмес болушат. Андай болсо, мен алардын бузукулук иштерине жардам бербеймин!» – деп айткан. Башка бир риваятта «Эгер алар салих эмес болушса, анда мен үчүн кайсыл жерде жана кандай абалда жан берүүсүнүн айырмасы жок» деп айткан. Дагы башка риваятта айтылышынча, Умар: «Мен алардын күнөө кылуусуна салым кошо турган нерсени калтырмак белем? Анда, өлгөнүмдөн кийин дагы алардын кылган иштерине шерик болуп калбаймынбы? Мен андай кыла албайм», - деп айткан. Андан кийин, балдарын чакыртты да, алар менен коштошуп жатып, аларды сооротуу менен мындай деди: «Эми бара бергиле. Аллах силерди күнөөдөн сактасын жана силердин дооруңарда Халифалыкты гүлдөтсүн». Бул окуяны риваят кылгандар айтышат: «Биз Умар ибн Абдулазиздин кээбир уулдарынын Аллах жолундагы жихадга 80 атка жүктөлгөн нерселерди алып келишкенин көрдүк. Ошол эле убакта, Сулайман ибн Абдулмаликтин кээбир уулдары (атасы аларга көп мал-дүйнө калтырып кеткенине карабай) Умар ибн Абдулазиздин балдарынан сурашар эле. Анткени, Умар өз уулдарын Аллахка калтырып кеткен болсо, Сулайман жана башкалар өз уулдарына арзыбаган мал дүйнөнү калтырып кетишкен. Натыйжада, алардын уулдары мал-мүлктөрдү өздөрүнүн нафс-каалоолорун кандыруу жолунда сарптап, жок кылышты».

Умар өлүмү жакындашканда адамдардан аны отургузуп коюуларын суранды. Аны отургузуп коюшкандан кийин, ал: «Оо Аллахым, мага буйруган иштериндин баарын аткара албадым жана сен кайтарган иштерде сага итаатсыздык кылдым», - деп үч жолу кайталап айтты. Андан кийин, ал «Лаа илаа илла Аллах» деп айтып, башын көтөрдү да, бир тарапка тигилип карап калды. Жанында тургандар андан «Оо момундардын амири, сиз абдан сүрдүү көзүңүз менен карап жатасыз» деп айтышканда, ал: «Мен бул жерде инсандардан дагы, жиндерден дагы болбогон бирөөлөрдү көрүп турамын», - деди да, заматта жан берди. Башка бир риваятта, ал өзүнүн туугандарына «Бул жерден чыгып кеткиле» деп айтканда, алар чыгып кетишти. Босогодо Муслима ибн Абдулмалик жана анын сиңдиси Фатима гана калды. Алар Умардын «Инсандардан жана жиндерден болбогон кишилер, кош келипсиңер» деп айтканын угушту жана бул аятты окушту:

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فِسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

«Биз ошол Акырет коргонун Жер жүзүндө зулум - зордук жана бузукулук кылууну каалабаган кишилер үчүн кылабыз! Акыбет такыбаа кишилердики»

[28:83]

Андан кийин анын үнү угулбай калды. Адамдар анын алдына киришкенде, Умардын көздөрү жумулуп турган көрүштү жана аны кыбылага жүздөнтүп коюшкандан кийин жан берди.

Ал хижраттын 101-жылында, Шамдын Хомс шаарына жакын болгон Дейр Самъаан деген айылда жан берди. Ал 20 күнгө жакын ооруп жатты. Анын Халифалык мөөнөтү болсо эки жыл, беш ай, төрт күнгө чейин уланды. Ошол кезде, ал 39 жашта болчу. Аллах Умар ибн Абдулазизди өз рахматына алып, эң кооз сыйлыктарды берсин. Аллах бизди Пайгамбарлар, сыйдыктар, шахиддер жана салихтер менен чогуу кылсын. Алар кандай гана жакшы достор! □

ТАМИМ АД-ДАРИЙ

Ал Тамим ибн Авс ибн Хорижа Лахм уруусунан келип чыккан Дар уругунан болгон. Анын Абу Рукия деген куниясы жалгыз кызы болгон Рукиянын атынан коюлуп калган. Тамим Фалестинде төрөлүп, ошол жердин ибадатка берилген кечили болгон. Андан кийин, Исламды кабыл кылуу үчүн Мадинага Расуллаллахтын алдына келген. Ал алгач христиан дининде болуп, хижраттын 9-жылында Исламды кабыл кылган. Андан кийин, Мадинада жашап жүрүп, Усман өлтүрүлгөндөн кийин Шамга көчүп кеткен.

Тамим ад-Дарийдин эң көзгө көрүнгөн сифаты ал көп ибадат кылар эле. Ал көп ибадат кылуу, түнкүсүн уктабай намаз окуу жана Куран окуу менен таанылган киши болгон. Масрук меккелик бир кишиден риваят кылып айтат: «Ал (Тамим ад-Дарий) Аллахтын төмөнкү:

﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

«Балким жамандык-күнөөлөрдү кесип кылган кишилер, Биз аларды да ыйман келтирген жана жакшы иштерди кылган заттар сыяктуу кылышыбызды жана тируулүктөрү да, өлүмдөрү да (тактап айтканда, дүйнөлөрү да, Акыреттери да момундар менен) тең болушун ойлошоор?! Канчалык жаман (туура эмес) өкүм кылып жатышат ээ?!» [45:21]

деген аятын окуган абалда, руку жана сажда кылып, таң атканга чейин ыйлаган эле. Элдердин оозунда, Тамим ад-Дарий ар жети күндө Куранды толук хатм кылып турат деген кептер айтылып жүрчү. Сафван ибн Салим айтат: «Тамим ад-Дарий бир күнү мечитте куптан намазынан кийин калып, түнкү намазды окуп жаткан эле. Ал «Момундар» сүрөсүнүн төмөнкү:

﴿تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارَ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾

«Алардын жүздөрүн от күйгүзүп түрү суук болуп калышат»[23:104] деген аятына келгенде токтоп калып, багымдат намазына азан айтылганга чейин намазын бүтүрө алай койду».

Анын таквалыгы тууралуу айта турган болсок, ал Мааида сүрөсүнүн

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا شَهْدَةٌ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ﴾

«Эй момундар, бирөөңөргө өлүм келгенде ортоңордо күбө болсун»[5:106]

деген аяты тууралуу айтып жатып «Бул аяттан менден жана Адий ибн Бидаадан башка адамдардын бардыгы кутулушкан» деп айткан. Анын бул сөзүнүн мааниси төмөнкү окуяга барып такалат. Тамим ад-Дарий жана Адий ибн Бидаа Исламга чейин христиан болушкан жана Шамга көп

барып турушкан. Бир жолу, алар соода иштери менен Шамга барып калышты. Аларга бану Хашим уруусунун Бадийл ибн Абу Мариям деген соода кылууга уруксат берилген кулу дагы өзүнүн товарлары менен келип кошулду. Анын товарларынын арасында сатууга деген күмүш кумурасы бар эле. Ал кумуранын баасы жалпы товарлардын баасынын басымдуу бөлүгүн ээлейт болчу. Жолдо баратып Бадийл ооруп калды жана көп өтпөй ошол ооруусу себептүү каза болду. Өлөр алдында аларга «Өлүп калсам, менин товарларымды үй-бүлөмө алып барып берип койгула» деп осуят кылган эле. Тамим ад-Дарий айтат: «Ал киши өлгөндөн кийин, бир кумураны миң дирхамга сатып, акчасын Адий ибн Бидаа экөөбүз бөлүп алдык. Кийин, анын үй-бүлөсүнө келип, товарларын тапшырып жатканыбызда, анын үй-бүлөсү күмүш кумура тууралуу сурашты. Биз аларга мындан башка нерсе калтырбаганын айтып кетип калдык... Расуллалах ﷺ Мадинага келип, мен Исламды кабыл кылганымдан кийин, өтмүштөгү кылган ишиме өкүнүп, анын үй-бүлөсүнө бардым да, болгон окуяны айтып берип, өзүм алган 500 динарды кайтарып бердим жана акчанын калган жарымын шеригим Адий ибн Бидаа алганын айттым. Алар Адийди Расуллалахтын ﷺ алдына алып келишкенде, Расуллалах ﷺ алардан өз доолоруна далил келтирүүнү талап кылды. Алар далил келтире алышпагандан кийин, Расуллалах ﷺ Адийден (алардын доосу жалган экендигине) касам ичүүнү талап кылды жана Адий касам ичти. Ошондо, Аллах Таала төмөнкү аяттарды түшүрдү:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا شَهَادَةً بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ﴾

«Эй момундар, бирөөңөргө өлүм келгенде ортоңордо күбө болсун»

﴿أَوْ يَخَافُونَ أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾

«Же анттан кийин дагы кайта анттар ичилүүсүнөн (б.а шерменде болуштарынан) коркууларына жакын өкүм» [5:108]

Ошол кезде, Амр ибн ал-Ас жана аны менен чогуу дагы бир киши ордуларынан турушуп, Адийге каршы касам ичишти жана мен Адийден 500 дирхам алып бердим».

Тамим ад-Дарий Расуллалахка ﷺ көптөгөн сунуштарды берүүсү менен дагы таанылган эле. Ибн Умар айтат: «Расуллалах ﷺ карый баштаганда, Тамим: «Оо Расуллалах ﷺ, денеңизди бекем кармап тура турган минбар жасап берейинби?» - деп айтты. Расуллалах ﷺ «Ооба» деп айткандан кийин, Тамим ага минбар жасап берди. Ошондой эле, мечитти майчырак менен жарытууну дагы Тамим сунуштаган. Ага чейин, мечиттерге пальма бутактарын күйгүзүү менен жарык чачылат эле. Абу Хурайра رضي الله عنه айтат: «Тамим биринчилерден болуп, мечитке майчырактар менен жарык орноткон. Ал өзүнүн беш кулунун бирине майчыракты карматып, мечитке жөнөттү жана ал келип мечиттин ичин жарык кылды. Ага чейин, мечиттин

ичи пальманын бутактарын күйгүзүү менен гана жарытылат болчу. Расуллалах аны көрүп: «Биздин мечитибизди ким жарытты?» - деп сураганда, Тамим «Менин кулдарымдын бири» деп, аны көрсөттү. Расуллалах андан: «Атың ким?» - деп сураганда, ал «Фатх» деп жооп берди. Ошондо Расуллалах : «Жок, анын аты Сираж (чырак) болсун», - деп айтты. Ошол күндөн тартып, ал кул «Расуллалах мени Сираж деп атады» деп сыймыктанып жүрдү.

Тамим ад-Дарийдин Расуллалах менен болгон мамилесине келсек, бул тууралуу Икрима мындай деген: «Тамим Исламга киргенден кийин, мындай деди: «Оо Расуллалах, арийне, Аллах сизди бүтүндөй жер жүзү үстүнөн жеңишке жеткизет. Ошол күндө, мага байт ул-Лакхмдагы айылымды белекке бериңизчи?!». Ошондо, Расуллалах ага: «Макул, ал жер сага болсун», - деди дагы, кат жазып, ага мөөрүн басып берди. Андан кийин, Умардын доорунда, Тамим ошол кагазды көтөрүп Умардын алдына келгенде, Умар : «Мен бул ишке күбө болгонмун», - деди да, ал жерди Тамимге берди. Зайд ибн Амир айтат: «Мен Расуллалахтын алдына барып, Исламды кабыл кылдым. Ошол учурда, Расуллалах Тамимге: «Каалаган нерсеңди сура», - деп айтты. Тамим ад-Дарий андан байту Айнунду жана Ибрахим мечитин берүүнү сурады. Ошондо, Расуллалах ал жерлерди Тамимге берди. Расуллалах : «Оо Зайд каалаганыңды сура», - деп айтканда, мен: «Өзүм менен балдарыма ыйман жана бейпилдик сурайм», - дедим. Ошондо, Расуллалах аларды мага берди.

Тамим ад-Дарийдин хадисине келсек, Фатима бинти Кайс айтат: «Бир күнү Расуллалах шашып келип, минбарга чыкты жана жамаат намазына азан айтылды. Андан кийин, Расуллалах мындай деп сөз сүйлөдү:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي لَمْ أَدْعُكُمْ لِرِغْبَةٍ وَلَا لِرَهْبَةٍ؛ وَلَكِنَّ تَمِيمَ الدَّارِيَّ أَخْبَرَنِي أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَهْلِ
فَلَسْطِينَ رَكَبُوا الْبَحْرَ فَقَدَفَ بِهِمُ الرِّيحُ إِلَى جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ، فَإِذَا هُمْ بِدَائِبَةٍ أَشْعَرَ لَا
يَدْرِي ذَكَرْتُ هُوَ أَوْ أَنْتَى لِكَثْرَةِ شَعْرِهِ، فَقَالُوا: مَنْ أَنْتَ. فَقَالَتْ: أَنَا الْجَسَّاسَةُ. فَقَالُوا: فَأَخْبِرِينَا.
فَقَالَتْ: مَا أَنَا بِمُخْبِرَتِكُمْ وَلَا مُسْتَخْبِرَتِكُمْ؛ وَلَكِنْ فِي هَذَا الدَّيْرِ رَجُلٌ فَقِيرٌ إِلَى أَنْ يُخْبِرَكُمْ وَإِلَى أَنْ
يَسْتَخْبِرَكُمْ. فَدَخَلُوا الدَّيْرَ، فَإِذَا هُوَ رَجُلٌ أَعْوَرٌ مُصَفَّدٌ فِي الْحَدِيدِ، فَقَالَ: مَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَحْنُ
الْعَرَبُ. فَقَالَ: هَلْ بُعِثَ فِيكُمْ النَّبِيُّ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَهَلِ اتَّبَعَهُ الْعَرَبُ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَهُمْ. قَالَ: فَمَا فَعَلْتَ فَارِسُ هَلْ ظَهَرَ عَلَيْهَا؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: أَمَا أَنَّهُ سَيَظْهَرُ عَلَيْهَا.

ثُمَّ قَالَ: مَا فَعَلْتَ عَيْنُ زَعْرٍ؟ قَالُوا: هِيَ تَدْفِقُ مَلَأَى. قَالَ: فَمَا فَعَلَ نَخْلُ بَيْسَانَ هَلْ أَطْعَمَ؟ قَالُوا: نَعَمْ أَوَائِلُهُ. قَالَ: فَوَثَبَ وَثَبَةً حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَفْلِتُ، فَقُلْنَا: مَنْ أَنْتَ؟ فَقَالَ: أَنَا الدَّجَالُ، أَمَا أَنِّي سَاطَأُ الْأَرْضَ كُلَّهَا غَيْرَ مَكَّةَ وَطَيْبَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَبَشِّرُوا مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ هَذِهِ طَيْبَةٌ لَا يَدْخُلُهَا»

«Оо адамдар, мен силерди даават кылуу же эскертүү үчүн чакырбадым. Силерди чакыруумдан максат Тамим ад-Дарийдин алып келген кабарын жеткирүү гана. Анын айтымында, Фалестин жергесинен деңиз аркылуу сапарга чыккан бир топ адамдарды шамал адаштырып, деңиздин ортосундагы кандайдыр бир аралга алып барып койгон экен. Ал аралда адамдардын алдынан калың жүндүү бир белгисиз жаныбар чыгыптыр. Анын жүнү ушунчалык калың болгондуктан, анын эркек же ургаачы экендигин айырмоолого мүмкүн болбоптур. Адамдар андан «Сен кимсиң?» деп сурашса, ал «Мен Жассаасамын» деп жооп бериптир (Араб тилинде жассас деп тыңчыга айтылат. Ал Дажжалга кабар жеткирип туруучу болгондуктан, ошентип аталып калган). Андан кийин, адамдар анда «Бизге өзүң тууралуу кабар берчи?!» деп сурашканда, ал «Мен кабар бербеймин жана кабар сурабаймын дагы. Бирок, мына бул ибаадаткананын ичинде силерге кабар берүүнү жана силерден кабар суроону каалап жаткан бир жакыр адам бар» деп айтыптыр. Андан соң, адамдар ибаадатканага кирип барышса, ал жерде темир менен кишенделген, көздөрү кылай болгон бир киши турган экен. Ал адамдарды көрөр замат, алардан «Силер кимсиңер?» деп сураптыр. Алар болсо «Биз арабдарбыз» деп жооп беришиптир. Ал кайра «Силердин араңардан пайгамбар чыктыбы?» деп сураса, алар «Ооба» деп жооп беришиптир. Кийин «Арабдар ага ээрчиштиби?» деп сураса, алар «Ооба» деп айтышыптыр. Ал болсо «Акыйкатта, бул алар үчүн жакшылык» деп айтыптыр да, кайра алардан «Фарстар эмне болушту? Ал пайгамбар фарстардын үстүнөн жеңишке жеттиби?» деп сураптыр. Адамдар ага «Жок» деп жооп беришкенден кийин, ал «Ошол пайгамбар жакында, фарстардын үстүнөн жеңишке жетет» дептир. Кийин ал «Загар булагы тууралуу кабар айткылачы, ал эмне болду (т.а. дагы деле суусу молбу)?» деп сураганда, адамдар «Ооба, анын суулары мол» деп жооп беришиптир. Кийин «Бийсандын (Иордания дарыясынын жанындагы айылдын) курмалары кандай? Мөмө берип жатабы?» деп сураса, алар «Ооба» деп айтышыптыр. Андан кийин, ал бир секиргенде, адамдар аны бошонуп кеттиби деп ойлошуптур. Кийин, адамдар андан «Сен кимсиң?» деп сурашса, ал «Мен Дажжалмын. Жакында, жер бетиндеги Мекке жана Тоййиба (Мадина) шаарларынан башка бардык жерлерди басып аламын» деп айтыптыр». Андан кийин

Расулуллах мындай деди: «Сүйүнчү! Дажжал бул Тоййиба шаарына кире албайт!».

Тамим ад-Дарийдин сахабалар менен болгон мамлелерине келсек, анын Умар менен болгон мамилеси тууралуу Хамид ибн Абдурахман риваят кылып айтат: Тамим ад-Дарий Умардан, бир нече жылдар бою, адамдардын алдына чыгып сүйлөөгө уруксат сурап жүрдү. Бирок, Умар ага уруксат бербей жүрдү. Тамим көп жолу сурай бергендиктен, Умар андан: «Адамдарга эмне тууралуу сүйлөмөкчүсүң?» - деп сурады. Тамим ад-Дарий: «Аларга Куран окуп берем жана аларды маъруфка буйруп, мункардан кайтарам», - деп жооп берди. Ошондон кийин, Умар ага: «Мен жума хутбасына чыкканга чейин, сен адамдарга баян кылып тур», - деди. Тамим ад-Дарий Умар айткандай кылып жүрдү. Кийин, Усман халифа болуп дайындалганда, Тамим андан баян кылуу үчүн кошумча күндү ажыратып берүүнү өтүндү. Ошондо, Усман ага дагы бир күндү кошуп берди.

Анын таабииндер менен болгон мамилесине келсек, ал тууралуу Мухаммад ибн Укба ал-Кадий өзүнүн атасынан, ал болсо чоң атасынан риваят кылып, мындай деген: «Бир жолу Тамим ад-Дарийдин алдына барсак, ал атына жем берип жаткан экен. Биз ага: «Оо Абу Рукия, сизден башка бул ишти жасай турган адам жокпу?» - деп сурасак, ал: «Бар, болгону Расулуллахтын мындай деп айтканын уккан элем:

«مَنْ ارْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُعَالِجُ عَلَيْهِ يَدِهِ كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةً»

«Кимде-ким өз атына колу менен жем берип, аны Аллахтын жолундагы жихадга даярдаса, ал берген жеминин ар бир даанасы үчүн бирден сооп алат» - деп жооп берди.

Тамим ад-Дарийдин Расулуллахтан хадис риваят кылгандыгы тууралуу айта турган болсок, имам Муслим Тамим ад-Дарийден риваят кылган хадисте, Расулуллах мындай деген:

«الَّذِينَ النَّصِيحَةُ قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلَا ئِمَّةٍ الْمُسْلِمِينَ»

«Дин – бул насихат». Биз андан «Оо Аллахтын элчиси, ким үчүн насихат?» деп сураганыбызда, ал : «Аллахка, Анын Китебине, Анын пайгамбарына жана мусулмандардын имамдарына, - деп жооп берди».

Тамим ад-Дарий риваят кылган хадисте, Пайгамбарыбыз мындай деди:

«أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَلَاتُهُ فَإِنْ أَكْمَلَهَا كُتِبَتْ لَهُ نَافِلَةٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَكْمَلَهَا قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِمَالَتِكَ أَنْظَرُوا هَلْ تَجِدُونَ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَأَكْمَلُوا بِهَا مَا ضَيَّعَ مِنْ فَرِيضَتِهِ ثُمَّ تَوَخَّذُوا الْأَعْمَالَ عَلَى حَسَبِ ذَلِكَ»

«Кыямат күнүндө, пендеден эң биринчи болуп сурала турган нерсе бул анын намазы. Эгер (пенде намазын) толук окуган болсо, ага толук бойдон жазылат. Эгер (пенде намазын) толук окубаган болсо, Аллах Таала периштелерге «Карагылачы, бул пендедин нафил намаздары бар бекен. (Эгер анын нафил намаздары бар болсо) алар менен пендедин калып кеткен намаздарын толуктап койгула» деп айтат. Андан кийин, калган амалдар дагы ушул таризде эсеп-китеп кылынат».

Тамим ад-Дарий айтат: «Мен Расулуллахтын ﷺ мындай деп айтканын укканмын:

«لَيَبْلُغَنَّ هَذَا الْأَمْرُ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، وَلَا يَتْرُكُ اللَّهُ بَيْتَ مَدْرٍ وَلَا وَبَرَ إِلَّا أَدَخَلَهُ اللَّهُ هَذَا الدِّينَ بَعْرَ عَزِيْرٍ أَوْ بَدَلٍ ذَلِيلٍ، عِزًّا يُعِزُّ اللَّهُ دِينَ الْإِسْلَامِ، وَذُلًّا يُدِلُّ بِهِ الْكُفْرَ»

«Бул дин күн менен түн жетип барган жерге чейин жетип барат. Аллах бул динди ар бир отурушкандын жана көчмөндүн үйүнө киргизет. Азиз болгондорду азиздик менен, кор болгондорду кордук менен (динге алып келет). Азиздик менен Аллах Таала Исламды азиз кылат. Ал эми, кордук менен Аллах Таала куфрду кор кылат».

Тамим ад-Дарий айтат: «Мен бул хадистин акыйкатын өзүмдүн туугандарымдан көргөм. Анткени, алардан ким Исламды кабыл кылса, ал жакшылыкка жана азиздикке жетишти. Ким кафир бойдон калса, ал кордук көрүп, жизя төлөп жашады».

Тамим ад-Дарийден он төрт сахаба жана бир топ табииндер хадис риваят кылышкан. Алардын ичинде Абдуллах ибн Аббас, Кабиса ибн Зувайб жана Ата ибн Язиддер дагы бар. Ошондой эле, Тамим ад-Дарийден имам Муслим, Абу Дауд, Тирмизий, Насайй, Ибн Маажжа жана имам Ахмаддар дагы хадис риваят кылышкан.

Ал хижрий 40-жылда каза болду. □

АКШНЫН УЛУТТУК КООПСУЗДУК АГЕНТТИГИ ЕВРОПА ЖЕТЕКЧИЛЕРИНИН АРТЫНАН ТЫҢЧЫЛЫК КЫЛУУДА ДАНИЯДАН КАНТИП ПАЙДАЛАНГАН?

Дания разведкасы Европа жетекчилеринин артынан тыңчылык кылууда АКШ Улуттук коопсуздук агенттигине жардам берип келгени ачыкка чыкты. Маалым болгондой, 2012-жана 2014-жылдар аралыгында Германия канцлери Ангела Меркелдин жана башка немис саясатчыларынын, ошондой эле, франциялык, норвегиялык жана швециялык саясатчылардын артынан тыңчылык кылууда Дания мамлекети жашыруун база кызматын өтөп келген. Бул абал Дания коомдук телевидениесинин бир катар европалык массалык маалымат агенттиктери менен, ошондой эле, Франциядагы «Le Monde» газетасы менен биргеликте алып барылган изилдөөлөрдүнүн натыйжасында ачыкка чыккан. Сноуден окуясынан кийин, Америка разведкасынын Дания мамлекетинде канчалык активдүү экендигин аныктоону максат кылган бул изилдөөлөр Дания разведкасынын 2013-жылдагы ички отчетуна дагы таянган. Дания эл аралык мамилелер институтунун эл аралык коопсуздук боюнча адиси Флеминг Спледспол Хансен мындай деди: «Дания разведкасы АКШнын Улуттук коопсуздук агенттигине Даниянын ири өнөр жай топторунун адистеринин телефондорун тыңшоого уруксат бергенден кийин, 2020-жылдын жазынан тартып көйгөйлөргө кабыла баштаган». Даниядагы Weekendavis апталык газетасы «Дания кандайдыр бир деңгээлде жана иш жүзүндө «Беш көз клубунун» (Англис тилдүү беш ири өлкөдөн турган чалгындоо тобу) расмий эмес мүчөсүнө айланды» деп билдирди. Аталган тыңчылык операциялары деңиз өлкөлөрүнүн Дания аймактык суулары аркылуу өткөн кабелдерине аппараттарды орнотуу менен ишке ашырылган.

Дания Вашингтонду аскердик жактан колдоо саясатын ишке ашырууда. Флеминг Спледспул Хансен муну мындайча түшүндүрөт: «Биз Ливияда, Сирияда, жада калса, Авганистанда дагы америкалыктар менен бирге согушканбыз. Андыктан, биз дээрлик 30 жылга жакын убакыттан бери согуш абалында турган мамлекет болуп келүүдөбүз. Ошондой эле, бул ишти Копенгагендин Вашингтон алдындагы саясий аброюн көтөрүү ыкмасы деп саноого болот. Анткени, ансыз Копенгаген мындай саясий абройго жетише алмак эмес. Ошол эле учурда, бул иш Даниянын дүйнө мамлекеттери алдындагы имиджине жана Евросоюздагы башка мамлекеттер менен болгон мамилелерине терс таасирин тийгизери талашсыз. Эгер мындай маалыматтардын ачыкка чыгышы улана бере турган болсо, бул маселе улуттук коомдук фикирге таасир кылары анык. Жетекчилерди мына ушул маселе ойлондурууда».

Ал-Ваъй: Бул «Цивилизациянын өлкөсү» саналган Даниянын чыныгы жүзү. Анын Америка разведкасынын кызыкчылыгы үчүн ишке ашырган тыңчылык операциялары, жада калса, Евросоюздагы өнөктөштөрүнө дагы ачылып калды. Даниянын мусулмандарга душмандыгы жана аларга каршы Америка тарапта туруп согушканы дагы өздөрүнүн оозунан маалым болду. □

САУДИЯ НАМАЗ МААЛЫНДА ДҮКӨНДӨРДҮ АЧУУГА УРУКСАТ БЕРҮҮДӨ

Муътадилдик жана королдукту заманбапташтыруу алкагында саясат жүргүзүп жаткан мамлекеттин азыркы жетекчиси, мураскер канзада Мухаммад ибн Салман жакында «намаз учурунда ишти токтотууга мажбурлаган катаал эрежелерди жумшартуу максатында, беш убакыт намаз маалында соода дүкөндөрүн жаппоо» жөнүндө буйрук чыгарды. «Уккоз» гезити Саудия палаталар федерациясынын билдирүүсүнө таянып ачыктаган кабарда: «Адамдардын бир жайда чогулуусун, тыгын болуп, узак күтүүнүн алдын алуу, коронавирустан сактануу чараларын көрүү о.э. кардардын саламаттыгын сактоо үчүн соода дүкөндөрүнүн ээлерин дүкөндөрдү намаз маалында жаппоого чакырабыз», - делет. Канзада «Амру маъруф жана нахий мункар» комитетинин ролун кыскартты, бирок, концерттик иш-чараларга жана аялдардын унаа башкаруусуна уруксат берди, фильмдерге карата тыюуну бекер кылды. Канзада бир нече күн мурун мечиттердин жанында жайгашкан үйлөрдүн ээлеринен жана ата-энелерден азандын үнүнүн бийиктиги туурасында арыздар түшкөндүгүн айтып, мечиттердеги үн күчөткүчтөрдү үчтөн бирге төмөндөтүүгө буйрук берген. Ал Ички Иштер Министрлиги ачыктаган баяндамада намаз жана хутбаларды үн күчөткүч менен уктурууга тыюу салды. «Таймс» гезити билдиришинче, буйрук чыгары менен диний мекеме жаңы көз карашты үгүттөөгө о.э. аны фикхий жана шарый жактан түшүндүрүүгө киришти. Исламий иштер министри Абдуллатиф Шайх расмий телевидениеге берген интервьюда мындай деди: «Намаз окууну каалагандар имамдын үнүн күтпөшү жана алар алдын ала мечитте болушу керек. Бул жерде үн күчөткүчтүн бийик үнү балдарды ойготуп жатканынан арызданган үй-бүлөлөр бар», - деди жана «Намаздарды эфирге чыгарып жаткан бир нече каналдар бар», - деп кошумчалады. Мындай токтомдорго нааразы болгон калктын айрым консервативдүү катмары үндүн бийиктигин чектөөгө каршылык билдирип, ресторандар жана ашканалардагы бийик үндөгү музыкаларга да тыюу салууну талап кылышты. Башкалар болсо, намаздын үнү себептүү туйган кадыржамдыкты сагынышканын айтышты. «Таймс» гезити муну түшүндүрүп: «Бул канзада Мухаммад ибн Салмандын доорунда диний мекеме өз өкүмдарлыгын жоготконунун о.э. заман өзгөргөндүгүнүн кезектеги белгиси», - деп билдирди.

Ал-Ваъй: буга окшогон кабарлардан көрүнүп тургандай, Мухаммад ибн Салман Батыштын бузуку түшүнүктөрүнө кучак жаюу менен Батышты ыраазы кылууга аракет кылууда. Батыш аны күзөтүп, ага мактоолорду жаадыруу аркылуу колдоп-кубаттоодо... Биз, бул, Саудия режиминин кулашынын кезектеги белгиси деп айтабыз. Бул мусулмандар үчүн жамандык деп саналбашы керек, тескерисинче, алар үчүн жакшылык. Биз алардын кулашын көргөнүбүздөй, алар менен биргеликте Сауд үй-бүлөсүнүн батылын кооздоп-көрсөтүп жаткан уламалар катмарынын да кулап жатканына күбө болуп жатабыз. Мындай уламалар – кудум Сауд үй-бүлөсүн Аллах маъсум кылып койгондой – валий ул-амрга бүтүндөй моюн сунуу важиб деген негизсиз хужжат негизинде алардын батыл иштерин да кооздоп көрсөтүшүүдө. □